

Zachęta Narodowa Galeria Sztuki
RAPORT ROCZNY

2011

Warszawa 2012

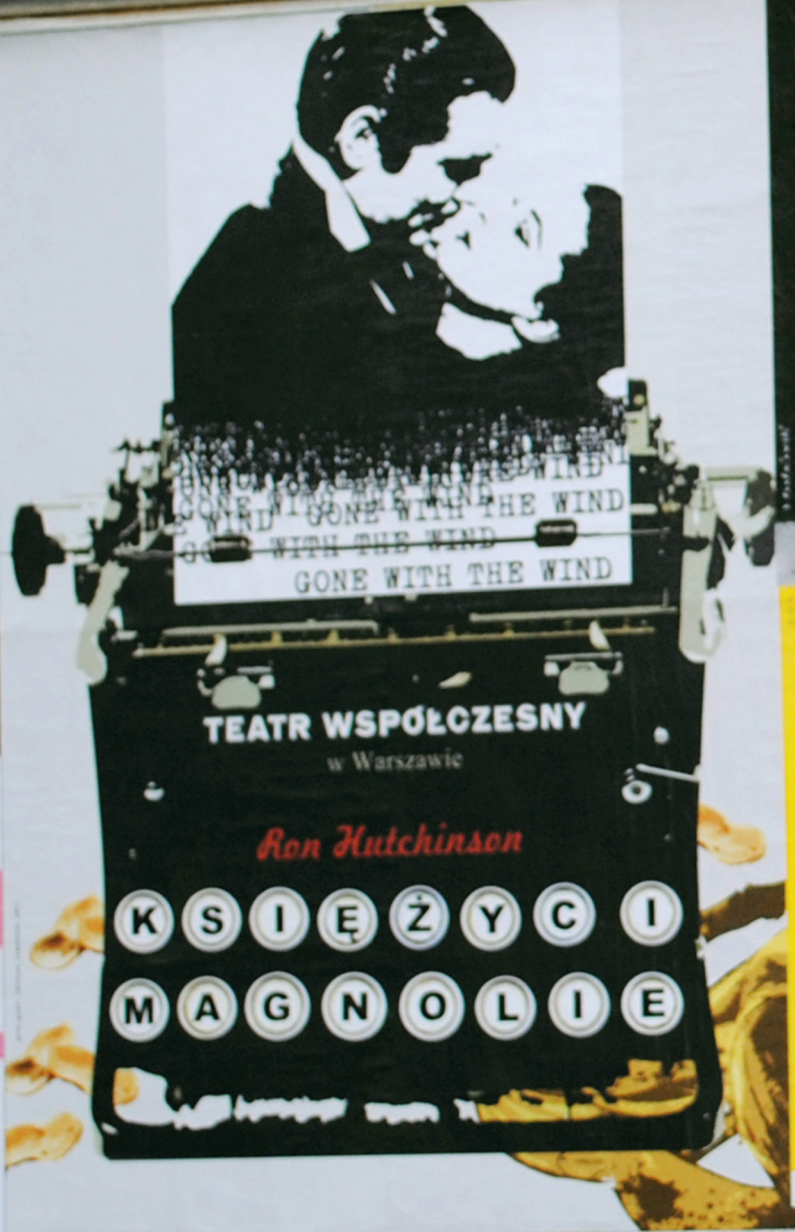
ia Zapolska

MORALNOŚĆ PANI DULSKIEJ

TEATR WSPÓŁCZESNY W WARSZAWIE

ZARAZ SIMONOWICZ NAKLEJANIA

TEATR WSPÓŁCZESNY
w Warszawie

Ron Hutchinson

K S I Ę Ż Y C I
M A G N O L I E

CITYPOSTER.PL

Galeria C

KWIN

CITY
tel. 60

...Siki i Plakaty

35 lat

sponsorzy galerii
PERI
patroni medialni
gazeta
SIŁUCHA
Art&Business
artinfo.pl

WOLFGANG TILLMANS ZACHĘTA ERMUTIGUNG

pl. Atalechowskiego 3
00-916 Warszawa
www.zacheta.art.pl

wystawa czynna
do 29 stycznia 2012

od wtorku do niedzieli 12-20
Wystawa Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen
w Düsseldorfie prezentowana w Zachęcie
Narodowej Galerii Sztuki w Warszawie
Projekt w ramach programu Sezon Kultury
Nadrenii Północnej-Westfalii w Polsce
2011/2012 przy wsparciu kraju związkowego
Nadrenii Północnej-Westfalii.

TAM TAM
wspolnie

**TEATR
DRUGA
STREFA**

David Paulides
WITESENCJA

Płakiet wystawy Wolfgang Tillmans Zachęta Ermutigung w kampanii outdoorowej. Fot. Zofia Kozłewska

SPIS TREŚCI

HANNA WRÓBLEWSKA	5
Kim/czym jest Zachęta?	
STRUKTURA GALERII	8
Dyrekcja i pracownicy galerii Zachęta w 2011 roku	
WYSTAWY	10
FREKWENCJA NA WYSTAWACH	65
POZOSTAŁE WYDARZENIA	66
RECENZJE	70
DZIAŁALNOŚĆ	80
Edukacja	
Kolekcja	
Dokumentacja i biblioteka	
Promocja	
Wydawnictwa	
Księgarnia	
Inwestycje	
OSIĄGNIĘCIA ZESPOŁU ZACHĘTY	92
PRZYCHODY	95
RADA PROGRAMOWA	96
PARTNERZY I SPONSORZY	98

Kim/czym jest Zachęta?

Od Kozyry do Tillmansa, czyli jestem prawie na każdej wystawie

W roku 2011 bardzo często i sobie, i innym zadawaliśmy postawione w tytule pytanie. O odpowiedź prosiliśmy pracowników — tych, którzy spędzili tu dwadzieścia i więcej lat swojego życia, i tych, którzy dołączyli do nas niedawno. Pytaliśmy też studentów socjologii, którzy na podstawie badania naszej publiczności sformułowali tezy na temat marki, jaką jest Zachęta. To pytanie za pośrednictwem ankiety zadaliśmy również widzom — ankieta ta posłużyła następnie młodym kuratorom do stworzenia wystawy. I wreszcie pytaliśmy artystów: np. Wolfganga Tillmansa, który poprzez swoje dzieła na nowo pomógł nam zobaczyć przestrzeń ekspozycyjną galerii, czy Goshkę Macugę, która pokazała i zinterpretowała naszą tak nieodległą i niejednoznaczną historię.

Jesteśmy galerią łączącą sprzeczności. Klasyczny budynek o architekturze „nienowoczesnej” (jak dowiedzieliśmy się z ankiety — to się podoba!), od początku goszczący w swym wnętrzu sztukę współczesną swemu czasowi. Narodowa instytucja kultury powstała na fundamentach Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych, ówczesnego odpowiednika instytucji pozarządowej. Stale rozbudowująca kolekcję, ale też pogodzona z wędrownym charakterem tworzonych wciąż od nowa zbiorów (kolekcja TZSP jest obecnie częścią zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, zakupy dawnego Centralnego Biura Wystaw Artystycznych mieszczącego się w budynku Zachęty rozproszone zostały po wielu muzeach, galeriach, a nawet domach kultury...). Instytucja oficjalna, ale używająca miejsca inicjatywom obywatelskim itd.

Z tych pytań i odpowiedzi rekonstruujemy naszą misję, jaką jest upowszechnianie sztuki współczesnej we wszystkich jej przejawach. Sztuki nie będącej czymś odległym, odrębnym, dostępnym tylko nielicznym, lecz stanowiącej część naszego życia. Dającej nam klucz do interpretacji historii — co pozwala na lepsze zrozumienie współczesnego świata. Dodającej odwagi do zadawania pytań, kwestionowania rzeczywistości i podejmowania trudu jej krytycznego opisu. Ale przynoszącej również chwile przyjemności, zabawy i radości.

Chcemy być pośrednikiem pomiędzy artystami a publicznością. Chcemy dawać taką widzialność ideom, dziełom, twórcom, jaką w obecnych czasach może dać tylko instytucja publiczna. Chcemy współtworzyć, pomagać w stawianiu pytań i udzielaniu na nie odpowiedzi, negocjować. Pragniemy, by nie tylko nasza kolekcja dzieł sztuki, ale i całość zasobów, które tworzymy lub które powstają na nasze zamówienie (takich jak teksty, materiały edukacyjne, zdjęcia) była powszechna i dostępna. Nie chcemy startować w wyścigu po najwyższą frekwencję. Zależy nam bardziej na tym, aby — nie tracąc swej wiernej publiczności — otworzyć się szerzej (wirtualnie i realnie) na tych, którzy dotychczas do nas z różnych przyczyn nie przychodzili: z powodu wieku, niedostosowania infrastruktury galerii, istniejących barier architektonicznych, ekonomicznych czy społecznych.

Ale to już jest plan na rok 2012.

Hanna Wróblewska
Dyrektor Zachęty Narodowej Galerii Sztuki

Jestem prawie na
każdej wystawie

Performans: Tiny Willgren Nagranie, 2011. Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

shka Macuga
bez tytułu
untitled

STRUKTURA GALERII

Dyrekcja i pracownicy galerii Zachęta w 2011 roku

[stan w dniu 31 grudnia]

DYREKTOR

Hanna Wróblewska

ZASTĘPCA DYREKTORA

Justyna Markiewicz

PROJEKT KORDEGARDA

Magda Kardasz

ZESPÓŁ KURATORÓW

Maria Brewińska

Magda Kardasz

Katarzyna Kołodziej

Joanna Kordjak-Piotrowska

Anna Tomczak

DZIAŁ INWENTARZY I ZBIORÓW

Małgorzata Bogdańska-Krzyżanek — kierownik działu

Joanna Egit-Pużyńska

Maria Świerżewska

Joanna Waśko

DZIAŁ EDUKACJI

Joanna Kinowska — kierownik działu

Benjamin Cope

Zofia Dubowska-Grynberg

Magdalena Komornicka

Stanisław Welbel

DZIAŁ DOKUMENTACJI I BIBLIOTEKA

Gabriela Świtek — kierownik działu

Aldona Głowala

Julia Koszewska

Sebastian Madejski

Inez Piechucka

Karolina Zychowicz

DZIAŁ WYDAWNICTW

Dorota Karaszewska — kierownik działu

Małgorzata Jurkiewicz

Krzysztof Łukawski

Jolanta Pieńkos

Maciej Sikorzak

DZIAŁ MARKETINGU

Zofia Koźniewska — p.o. kierownika działu

Paulina Celińska

Katarzyna Winter

Aleksandra Zientecka

RZECZNIK PRASOWY

Olga Gawerska

Marta Miś-Michalska

KSIĘGARNIA ARTYSTYCZNA

Marta Dąbrowska — kierownik działu

Małgorzata Jakubczak

Ewa Majsterek

DZIAŁ REALIZACJI WYSTAW

Anna Muszyńska — kierownik działu

Marek Janczewski

Krystyna Sielska

GRUPA MONTAŻOWA I STOLARNIA

Andrzej Bialik

Dariusz Bochenek

Maciej Lach

Remigiusz Olszewski

DZIAŁ MULTIMEDIÓW

Michał Przykorski — kierownik działu

Krzysztof Boguszewski

Janusz Dębowski

ZESPÓŁ DS. PROGRAMÓW OPERACYJNYCH

Paulina Rymkiewicz-Kalinowska — koordynator zespołu

Barbara Barańska — p.o. koordynatora zespołu

Anna Lackorzyńska

DZIAŁ FINANSOWO-KSIĘGOWY

Danuta Skorupska — główna księgowa

Bożena Artyniew

Katarzyna Pałyska

Iwona Staszewska

Grażyna Suchorab

DZIAŁ ADMINISTRACJI

Monika Popiołek — kierownik działu

Krzysztof Barański

Roman Barański

Jarosław Fik

Michał Lemańczyk

Paweł Pietrzak

SEKRETARIATY

Elżbieta Grelik

Monika Piesio

DZIAŁ KADR

Natalia Kęsoń

RADCA PRAWNY

Janina Ejsmont-Sławińska

ZAMÓWIENIA PUBLICZNE

Anna Sokólska

KASA BILETOWA

Elżbieta Kalińska

Mirosława Rojek

PORTIERNIA

Zdzisława Krajewska

STAŁA WSPÓŁPRACA

Agnieszka Bagińska

Krzysztof Dąbrowski

Urszula Dragońska

Zygmunt Gowin

Karolina Iwańczyk

Katarzyna Janus-Borkowska

Maciej Konieczny

Maria Kosińska

Marek Krzymowski

Anna Kubicka

Katarzyna Kwiatkowska

Sara Magdzicka

Edward Marciniak vel Marcinkowski

Teresa Mokrzycka

Anna Piotrowska

Adam Repucha [Projekt Kordegarda]

Jerzy Stachowski

Krzysztof Tyma

Anna Zdzieborska

WYSTAWY

26.11.10–09.01.11	Ferit Kuyas. Miasto ambicji [Projekt Kordegarda]	11
04.12.10–13.02.11	Katarzyna Kozyra. Casting	12
11.12.10–20.02.11	Anna Senkara. Szlachcic	14
18.12.10–20.02.11	Ryszard Kapuściński. Z Imperium. Fotografie	15
14.01–27.02	Ania Witkowska. Adam Witkowski. Domownicy [Projekt Kordegarda]	16
28.02–08.05	3 kobiety. Maria Pinińska-Bereś, Natalia Lach-Lachowicz, Ewa Partum	18
11.03–05.04	Hanna i Gabriel Rechowiczowie. Obrazy w architekturze [Projekt Kordegarda]	20
12.03–15.05	Neo Rauch. Begleiter. Mit realizmu	22
18.03–15.05	Historie ucha	24
02.05–29.05	Spektrum. Z kolekcji wideo Zachęty. Pokazy filmów w Ursula Blickle Videolounge [Kunsthalle Wien, Wiedeń]	25
12.05–18.06	Close to Home — Bartosz Mucha, Ania i Adam Witkowsky [Galerie Lukas Feichtner, Wiedeń]	25
14.05–26.06	Bartosz Mucha. 52 leniwe tygodnie. Paraarchitektura [Projekt Kordegarda]	26
23.05–21.08	Otwierając drzwi? Sztuka białoruska dzisiaj	28
27.05–31.07	Pole gry / Le Terrain de jeu	32
03.06–21.08	Yael Bartana. Zamach	33
04.06–27.11	Yael Bartana. ...and Europe will be stunned [54. Międzynarodowa Wystawa Sztuki w Wenecji]	34
17.06–14.08	Choreografia ciał	38
15.07–25.09	Kama Sokolnicka. Niepokój z widokiem [Projekt Kordegarda]	42
12.08–09.10	Agata Bogacka. Pamiętniki	44
02.09–06.11	Pokolenie przemiany. Nowa sztuka z Indii	46
19.09–13.11	Spojrzenia 2011 — Nagroda Fundacji Deutsche Bank, 5. edycja	48
07.11–20.11	Sarai. Miasto — pracownia [Projekt Kordegarda]	50
18.11.11–29.01.12	Wolfgang Tillmans. Zachęta Ermutigung	52
01.12.11–29.01.12	Hipertekst. 10 lat Centrali [Projekt Kordegarda]	56
02.12.11–19.02.12	Goshka Macuga. Bez tytułu	58
09.12.11–12.02.12	Jestem prawie na każdej wystawie	62

**PROJEKT
KORDEGARDA**ul. Gałczyńskiego 3
00-326 Warszawakuratorka:
Magda Kardasz

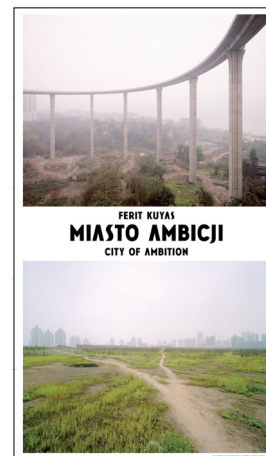
Rozpoczęty w marcu 2006 roku w galerii Kordegarda przy Krakowskim Przedmieściu program o tematyce miejskiej *Pokój z widokiem* od kwietnia 2010 roku kontynuowany jest pod szyldem Projekt Kordegarda w nowej siedzibie przy ulicy Gałczyńskiego. Każdej wystawie towarzyszy folder [projekt graficzny: Jakub Jezierski, wersja językowa polsko-angielska].

Ferit Kuyas

Miasto ambicji

kuratorka: **Magda Kardasz**

Ferit Kuyas (ur. w 1955 roku w Stambule) studiował prawo i architekturę na Uniwersytecie w Zurychu, a od 1968 roku zajmuje się fotografią. Jego wystawa prezentowała cykl zdjęć powstałych w latach 2004–2008. Wydane wcześniej jako album, w Projekcie Kordegarda pokazane zostały w formie odbitek, wielkoformatowych wydruków, a także projekcji na ścianie. W ten sposób widzowie mogli obejrzeć kilkadziesiąt widoków Chongqing — jednego z wielu rozwijających się w imponującym tempie i skali chińskich miast — zajmującego obszar równy jednej trzeciej powierzchni Polski, o liczbie mieszkańców przekraczającej 32 miliony. Ferit Kuyas przedstawił obraz tego miejsca, nieprzypominający propagandowego folderu. Są w nim błyszczące nowością wieżowce, ale stojące pośród bujnej przyrody czy na pozbawionym infrastruktury ugorze. Kilkakrotnie sfotografowany przez Kuyasa ogromny wiadukt przypomina raczej ruiny jakiejś starożytnej budowli upamiętniającej autorytarne państwo niż nowoczesną autostradę w budowie. Zdjęcia utrwaliły moment przemiany krajobrazu, architektury i struktur społecznych. Spojrzenie przez obiektyw Kuyasa sprawia, że podziwiamy rozmach i skalę, za którymi stoją przecież duże koszty w ludziach, dziedzictwie kulturowym i ekologii.

26.11.10
– 9.01.11

FOLDER
teksty: Magda Kardasz, Ferit Kuyas

Fot. dzięki uprzejmości artysty

29.11.10

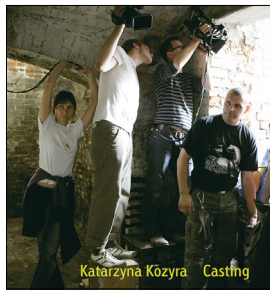
– 13.02.11

[casting]

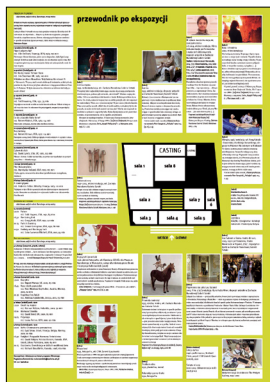
4.12.10

– 13.02.11

[wystawa]

KATALOG

pod redakcją Maryli Sitkowskiej i Hanny Wróblewskiej
wstęp: Hanna Wróblewska i Anna Budzałek [Muzeum Narodowe w Krakowie]
kalendarium: Maryla Sitkowska
projekt graficzny: Klaudia Polak-Szewczyk
wersje językowe polska i angielska

**FOLDER-PRZEWODNIK
PO WYSTAWIE**

wstęp: Hanna Wróblewska i Anna Budzałek
projekt graficzny: Klaudia Polak-Szewczyk
wersje językowe polska i angielska

Katarzyna Kozyra. Casting

kuratorka: Hanna Wróblewska

współpraca: Julia Leopold, Anna Walewska

projekt ekspozycji: Katarzyna Kozyra, Hanna Wróblewska

sale: nr 1 [Matejkowska], 2 [Narutowicza], 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

Katarzyna Kozyra to najbardziej znana artystka polska ostatnich dwudziestu lat. Jej nazwisko stało się symbolem sztuki krytycznej, współczesności, ale też synonimem skandalu i niezrozumienia. *Piramida zwierząt* wprowadziła sztukę współczesną na główną scenę debaty publicznej, kiedy za sprawą medialnych manipulacji wokół pracy dyplomowej młodej artystki z pracowni Grzegorza Kowalskiego rozgorzała ogólnopolska dyskusja (z udziałem nie tylko krytyków, ale też przedstawicieli różnych środowisk). Publiczność bądź to bezpośrednio (jako widzowie), bądź pośrednio (za sprawą mediów) od początku została wciągnięta w sferę dzieła i zarazem życia artystki, bo w jej przypadku obszary te są ze sobą nierozzerwalnie połączone. Po prawie dwudziestu latach od debiutu w Zachęcie odbyła się tu znów wystawa Kozyry. Nie była to jednak retrospektywa, choć widzowie zobaczyli dawne i nowsze prace, m.in. *Piramidę zwierząt*, *Łaźnię* i *Łaźnię męską*, *Święto wiosny* oraz wybrane filmy z cyklu *W sztuce marzenia stają się rzeczywistością*. Wystawa stanowiła nowy etap w kolejnym projekcie artystki. Kozyra przygotowuje autobiograficzny film fabularny i poszukuje odtwórców roli jej samej. Na wystawie (oficjalne otwarcie miało miejsce 3 grudnia 2010 roku) zaprezentowała swoje prace (ale także materiały archiwalne i filmy dokumentalne o sobie), tak aby widz mógł śledzić jej kolejne przemiany i wcielenia: Kozyry — Olimpij; Kozyry — podglądaczki z *Łaźni*; Kozyry ucharakteryzowanej na mężczyznę z *Łaźni męskiej*; Kozyry animującej postacie ze *Święta wiosny*; Kozyry — uczestniczki medialnych gier w rolach diwy, madonny, gwiazdy pop w pracach z cyklu *W sztuce marzenia stają się rzeczywistością*.

Kolejną częścią wystawy był sam casting (rozpoczęty 29 listopada 2010 roku) oraz pokój castingowy, w którym każdy chętny mógł — na podstawie tego, co zobaczył na wystawie, ale także swoich wyobrażeń o Kozyrze — na chwilę wcielić się w nią, zinterpretować tę postać. Powstałe w ten sposób materiały, pokazywane w Zachęcie, będą dla artystki podstawą wyboru obsady do nowego filmu, a także inspiracją do scenariusza czy wręcz znalezienia nowego formatu dla projektu.

Wystawie towarzyszył bogato ilustrowany katalog zawierający kalendarium życia i twórczości artystki oraz materiały do scenariusza powstającego filmu, wydany przy wsparciu Instytutu Adama Mickiewicza. Wystawę dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego i zorganizowano we współpracy z Muzeum Narodowym w Krakowie, gdzie była następnie prezentowana w drugiej połowie 2011 roku.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

4 stycznia Pokaz filmu *Dracula*, reż. Tod Browning, Stany Zjednoczone, 1931, 75 min

11 stycznia Pokaz filmu *Co się zdarzyło Baby Jane?*, reż. Robert Aldrich, Stany Zjednoczone, 1962, 129 min

12 stycznia Warsztaty dla dorosłych w języku angielskim *Spojrzenie na pracę Katarzyny Kozyry*, prowadzenie: António Xavier

13 stycznia Spotkanie dla publiczności międzynarodowej w języku angielskim z cyklu *Sztuka na lunch w Zachęcie — Olimpia*, prowadzenie: António Xavier

15 stycznia Queerowa noc filmowa: *Poison; The Living End; Paris is Burning; Hedvig and the Angry Inch*

18 stycznia Pokaz filmu *Trzy kobiety*, reż. Robert Altman, Stany Zjednoczone, 1977, 124 min

20 stycznia *Kozyra szuka Kozyry*. Castingowy dzień otwarty

Spotkanie w języku angielskim dla publiczności międzynarodowej z cyklu *Sztuka na lunch w Zachęcie — Łaźnia męska*, prowadzenie: António Xavier

Spotkanie z Maestro Grzegorzem Pitulejem z cyklu *Przyjdź i zadoj pytanie — Wątki operowe w twórczości Katarzyny Kozyry*

22 stycznia Spotkanie z Zorką Wall-ny w ramach Koła Miłośników Sztuki

25 stycznia Pokaz filmu *Człowiek słoń*, reż. David Lynch, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, 1980, 125 min

26 stycznia Warsztaty hakierskie w ramach Koła Miłośników Sztuki, prowadzenie Katarzyna Krakowiak

Oprowadzanie kuratorskie Hanny Wróblewskiej dla pracowników Instytutu Historii Sztuki UW

27 stycznia Spotkanie w języku angielskim dla publiczności międzynarodowej z cyklu *Sztuka na lunch w Zachęcie — Święta wiosny*, prowadzenie: António Xavier

31 stycznia Pokaz filmu *Maja pierestrojka*, reż. Robin Hessman, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, 2010, 87 min

1 lutego Pokaz filmu *Plac Waszyngtona*, reż. Agnieszka Holland, Stany Zjednoczone, 1997, 115 min

2 lutego Spotkanie z cyklu *Patrzyć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*, prowadzenie: Katarzyna Kozyra, Barbara Dąbrowska

Spotkanie z cyklu *Przyjdź i zadaj pytanie* — *Święta wiosny*, prowadzenie: Ewa Luczak

Spotkanie w języku angielskim dla publiczności międzynarodowej z cyklu *Sztuka na lunch w Zachęcie* — *Kara i zbrodnia*, prowadzenie: António Xavier

3–5 lutego Pokazy filmów pt. *Trzy dni dokumentu: Bezrybie*, reż. Rupert Murray, Wielka Brytania, 2009, 83 min; *Nasz chleb powszedni*, reż. Nicolaus Geyrhalter, Austria, Niemcy, 2005, 92 min; *Krajobraz bez ludzi*, reż. Andreas Apostolidis, Grecja, 2010, 55 min; *Gwałt na wojnie*, reż. Ilse van Velzen, Holandia, 2009, 59 min; *Wymazać Dawida*, reż. David Bond, Wielka Brytania, 2009, 65 min; *Przysięga*, reż. Laura Poitras, Stany Zjednoczone, 2010, 90 min; *Jaffa. Chimeryczna pomarańcza*, reż. Eyal Sivan, Izrael, Francja, Belgia, Niemcy, 2009, 91min; *Radykał. Przypadki Normana Finkelsteina*, reż. David Ridgen, Nicolas Rossier, Kanada, Stany Zjednoczone, Izrael, Liban, Palestyna, 2009, 84 min; *Osaczenie. Demokracja w siłach neoliberalizmu*, reż. Richard Brouillette, Kanada, 2008, 160 min

8 lutego Pokaz filmu *A statek płynie*, reż. Federico Fellini Włochy, Francja, 1983, 122 min

9 lutego *Spojrzenie na pracę Kozyra*. Warsztaty dla dorosłych w języku angielskim, prowadzenie: António Xavier

10 lutego Spotkanie w języku angielskim dla publiczności międzynarodowej z cyklu *Sztuka na lunch w Zachęcie* — *Wszystko, co chcecie wiedzieć o Castingu*, prowadzenie: António Xavier

Spotkanie z Jackiem Markiewiczem z cyklu *Przyjdź i zadaj pytanie* — *Łaźnia męska*

12 lutego Warsztat z wykorzystaniem folderu *Zrób to sam*, prowadzenie: Agnieszka Szwachła

13 lutego Finisaż wystawy

Katarzyna Kozyra, Piramida zwierząt, 1983. Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

Katarzyna Kozyra, Pojawienie się jako Lou Salomé, 2005, z cyklu W sztuce marzenia stają się rzeczywistością, Fot. Sebastian Madajski

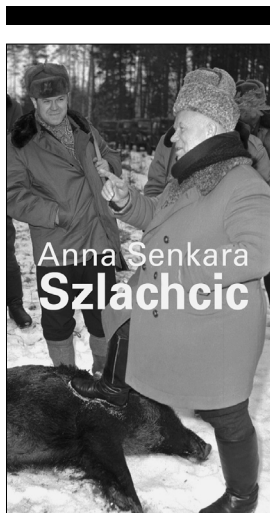

11.12.10
– 20.02.11

Anna Senkara. Szlachcic

kuratorka: Julia Leopold

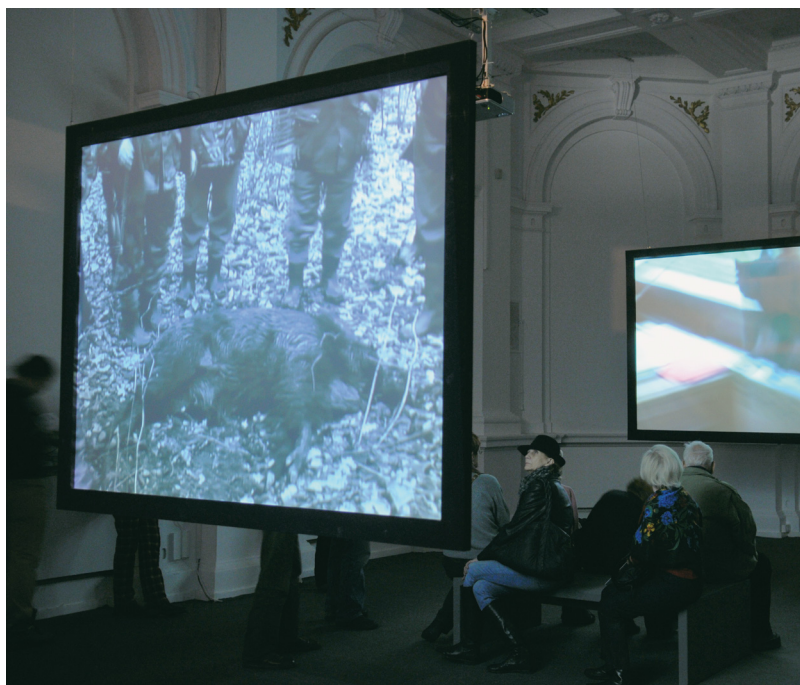
sala nr 11 [Mały Salon]

KATALOG
pod redakcją Julii Leopold
wstęp: Julia Leopold
tekst: Anna Senkara
projekt graficzny:
Dorota Karaszewska

Franciszek Szlachcic był w okresie PRL-u działaczem partyjnym, wysokim funkcjonariuszem bezpieczeństwa publicznego, ministrem spraw wewnętrznych, zastępcą Edwarda Gierka i przez dwa lata, do 1976, wicepremierem. Pochodził z ubogiej, robotniczej rodziny, a władza ludowa umożliwiła mu wspięcie się na najwyższe szczeble władzy. W 1976 roku Szlachcic został jednak odsunięty od polityki. Utracił wówczas wszystkie przywileje ówczesnych prominentów; pozostała mu jedynie wybudowana parę lat wcześniej dacha w podwarszawskiej Magdalence. Tam też Anna Senkara, młoda artystka z Pracowni Przestrzeni Audiowizualnej Grzegorza Kowalskiego w warszawskiej ASP sfilmowała rozmowę z Romanem Szlachcicem, synem Franciszka. Wspomina on czasy dostatniego życia, kiedy dzięki pozycji ojca obracał się w najwyższych kręgach władzy. Jedynym wiernym przyjacielem Romana jest pojawiający się w filmie Jacek Niedzielak, którego losy mogłyby być materiałem na osobną historię. Ten prosty formalnie film ujawnia wiele wątków dotyczących zarówno spraw historycznych — stroju i władzy, jak i bardzo prywatnych — uczuć i więzi. To właściwie opowieść o synu, mimo że ten niemal cały czas opowiada o ojcu. Tytuł filmu nie precyzuje, do którego ze Szlachciców — ojca czy syna — się odnosi.

Wystawie towarzyszył katalog z tekstem Anny Senkary, opisującym jej spotkania z Romanem Szlachcicem (pomiędzy lutym a majem 2009) i cytatami z niepublikowanych notatek Franciszka Szlachcica z 1975 roku. Katalog został zilustrowany m.in. zdjęciami z archiwum rodzinnego Szlachciców i powstał we współpracy z Bunkrem Sztuki w Krakowie, gdzie wystawa została pokazana w dniach 12 marca – 10 kwietnia 2011.

Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

Ryszard Kapuściński. Z Imperium. Fotografie

kuratorki: Izabela Wojciechowska, Rene Maisner, Anna Tomczak
projekt ekspozycji: Izabela Wojciechowska, Rene Maisner
sale: nr 12, 13

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

- 12 stycznia** Pokaz filmu *Anna*, reż. Nikita Michalkow, Rosja, 1993, 100 min
- 17 stycznia** Pokaz filmu *Czas żniw*, reż. Marina Razbieżkina, Rosja, 2004, 65 min
- 21 stycznia** Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy na wystawie Ryszard Kapuściński. Z Imperium. Fotografie*, prowadzenie: Barbara Dąbrowska
- 24 stycznia** *Portret reportera*, panel dyskusyjny poświęcony Ryszardowi Kapuścińskiemu, udział: Karolina Wojciechowska, Sławomir Popowski, Wojciech Górecki, Alicja Kapuścińska, Anna Tomczak
- 27 stycznia** Dyskusja *Imperium 20 lat później*, udział: Wojciech Górecki, Rafał Milach
- 29 stycznia** Warsztat dla dorosłych *Podróże i wycieczki, między pamiątką na Naszą Klasę a fotoreportażem z „National Geographic”*, prowadzenie: Artur Alan Willmann, Joanna Kinowska
- 7 lutego** Pokaz filmu *Durakowo*, reż. Nino Kirtadze, Francja, 2007, 91 min
- 14 lutego** Pokaz filmów, *89 m do Europy*, reż. Marcel Łoziński, Polska, 1993, 12 min; *Elektryczka*, reż. Maciej Cuske, Polska, 2007, 18 min; *7 x Moskwa*, reż. Piotr Stasik, Polska, 2005, 18 min
- 16 lutego** Pokaz filmu *Ładunek 200*, reż. Aleksiej Bałabanow, Rosja, 2007, 100 min

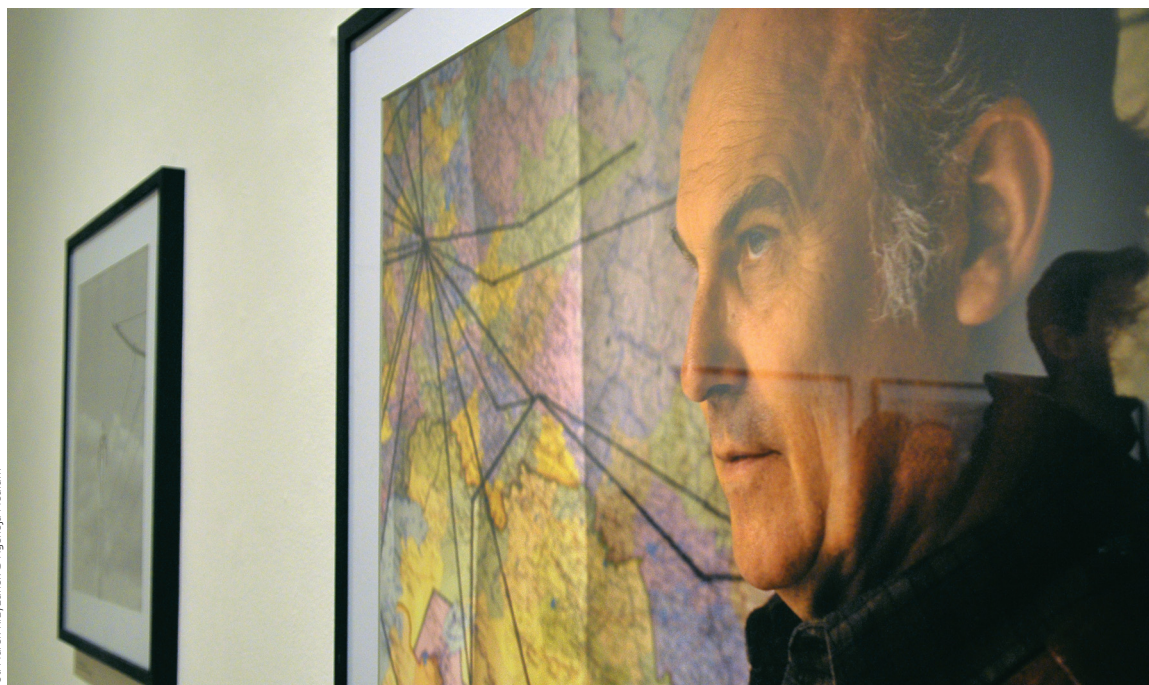
W siedemnaście lat po ukazaniu się *Imperium* widzowie mieli okazję obejrzyć w Zachęcie wystawę fotografii powstałych w latach 1989–1991, będących plonem podróży Ryszarda Kapuścińskiego po republikach dawnego ZSRR. Fotografie te, poza kilkoma, które znalazły się w albumie *Ze świata*, do tej pory nie ujrzały światła dziennego. Odnaleziono je dwa lata temu w archiwum prywatnym Kapuścińskiego. Ze sposobu posegregowania materiału i próby selekcji fotografii należy sądzić, że ich autor myślał o wystawie poświęconej *Imperium*. Ten zamysł został zrealizowany jako ekspozycja prezentująca pięćdziesiąt czarno-białych fotografii wybranych spośród kilkuset. Fotografie te nie są dziennikiem fotograficznym z podróży ani materiałem ilustrującym książkę *Imperium*. Stanowią raczej niezwykle fotoreportaż emocjonalny ukazujący ludzi, miejsca i wydarzenia w zderzeniu z uniwersalnym światem Kapuścińskiego. Tym razem mieliśmy możliwość wkroczenia w świat obrazu, do którego przyszło nam dodać słowa, ponieważ artysta swoich fotografii nigdy nie podpisywał. Znalazły się w tym wyborze zdjęcia z pierwszej po czterdziestu latach, odbytej w 1979 roku podróży do rodzinnego Pińska, które dodatkowo czynią ten fotograficzny esej bardzo osobistym.

18.12.10
– 20.02.11

FOLDER

teksty: Adam Michnik, Sławomir Popowski, Anna Tomczak, Izabela Wojciechowska
projekt graficzny: Dorota Karaszewska
wersje językowe: polska i angielska

Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

Ania Witkowska. Adam Witkowski Domownicy

kuratorka: **Magda Kardasz**

FOLDER
tekst: Magda Kardasz

Ania i Adam Witkowsy to artyści młodej generacji. Ich twórczość bywa często interpretowana w kategoriach metafizyki codzienności, działań rodzinnych na polu sztuki czy zacierania granic gatunkowych.

Poproszeni o przygotowanie wystawy w Projekcie Kordegarda Witkowsy zaczęli od starannego przyjrzenia się przestrzeni. Poddali analizie własny dom/mieszkanie, architekturę galerii, a także siebie jako domowników (poszukujących poczucia bezpieczeństwa) oraz jako artystów w społeczeństwie. Proces konstruowania wystawy przypominał pracę archeologów próbujących odkryć historię, pierwotne funkcje danego pomieszczenia. Artyści tropili także granice pomiędzy przestrzenią uporządkowaną/publiczną/oficjalną, a tą brzydką/prywatną/ukrytą. Odkrywanie odbywało się jednak nie przez odejmowanie poszczególnych archeologicznych warstw, a raczej przez dublowanie zastanych elementów struktury wnętrza, czasem tworzenie dzieł wchodzących z nimi w ironiczny dialog. Podobna strategia została też przez artystów użyta w procesie doboru na wystawę istniejących już wcześniej prac. Przenosząc fragmenty prywatności do otwartej dla publiczności przestrzeni galeryjnej, Ania i Adam w zabawny sposób mówią o genezie swojej sztuki, pytają samych siebie, do jakiego stopnia ich najbliższe codzienne otoczenie oraz sytuacja dwojga artystów mieszkających razem i często w domu pracujących wpływa na ich twórczość.

Witkowsy pracują razem lub osobno. Tym razem zbudowali wspólną wystawę, na której indywidualne dzieła wchodzą ze sobą w dialog, uzupełniają się lub spierają ze sobą, walczą o własne miejsce — podobnie jak to czasem robią domownicy.

Wystawa była opowieścią o płynnej granicy między twórczością a prywatnością artysty — o tym, że inspiracją do powstania dzieła mogą się stać banalne przedmioty, które wyjęte z codziennego kontekstu i przeniesione w publiczną sferę galerii, zaczynają żyć własnym życiem, snuć niezwykle, poetyckie historie. Podsumowaniem wystawy był lekko ironiczny tryptyk Adama Witkowskiego *Almost Paradise*.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

18 lutego Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*, prowadzenie: Barbara Dąbrowska, Maria Kosińska

Adam Witkowski, Niedziela, 2010. Fot. dzięki uprzejmości artysty

Ania Witkowska, Zęgotki, 2008. Fot. Marek Krzyżanek @ Agencja Medium

28.02–08.05

3 kobiety. Maria Pinińska-Bereś, Natalia Lach-Lachowicz, Ewa Partum

kuratorka: **Ewa Toniak**

współpraca ze strony Zachęty: **Anna Tomczak, Julia Leopold**

projekt ekspozycji: **Małgorzata Szczeńniak**

współprojektant ekspozycji: **Łukasz Kwietniewski**

sale: **nr 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, klatka schodowa**

KATALOG
pod redakcją **Ewy Toniak**
teksty: **Ewa Toniak, Agata Jakubowska, Paweł Mościcki, Ewa Małgorzata Tatar**
projekt graficzny: **Błażej Pindor**
wersje językowe **polska i angielska**

FOLDER
projekt graficzny: **Maciej Sikorzak**
wersja językowa **polsko-angielska**

Tytuł wystawy nawiązywał do pierwszej manifestacji sztuki kobiet w Polsce — prezentacji *Trzy kobiety* w poznańskim Arsenale w 1978 roku. Na wystawie w Zachęcie zaprezentowano twórczość pionerek sztuki kobiet: Ewy Partum, Natalii Lach-Lachowicz i Marii Pinińskiej-Bereś. Okres ich działalności artystycznej przypada na drugą połowę XX i początek XXI wieku. Od lat 70. łączyły je podobne poszukiwania, w których dostrzec można wyraźne intuicje feministyczne lub identyfikację z feminizmem.

Spośród trzech artystek to Ewa Partum najbardziej jednoznacznie utożsamiała się z postawą feministyczną — już w latach 70. w manifestach czytanych w trakcie wernisaży wypowiadała się na temat równouprawnienia kobiet i ich dyskryminacji. W przypadku twórczości Natalii LL (do dziś dystansującej się od krytycznych założeń ruchu), można mówić o „zawłaszczeniu” przez zachodni feministyczny dyskurs, bowiem artystka, dostrzeżona przez krytykę feministyczną, od drugiej połowy lat 70. brała udział w wystawach i manifestacjach sztuki kobiet. Natomiast miękkie, różowe formy Marii Pinińskiej-Bereś, otwarcie związane z kobiecą seksualnością, uznawane są przez niektórych polskich krytyków za prekursorskie wobec sztuki feministycznej na Zachodzie.

Na wystawie pokazano prace artystek z najpóźniejszego okresu ich twórczości, powstałe w latach 90. i po roku 2000 (świadomie nawiązujące do feministycznych kontekstów, neutralne wobec nich bądź nawet ironiczne), obok dzieł z lat 70.

Kształt ekspozycji był wynikiem współpracy kuratorki i badaczki feministycznej sztuki w Polsce, Ewy Toniak oraz autorki koncepcji przestrzennej ekspozycji, wybitnej polskiej scenografki Małgorzaty Szczeńniak, związanej z Nowym Teatrem.

Wystawie towarzyszył katalog z tekstami ukazującymi nowe interpretacje sztuki trzech artystek, a także bogaty program edukacyjny obejmujący wykłady, panele dyskusyjne, filmy poświęcone historycznym początkom polskiej sztuki kobiet, jej recepcji w PRL-u, relacjom z ruchem feministycznym na Zachodzie.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

1 marca Pokaz filmów: *Rewizja osobista*, reż. A. Kostenko, W. Leszczyński, Polska, 1972, 75 min; *Dziewczyny do wzięcia*, reż. J. Kondratiuk, Polska, 1972, 45 min, wprowadzenie: Iwona Kurz

6 marca Oprowadzanie kuratorskie Ewy Toniak

8 marca Panel dyskusyjny *Między „dziewczyną” a „kobietą pracującą”* udział: Małgorzata Szpakowska, Ewa Toniak, Błażej Hrapkiewicz, Iwona Kurz

Spotkanie z cyklu *Patrząc/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy* prowadzenie: Alicja Korpysz

12 marca Warsztat z wykorzystaniem folderu *Zrób to sam*, prowadzenie: Agnieszka Szwachła

Panel dyskusyjny *Interwencje, intuicje? Feminizm w sztuce polskich artystek*, prowadzenie: Ewa Majewska, udział: Agata Jakubowska, Iza Kowalczyk, Agnieszka Morawińska, Agnieszka Mrozik, Ewa Toniak

15 marca Pokaz filmów dokumentalnych *24 godziny Jadwigi L.*, reż. Krystyna Gryczelowska, Polska, 1967, 14 min; *Nasze znajome z Łodzi*, reż. Krystyna Gryczelowska, Polska, 1971, 16 min; *Robotnice*, reż. Irena Kamińska, Polska, 1981, 16 min; *Dzień za dniem*, reż. Irena Kamińska, Polska, 1988, 16min, wprowadzenie: Justyna Jaworska

17 marca Spotkanie z artystkami zaangażowanymi w organizowanie pierwszych wystaw sztuki kobiet w Polsce: Izabellą Gustowską, Krystyną Piotrowską i autorką projektu *Fading Traces* Anną Leśniak, prowadzenie: Kamila Wielebska

18 marca Spotkanie z cyklu *Patrząc/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy na wystawie Trzy kobiety*. *Maria Pinińska-Bereś, Natalia Lach-Lachowicz, Ewa Partum*, prowadzenie: Barbara Dąbrowska, Maria Kosińska

22 marca Pokaz filmu *Aktorzy prowincjonalni*, reż. Agnieszka Holland, Polska, 1978, wprowadzenie: Joanna Krakowska

24 marca Wykład monograficzny Małgorzaty Jankowskiej *Autobiograficzny pakt Natali LL*

25 marca Wykład monograficzny Doroty Monkiewicz *Poza feminizmem. Inne dziedziny aktywności Ewy Partum*

29 marca Pokaz filmu *Przez dotyk*, reż. Magdalena Łazarkiewicz, Polska, 1985, 79 min

31 marca Wykład i promocja książki Małgorzaty Radkiewicz *Władzynie spojrzenia. Teoria filmu a praktyka reżyserek i artystek*

7 kwietnia Wykład Agnieszki Graff *Żaden stanik nie splonął. O feminizmie drugiej fali w Stanach Zjednoczonych*

9 kwietnia Spotkanie z Natalią LL i Ewą Partum *Ciała jako język współczesnej sztuki performatywnej*, prowadzenie: Krystyna Duniec

12 kwietnia Pokaz filmu *Krzyk*, reż. Barbara Sass, Polska, 1982, 88 min, wprowadzenie: Katarzyna Czeżcót

14 kwietnia Promocja książki *Artystki polskie* pod redakcją Agaty Jakubowskiej oraz spotkanie pt. *Być artystką w Polsce*, udział: Ewa Kuryluk, Jadwiga Sawicka i Grupa Sędzia Główny, prowadzenie: Agata Jakubowska

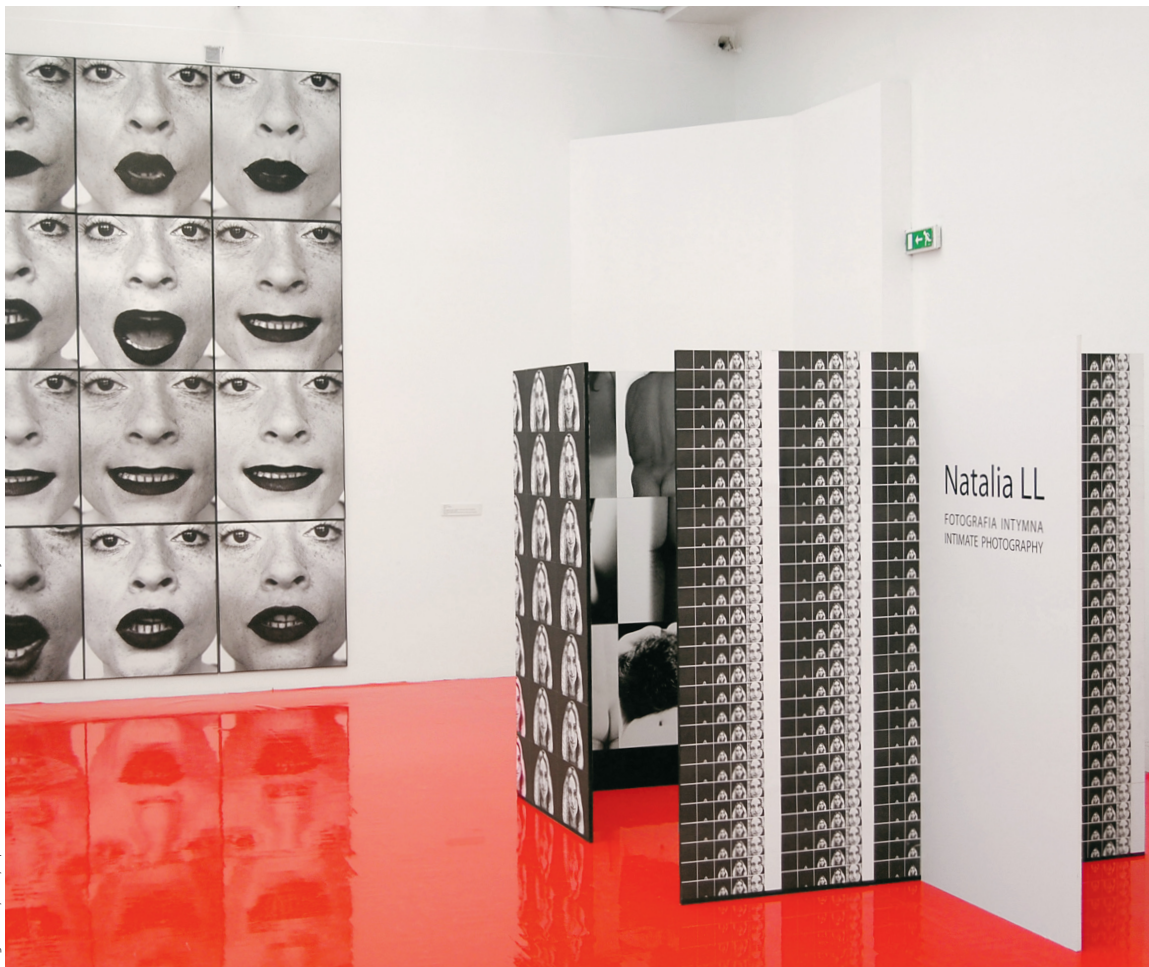
19 kwietnia Pokaz filmu *Bluszcz*, reż. Hanka Włodarczyk, Polska, 1982, 93 min, wprowadzenie: Ewa Opalka

20 kwietnia Wykład monograficzny Anny Markowskiej *Artystka robi dyplam. Ewa Partum wobec męskiego świata sztuki*

7 maja Wykład monograficzny Ewy Tatar *O twórczości Marii Pinińskiej-Bereś*

8 maja Finisaż wystawy, oprowadzenie kuratorskie: Ewa Toniek

Fragment wystawy z pracami Natalii LLach-Lachowicz. Fot. Sebastian Maciejski

Fragment wystawy z pracami Marii Pinińskiej-Bereś. Fot. Marek Krzyżanek @ Agencja Medium

Hanna i Gabriel Rechowiczowie Obrazy w architekturze

kuratorka: **Magda Kardasz**

FOLDER
tekst: Paweł Giergoń

Na wystawie przedstawiono dorobek kilkudziesięciu lat pracy twórczej warszawskich artystów Hanny i Gabriela Rechowiczów w dziedzinie dekoracji plastycznych budynków użyteczności publicznej i pawilonów wystawowych w Polsce i za granicą. Od lat 50. XX wieku współpracowali z wieloma wybitnymi polskimi architektami: Bohdanem Pniewskim, Jerzym Hryniewieckim, Jerzym Baumillerem, Mieczysławem Gliszczyńskim, Marią i Kazimierzem Piechotkami. Sukces i uznanie przyniosły im wykonane na przełomie lat 50. i 60. XX wieku naścienne dekoracje malarskie w cocktail-barze hotelu Bristol, murale i mozaiki w hotelu Dom Chłopa oraz monumentalne dekoracje we wnętrzu warszawskiego Supersamu. W portfolio artystów znajduje się blisko czterdzieści projektów zrealizowanych w latach 1957–1992 w wielu miastach Polski.

W tworzonych w architekturze „obrazach” Rechowiczowie posługiwali się różnorodnymi technikami rzeźbiarskimi, mozaikowymi i malarskimi, często łącząc je w obrębie jednego dzieła. Indywidualnego charakteru kompozycjom nadawał również rodzaj użytego materiału.

Ekspozycja składała się z blisko pięćdziesięciu prac. Nigdy niepokazywane publicznie oryginalne kartony, plansze i szkice malarskie Rechowiczów zaskakiwały świeżością barw i różnorodnością artystycznych kreacji. Na szczególną uwagę zasłużyły unikatowe projekty opraw plastycznych peerelowskich, propagandowych wystaw gospodarczych w Moskwie (1959), Pekinie (1960) i Madrycie (1970), stanowiące dziś jedyny barwny ślad owych nietrwałych przedsięwzięć artystycznych.

Wystawa w Projekcie Kordegarda była także pośmiertnym hołdem złożonym twórczości Gabriela Rechowicza, zmarłego pod koniec 2010 roku.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

6 kwietnia Spotkanie w ramach Koła Miłośników Sztuki *Dekorowanie przestrzeni publicznej*, prowadzenie: Ixi Color

12 kwietnia Spotkanie z cyklu *Patrząc/Zobaczyć. Sztuka wspólna i seniorzy*, prowadzenie: Alicja Korpysz

Spotkanie z kuratorem Pawłem Giergoniem

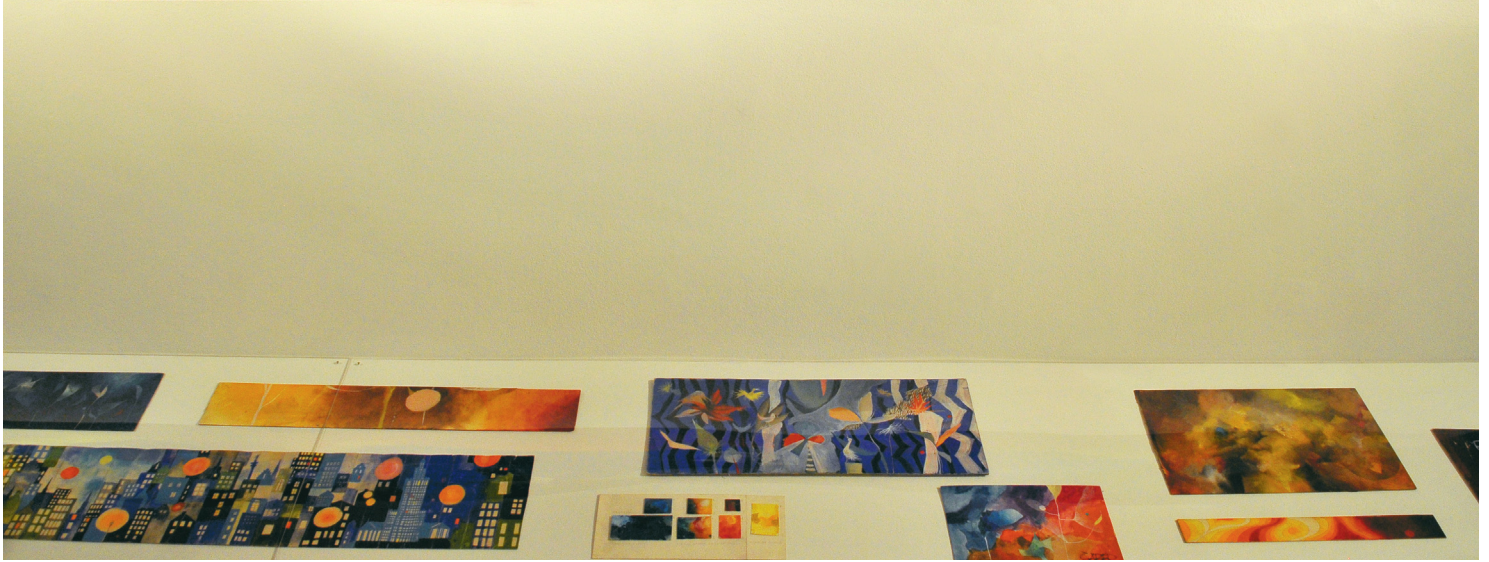
28 kwietnia Panel dyskusyjny *Dekoracje plastyczne z lat 1949–1989 w architekturze Warszawy. Dewastacje, zniszczenia, możliwe formy ochrony*, udział: Marta Leśniakowska, Marek Czapelski, Grzegorz Kapłon, Barbara Potocka, kurator wystawy Paweł Giergoń oraz Hanna Rechowicz. Debata odbyła się w Hotelu Dom Chłopa w Warszawie

30 kwietnia Finisaż wystawy: *Spacer śladem dekoracji plastycznych Rechowiczów w architekturze Warszawy*, prowadzenie: Paweł Giergoń

Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

Fot. Sebastian Madziński

12.03–15.05

Neo Rauch. Begleiter. Mit realizmu

kuratorka: **Joanna Kiliszek**

współpraca ze strony Zachęty: **Katarzyna Kołodziej, Julia Leopold**

projekt ekspozycji: **Grzegorz Rytel**

sale: **nr 1 [Matejkowska], 2 [Narutowicza]**

KATALOG
redakcja: **Joanna Kiliszek**
teksty: **Joanna Kiliszek, Matthias Flügge**
projekt graficzny: **Grzegorz Laszuk^{k+s} / Anna Hegman^{k+s}**
wersja językowa **polsko-angielska**

FOLDER EDUKACYJNY
konceptcja i tekst: **Magdalena Komornicka**
projekt graficzny: **Grzegorz Laszuk^{k+s}**

Wystawa Neo Raucha w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki w Warszawie stanowiła pierwszy tak szeroko zakrojony przegląd malarstwa tego wyjątkowego artysty, najwybitniejszego przedstawiciela lipskiej szkoły malarstwa. W kwietniu 2010 roku artysta obchodził 50-te urodziny — z tej okazji w Museum der bildenden Künste w Lipsku oraz w Pinakothek der Moderne w Monachium odbyły się dwie równoległe wystawy twórczości artysty. Stało się to impulsem do zorganizowania obszernego przeglądu prac malarza także w Zachęcie.

Postać Neo Raucha i jego sztuka nie były dotąd szeroko znane w Polsce. Przygotowany pokaz obejmował trzydzieści prac, które powstawały w latach 1993–2011. Narracja figuratywnych obrazów Raucha rozgrywa się w kilku zachodzących na siebie płaszczyznach. W jego pracach widoczne są wpływy silnych w niemieckim malarstwie tradycji — ekspresjonizmu i symbolizmu. Wyjątkowa pozycja Neo Raucha na scenie artystycznej jest wynikiem znakomitej umiejętności łączenia obrazu człowieka, wywodzącego się ze specyfiki niemieckiego realizmu, z europejską mitologią.

Wystawie towarzyszył bogato ilustrowany katalog, w którym poza tekstem kuratorskim znalazł się esej Matthiasa Flügge — znanego niemieckiego krytyka, od lat badającego sztukę Europy Środkowo-Wschodniej.

Ekspozycja została zrealizowana przy wsparciu Fundacji Kultury Wolnego Kraju Saksonia, Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej i Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Federalnej Niemiec oraz dofinansowana ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP.

Wystawa odbyła się pod patronatem prof. Władysława Bartoszewskiego, ministra w Kancelarii Premiera RP ds. dialogu międzynarodowego oraz Pana Rüdigera Freiherr von Fritscha, Ambadora Republiki Federalnej w Polsce.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

13 marca Oprowadzenie kuratorskie
Joanny Kiliszek

26 marca Pokaz filmu *Neo Rauch*,
reż. Rudij Bergmann, Niemcy, 2007,
43 min

5 maja Spotkanie z cyklu
Przyjdź i zadaj pytanie, prowadzenie:
Karolina Wigura

13 maja Spotkanie z cyklu *Patrząc/
Zobaczyć. Sztuka współczesna
i seniorzy*, prowadzenie: Barbara
Dąbrowska, Maria Kosińska

15 maja Finisaż wystawy, oprowa-
dzenie kuratorskie Joanny Kiliszek

18.03–15.05

Historie ucha

kuratorzy: Joanna Kordjak-Piotrowska [wystawa]

Michał Libera [program muzyczny]

Zofia Dubowska-Grynberg [program edukacyjny]

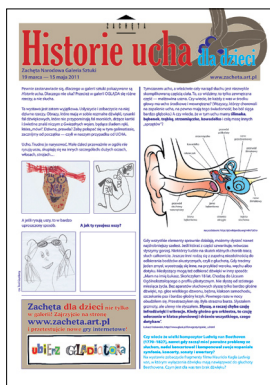
projekt ekspozycji: Paulina Tyro-Niezgoda

sale: nr 11 [Mały Salon], 12, 13

FOLDER

teksty: Joanna Kordjak-Piotrowska,
Michał Libera, David Toop
projekt graficzny: Maciej Sikorzak
wersja językowa polsko-angielska

FOLDER DLA DZIECI

koncepcja i tekst: Zofia Dubowska-
-Grynberg
projekt graficzny: Maciej Sikorzak

Wystawa przedstawiała wybrane prace artystów, którzy stworzyli projekty plakatów promujących Wielkanocny Festiwal Ludwiga van Beethovena. Wzięli w niej udział: Grupa Twożywo, Bartek Materka, Marcin Maciejowski oraz Anna Molska, autorka oprawy graficznej festiwalu w roku 2012.

Wystawa projektów stała się pretekstem do ukazania wielopłaszczyznowych powiązań między sztukami wizualnymi a dźwiękiem, a jednocześnie punktem wyjścia dla różnorodnych działań edukacyjnych związanych z tą tematyką. Ekspozycja pomyślana była bowiem przede wszystkim jako przestrzeń warsztatów wizualno-muzycznych opracowanych z myślą o młodych i najmłodszych odbiorcach sztuki. Dla szerszej publiczności przeznaczony został bogaty program wydarzeń towarzyszących obejmujący koncerty, warsztaty i wykłady międzynarodowej sławy specjalistów — pod wspólnym tytułem *Muzyka nie dla ucha*. Wiodącym tematem były bowiem dźwięki niesłyszalne dla ucha.

Ważnym punktem odniesienia dla prezentowanych prac był film Maurizio Kagła *Ludwig van* z 1969 roku i podjęte w nim problemy, takie jak głuchota, wyłączenie czy brak dźwięku. Argentyński kompozytor i reżyser dotknął kwestii schizofonii, a więc zerwania związku między widzeniem a słyszeniem. Temat percepcji dźwięku — podjęty w kontekście głuchoty Beethovena — rozpatrywany jest przez niego także z punktu widzenia nauki: biologii (percepcja muzyki jako proces fizjologiczny) oraz fizyki, a ściślej akustyki (rozchodzenie się i oddziaływanie fal dźwiękowych).

Tę problematykę poruszył Bartek Materka, nawiązując do gestów języka migowego. Doskonale wpisywał się w nią również projekt Anny Molskiej, inspirowany domowym archiwum (dokumentacja wieloletniej pracy dziadka artystki nad propagacją fal dźwiękowych).

Projekt nie ograniczył się jedynie do ekspozycji w przestrzeni galerii. Grupa Twożywo wyszła ze swoimi działaniami również w przestrzeń miejską, tworząc prace w różnych miejscach Warszawy, wyznaczonych specyficzną „muzyczną” topografią.

Mając za punkt wyjścia audiowizualny eksperyment Kagła, autorzy projektu w Zachęcie zaprezentowali bardzo szerokie ujęcie tematu dźwięku i jego percepcji.

Wystawa została dofinansowana ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Pomysł i promocja wydarzenia we współpracy ze Stowarzyszeniem im. Ludwiga van Beethovena, organizatora 15. Wielkanocnego Festiwalu Ludwiga van Beethovena.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

18 marca Wernisaż wystawy *Historie ucha*; koncert: Mark Bain, *The Archisonic*

19 marca Koncert: Mauricio Kagel, *Ludwig van*, wykonanie: Frédéric Blondy & DJ Lenar

23 marca Pokaz filmu *Ludwig van*, reż. Mauricio Kagel, Niemcy, 1969, 91 min, wprowadzenie: Jan Topolski

30 marca Pokaz filmu *Kraina ciszy i ciemności*, reż. Werner Herzog, Niemcy, 1971, 85 min

5 kwietnia Wykład ilustrowany Kamila Antosiewicza *Sound of Silence/Historie ucha*

9 kwietnia Koncert Jacoba Kirkegaarda, *Labyrinthitis*

9–11 kwietnia Warsztaty dla dorosłych, prowadzenie: Thomas Tilly

13 kwietnia Pokaz filmu *Touch the Sound*, reż. Thomas Riedelsheimer, Niemcy, Wielka Brytania, 2004, 99 min

15 kwietnia Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*, prowadzenie: Barbara Dąbrowska, Maria Kosińska

Koncert Thomasa Tilly

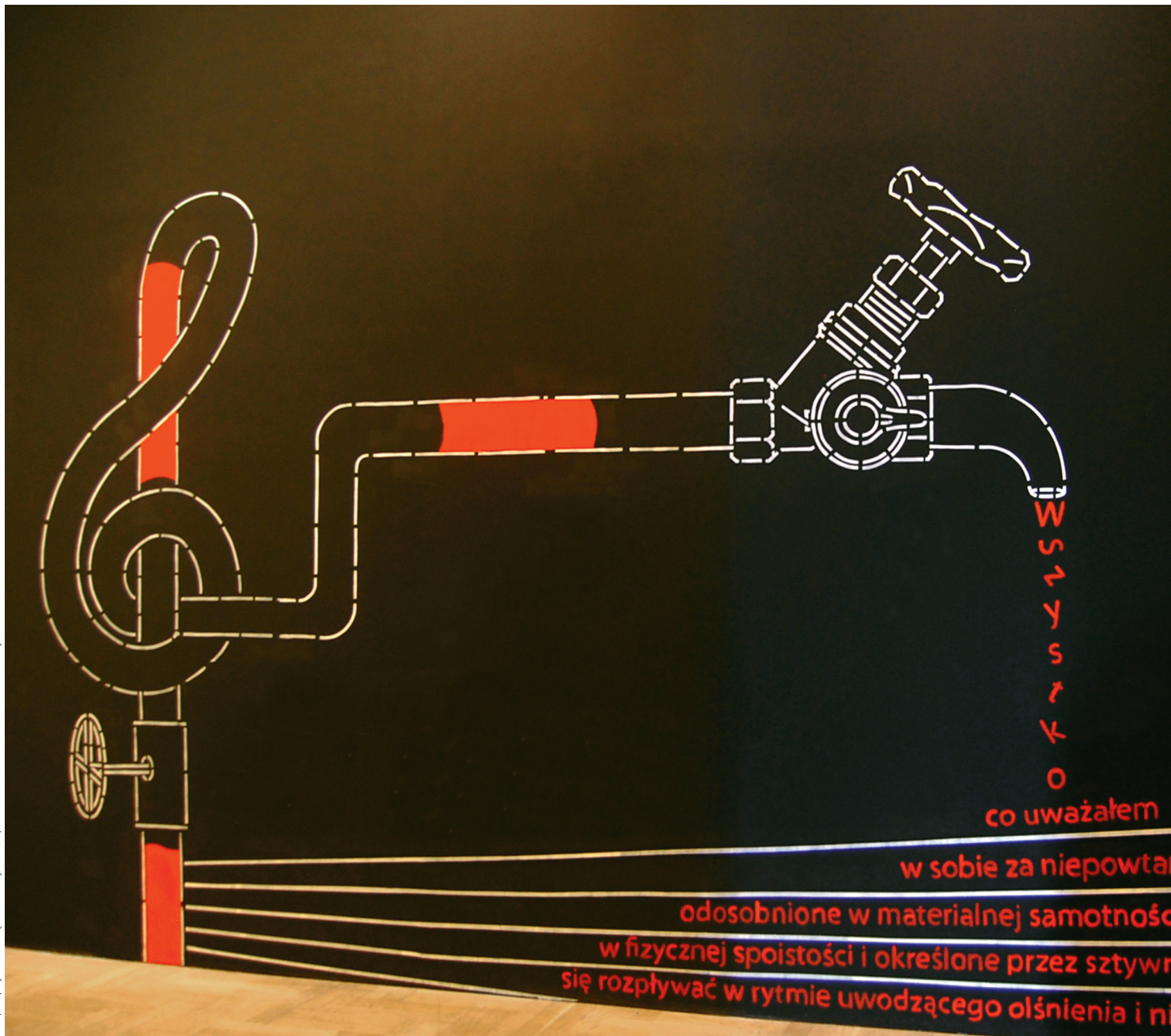
20 kwietnia Pokaz filmu *Droga*, reż. Grzegorz Korczak, Polska, 2010, 43 min

7 maja Warsztat dla dorosłych w języku hiszpańskim *Muzyka-hałas-cisza*, prowadzenie: Ines Ruiz Artola

9 maja Wykład *Dźwięki oczami głuchego*, Piotr Krzysztofiak

11 maja Pokaz filmu *Lisbon Story*, reż. Wim Wenders, Niemcy, Portugalia 1994, 100 min

12 maja Spotkanie w ramach Koła Miłośników Sztuki, prowadzenie: Łukasz Jastrubczak

Kunsthalle Wien, Wiedeń

Spektrum. Z kolekcji wideo Zachęty. Pokazy filmów w Ursula Blickle Videolounge

kuratorka: Anna Tomczak

Close to Home — Bartosz Mucha, Ania i Adam Witkowsy

kuratorka: Magda Kardasz

Galerie Lukas Feichtner, Wiedeń,
w ramach 21 Wiener Galerien
gezeigt EAST by SOUTH WEST

WYSTAWY ZAGRANICZNE

2-29.05

12.05-18.06

Bartosz Mucha

52 leniwe tygodnie.

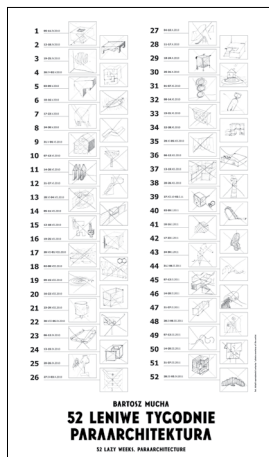
Paraarchitektura

kuratorka: **Magda Kardasz**

Wystawa Bartosza Muchy stanowiła podsumowanie rocznej pracy tego artysty, dizajnera i dowcipnego obserwatora życia. Począwszy od kwietnia 2010 roku, wymyślał on jeden obiekt paraarchitektoniczny na tydzień. Tak powstały 52 projekty, które autor graficznie zobrazował i opisał w książce pod tym samym tytułem.

Mucha porusza w swoich projektach problemy egzystencjalne i społeczne — to przesłanie jest dla niego ważniejsze niż możliwość zrealizowania projektów. Wiele z jego paraarchitektonicznych obiektów czy budynków służyć ma zarówno zwykłemu człowiekowi w potrzebie lub turyście, jak i bezdomnemu. Materiały, których wykorzystanie Mucha proponuje, są ogólnodostępne i tanie — zgodne z propagowaną przez markę autora (Poor Design) zasadą biednego dizajnu. Wiele z prac Muchy w zabawny sposób przetwarza istniejące w przestrzeni miejskiej budynki czy obiekty. Artysta lubi bowiem zepchnąć widza z utartych ścieżek myślenia na temat funkcji danego przedmiotu. Często funkcja użytkowa łączy się tu z rozrywkową, a on sam chętnie konstruuje zabawki dla dorosłych.

Paraarchitektura to zabawa pojęciem domu, który bywa podobnym azylem; czasem jednak staje się pułapką ograniczającą wolność jednostki (szczególnie artysty). Nieprzypadkowo na okładce książki będącej podsumowaniem projektu znalazł się obrazek przedstawiający mężczyznę uwięzionego w domu-kołowrotku dla chomika. Poruszając nogami, wytwarza energię elektryczną dla neonu z optymistyczno-ironicznym napisem: „Welcome Home/Witaj w domu”. Dom, rodzina, zdaje się mówić Mucha, zapewniają człowiekowi poczucie bezpieczeństwa, ale mogą też czasem zniewalać. Artysta opisuje paraarchitekturę jako przedsięwzięcie, w ramach którego tworzone są projekty koncepcyjne, trójwymiarowe wizualizacje, makiety, prototypy, idee na różne sposoby podejmujące problem „domu”: schronu, przystani, synonimu bezpieczeństwa i ciepła.

FOLDER

tekst: **Magda Kardasz**

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

14 czerwca Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*, prowadzenie: Alicja Korpysz

10 lipca Spotkanie z Bartoszem Muchą

Welcome Home

Bartosz Mucha, *Welcome Home* / *Witaj w domu*, 2010. Fot. Sebastian Madajski

Fot. Sebastian Madajski

23.05–21.08

Otwierając drzwi? Sztuka białoruska dzisiaj

kurator: Kęstutis Kuizinas [Contemporary Art Centre, Wilno]

współpraca ze strony Zachęty: Anna Tomczak

projekt ekspozycji: Kęstutis Kuizinas, Anna Tomczak

sale: nr 2 [Narutowicza], 3, 4, 5, 6, 7, klatka schodowa,

przestrzeń przed budynkiem

Wystawa była jedną z największych prezentacji białoruskiej sztuki współczesnej zorganizowanych dotychczas w Warszawie.

Oficjalna polityka kulturalna Białorusi nie sprzyja rozwojowi sztuki współczesnej. Być może w tym należy też szukać źródła problemów, przed jakimi stają artyści, chcąc nawiązać konstruktywną dyskusję z publicznością i krytyką oraz wkroczyć na międzynarodową scenę sztuki. Rzeczywistość społeczna i polityczna narzuca także pewne ograniczenia i tabu, nierzadko skłaniając twórców do sięgnięcia po metaforyczny język. Tamtejsze środowisko sztuki współczesnej jest jednak prężne, a artyści poszukują sposobów spełnienia swych twórczych ambicji i pokazania ich efektów w kraju i poza jego granicami.

Na wystawie zaprezentowano prace twórców pracujących na Białorusi i za granicą. Większość białoruskich artystów mieszkających na Zachodzie utrzymuje kontakty z rodziną i regularnie odwiedza ojczyznę, ale nieczęsto mieli okazję pokazywać prace na Białorusi. Dlatego też pokaz w Warszawie, podobnie jak pierwsza prezentacja w Contemporary Art Centre w Wilnie — mieście leżącym w Unii Europejskiej, które Białorusini mogą łatwo odwiedzić — stał się przestrzenią wyjątkowego spotkania na neutralnym gruncie.

Jednym z założeń wystawy było umożliwienie Białorusinom spojrzenia na własną sztukę z zewnątrz. Większość prezentowanych prac nawiązywała w taki czy inny sposób do problemów białoruskiego społeczeństwa, jednak tylko nieliczne odważnie poruszały kwestie, o których zazwyczaj „się nie rozmawia”. Projekt próbował tworzyć nowe drogi komunikacji dla stosunkowo odosobnionej i nieznanej międzynarodowej publiczności sztuki z Białorusi.

Wystawie towarzyszył katalog w języku angielskim, rosyjskim i litewskim (wydany przez CAC, Wilno 2010), z wkładką z tekstami w języku polskim, oraz program obejmujący wydarzenia, w ramach których białoruscy artyści i badacze zaprezentowali szerszy kontekst sztuki współczesnej i kultury tego kraju.

Artyści: Anna Czkołnikowa, Lena Dawidowicz, Oksana Gurinowicz, Artur Klinau, Aleksander Komarow, Aleksander Korablew, Aleksiej Łuniew, Marina Napruszkińska, Igor Pieszechonow, Positive Actions, Igor Sawczenko, Siergiej Szabochin, Aleksiej Szynkarenko, Philippe Czmyr i Belarusian Climate, Władimir Cesler i Siergiej Wojczenko, Maksym Tyminko, Rusłan Waszkiewicz, Oleg Juszeko.

FOLDER

teksty: Sjarhej Liubimau, Swietłana Poleszuk, rozmowa z Kęstutisem Kuizinasem
projekt graficzny: Ilya Dounar, Jura Shust
wersja językowa polsko-angielska

JEDNODNIÓWKA LITERACKA

koncepcja i wybór tekstów: Andrej Chadanowicz, Adam Pomorski
projekt graficzny: Maciej Sikorzak

WKŁADKA do katalogu z tekstami w języku polskim

teksty: Kęstutis Kuizinas, Julia Fomina, Lena Prents, Olga Szparaga
projekt graficzny: Ilya Dounar, Jura Shust

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

22 maja Dzień otwartych drzwi. Prapremiera wystawy *Otwierając drzwi? Sztuka białoruska dzisiaj*: spotkanie na wystawie z kuratorem Kęstutisem Kuizinasem; spotkania z artystami: Marina Napruszkińska, Oleg Juszeko, Aleksander Komarow, Siergiej Szabochin, Maxim Tyminko, performans i *ujrzałem nowe niebo...* w wykonaniu Leny Davidowicz i Willema van Engena, koncert plenerowy zespołów z Białorusi: Cabaret Band Serebrnaya Svadba, Nagual i Drum Ecstasy

26 maja Panel dyskusyjny *Otwieranie drzwi / Knock, Knock, Knocking on Europe's [Poland's] Door?*, udział: Jewgienij Bolszakow, Olga Szparaga, Marlena Nowak, prowadzenie: Anna Tomczak, Benjamin Cope

31 maja Dyskusja *Fotografia w kraju propagandy*, udział: Swietłana Poleszuk, Andrej Liankiewicz

1 czerwca Przedstawienie dla dzieci: Teatr Podsolnuchi

2 czerwca Wieczór slajdów *Fotograficznie o Białorusi: podwójna wizja fotografów z Polski i Białorusi*, udział: Andrej Liankiewicz, Adam Tuchliński, Robert Kowalewski

7 czerwca Dyskusja *Aktywizm kulturalny i obywatelski: nowe media i społeczeństwo obywatelskie na Białorusi*, udział: Tadjana Czulicka, Irina Widanowa, Łukasz Grajewski

14 czerwca Wykład Ałły Pigalskiej *Współczesny białoruski design; naprzeciw stereotypom*

17 czerwca Spotkanie z cyklu *Patrząc/Zobaczyc. Sztuka współczesna i seniorzy*, prowadzenie: Barbara Dąbrowska, Maria Kosińska

27 czerwca Dyskusja *Becoming Urban or Getting Bogged Down? / Urbanizować się czy ugrzęznąć?*, udział: Sjarhej Liubimau, Joanna Kusiak

29 czerwca Dyskusja *Co z tą Białorusią?*, udział: Sjarhej Liubimau, Małgorzata Nocur, Katarzyna Kwiatkowska

4 lipca

Pokaz 14 najlepszych filmów z Białoruskiego Festiwalu Studenckich Filmów Eksperymentalnych i Artystycznych: *Ostatnia wojna*, reż. E. Silutina, 2010, 15 min; *Smutek*, reż. J. Dubarenko, 2009, 15 min; *Poza czasem*, reż. M. Kuraczewa 2010, 15 min; *Sześćo-ośmiościan rombowy mały*, reż. O. Derbienow, 3 min 50 s; *Miniatury*, reż. Sz. Berline, 2009, 4 min 50 s; *Bezwzględny*, reż. A. De Bronhe, 2011, 15 min; *Nosbit*, reż. A. De Bronhe, 2008, 7 min 20 s; *( )*, reż. A. Borowikowa, O. Sosnowska, 2 min 10 s; *Homasapiens/sapiens*, reż. S. Stelczenko, 39 min; *Wirtualność*, reż. S. Stelczenko, 1 min 1 s; *Zachowaj to do następnego ranka*, reż. A. Sawczenko, Ż. Divjak, A. Ichnatowicz, A. Garan, K. Rešek, M. Lavrin, M. Drakulić, 2010, 8 min 32 s; *Rubber Biscuit*, reż. M. Bratsun, 5 min 47 s; *Dash It*, reż. S. Tanana, 2 min 18 s, animacja flash; *Budsuba*, reż. S. Tanana, 2 min, animacja flash; *This House Is Burned out Not Like Feng Shui Says*, reż. W. Chodakow, 1 min 20 s, stop motion; omówienie: Benjamin Cope

7 lipca Wykład Aleksieja Kriwolapa *Państwowa telewizja vs internetowe projekty alternatywne na Białorusi*

14 lipca Pokaz filmu *Okupacja miast*, reż. A. Kudinenko, Białoruś, 2004, 90 min

21 lipca Pokaz filmu *Masakra*, reż. A. Kudinenko, Białoruś, 2010, 100 min

22 lipca Koncert *Belarus Sound Art in Poland*, wykonawcy: Knyaz Myshkin, i/dex, Pavel Ambient, Krzysztof Orluk, Vasen Piparjuuri, Gold Plated Face, Kim_nasung & Harpakahylo

28 lipca Pokaz filmów *Białoruskie kino dokumentalne: The Garmeste*, reż. Wiktor Daszuk, Białoruś, 2010, 59 min; *Żyjemy na krawędzi*, reż. Wiktor Asliuk, Białoruś, 2003, 22 min; *Maria*, reż. Wiktor Asliuk, Białoruś, 2007, 17 min

31 lipca, 2 sierpnia, 3 sierpnia Orowadzanie *Free guided tours*: Lisa Grolig, Barbara Stender

4 sierpnia Pokaz filmu *Historia pewnego chłopaczyny*, reż. Sergei Loban, Białoruś, 2001

21 sierpnia *Nie zamykajmy drzwi?* Finisaż wystawy: oprowadzanie po wystawie Julii Fominy; panel dyskusyjny *Nie zamykajmy drzwi*, udział: Almira Usmanowa, Julia Fomina, Rafał Sadowski, prowadzenie: Benjamin Cope; plenerowy koncert zespołów z Białorusi: Plum Bum, Port Mone i Malanka Orchestra; pokaz filmów i akcja *Visa Free Europe: BorderLand*, Litwa, 2009, 21 min; *Visa Story: Yana's Space*, Litwa, 2011, 19 min

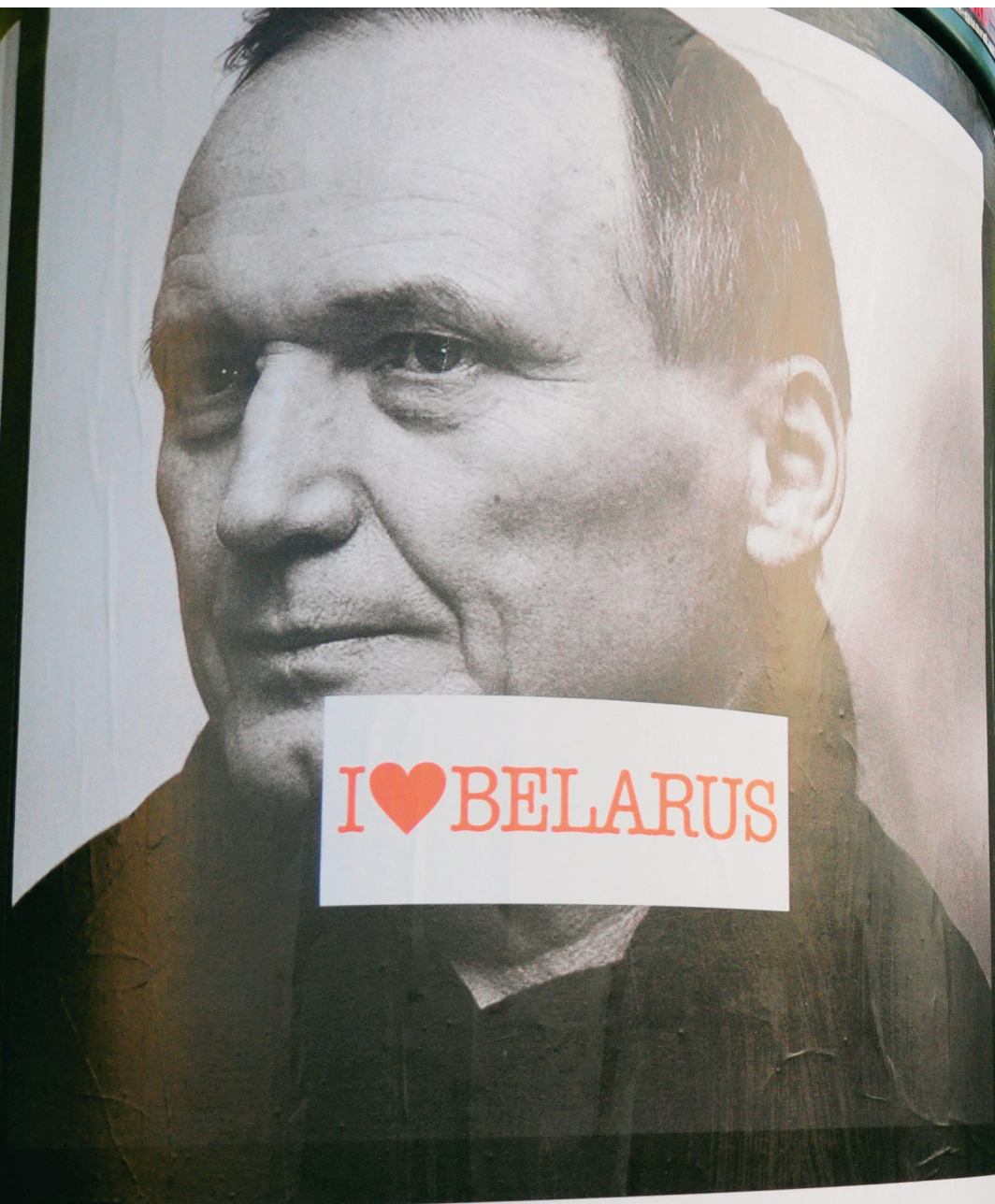

Lena Dawidowicz. Historia zony, projekt. Zmartwychstały, cz. II, 2005-2006. Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

Mairina Nagruszkina. Droga słońca, 2010. Instalacja przed budynkiem Zachęty. Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

I ♥ BELARUS

UŁADZIMIR NIAKLAJEU

KANDYDAT NA URZĄD PREZYDENTA BIAŁORUSI
PROCES ROZPOCZAŁ SIĘ 5 MAJA 2011 ROKU

GROZI DO **3 LAT**

WIĘZIENIA

ZA PRZECIWSZTAWIENIE SIĘ ŁUKASZENIE W WYBORACH 2010

Otwierając drzwi?
Sztuka białoruska
dzisiaj

Plakat: Maksyma Tyminko przed gmachem Zachęty, plac Majachowski. Fot. Joanna Kinowska

Pole gry / Le Terrain de jeu

kuratorka: **Magda Kardasz**

współpraca: **Katarzyna Kołodziej**

projekt ekspozycji: **Magda Kardasz**

sale: **nr 11 [Mały Salon], 12, 13**

FOLDER

tekst: **Magda Kardasz**
projekt graficzny: **Benoit Platéus**
wersja językowa **polsko-francuska**

Wystawa prezentowała prace współczesnych artystów z Brukseli i Liège — rzeźbę, malarstwo, performans oraz filmy. Powstała dzięki podróży studyjnej kuratorki do tych miejsc. Przegląd w Zachęcie miał na celu przedstawienie polskiej publiczności interesujących twórców młodego pokolenia oraz ich różnorodnych artystycznych postaw: od minimalistycznych, abstrakcyjnych czy „kosmicznych” projektów, czasem zawierających odniesienia do klasycznych rycin czy poetyki street artu, po dadaistyczne zabawy czy dzieła ironicznie odbijające rzeczywistość, dostrzegające groteskowe elementy ludzkiej egzystencji.

Ekspozycja miała charakter przeglądowy — była prezentacją różnych artystów, których prace wchodziły ze sobą w konstruktywny dialog lub kłóciły się ze sobą, tworząc tytułowe *Pole gry*.

Artyści: **Michael Dans, Messieurs Delmotte, Xavier Mary, Benoit Platéus, Frédéric Platéus, Laurent Impeduglia, Boris Thiébaud** oraz duet **Denicolai & Provoost**

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

27 maja Spotkanie z artystami biorącymi udział w wystawie: **Michael Dans, Messieurs Delmotte, Xavier Mary, Frédéric Platéus, Boris Thiébaud**, prowadzenie: **Magda Kardasz**

29 maja Oprowadzanie kuratorskie **Magdy Kardasz**

5 lipca Pokaz filmu *Jeśli dziś wtorek, to jesteśmy w Belgii*, reż. **M. Stuart**, Stany Zjednoczone, 1969, 99 min

12 lipca Pokaz filmów: *Mr. Nobody*, reż. **J. Van Dormael**, Francja, Belgia, Kanada, Niemcy, 2009, 141 min; *Hors Limites, le Cinéma de Jacob Van Dormael*, reż. **Olivier Van Malderghem**, Belgia, 2010, 56 min

19 lipca Pokaz filmu *Dziecko*, reż. **Jean-Pierre Dardenne, Luc Dardenne**, Belgia, Francja, 2005, 100 min

26 lipca Pokaz filmu *Jeanne Dielman, 23 quai du Commerce, 1080 Bruxelles*, reż. **Chantal Akerman**, Belgia, Francja, 1975, 201 min

31 lipca, 2 sierpnia, 3 sierpnia Oprowadzanie *Free guided tours*: **Lisa Grolig, Barbara Stender**

3.06–21.08

Yael Bartana. Zamach

kuratorzy: **Sebastian Cichocki, Galit Eilat**

projekt ekspozycji: **Sebastian Cichocki, Galit Eilat**

sala nr 1 [Matejkowska]

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

3 czerwca Pokaz filmu Yael Bartany
Zamach

12 czerwca Spotkanie z Sebastianem Cichockim

21 czerwca Projekcja *Yael Bartana. Wybór filmów z lat 2000–2007*, omówienie: Sebastian Cichocki

31 lipca, 2 sierpnia, 3 sierpnia
Oprowadzanie *Free guided tours*:
Lisa Grolig, Barbara Stender

Film izraelskiej artystki prezentowany był w Zachęcie równoległe do pierwszych dni trwania wystawy *Yael Bartana ...i zadziwi się Europa* w Pawilonie Polskim na 54. Międzynarodowej Wystawie Sztuki w Wenecji. *Zamach* jest ostatnią częścią „polskiej” trylogii Bartany, w skład której wchodzi też jej wcześniejsze filmy: *Mary Koszmary* (2007) oraz *Mur i wieża* (2009).

Cykl zaprezentowany po raz pierwszy w całości w Pawilonie Polskim w Wenecji, dedykowany jest powołanemu do życia przez artystkę Ruchowi Odrodzenia Żydowskiego w Polsce. W swym najnowszym filmie Bartana rozprawiła się z marzeniami o zbudowaniu wielonarodowej wspólnoty, nowego społeczeństwa polskiego. Akcja *Zamachu* toczy się w niedalekiej przyszłości, podczas ceremonii pogrzebowej lidera Ruchu Odrodzenia Żydowskiego w Polsce, który zginął z rąk nieznanego zamachowca. Poprzez wyobrażoną w filmie śmierć lidera scalony został mit nowego ruchu mogącego przerodzić się konkretną propozycję polityczną do wdrożenia w najbliższej przyszłości w Polsce, w Europie czy na Bliskim Wschodzie. Film powstał wiosną 2011 roku w Warszawie.

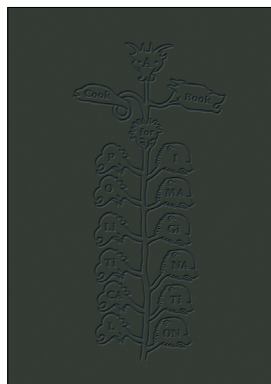

4.06–27.11

[otwarcie w Pawilonie
Polskim — 2 czerwca]

Yael Bartana. ...and Europe will be stunned [...i zadziwi się Europa]

komisarz Pawilonu Polskiego: **Hanna Wróblewska**kuratorzy: **Sebastian Cichocki, Galit Eilat**asystent komisarza: **Joanna Waśko**

KSIĄŻKA

A Cookbook for Political Imagination
praca zbiorowa pod redakcją
Sebastiana Cichockiego i Galit Eilat
projekt graficzny: Shual.com
— **Guy Saggee & Avihai Mizrahi**
wersja językowa **angielska**

Wystawę tworzyła trzyczęściowa instalacja wideo izraelskiej artystki Yael Bartany. Po raz pierwszy w historii Biennale Polskę reprezentował twórca z innego kraju. Głównym tematem filmów Bartany jest działalność Ruchu Odrodzenia Żydowskiego w Polsce. To powołany przez artystkę ruch polityczny, który postawił sobie za cel powrót ponad trzech milionów Żydów do ojczyzny ich przodków.

Akcja filmów rozgrywa się w symbolicznej przestrzeni pełnej blizn po konfliktach etnicznych i wojnach. Artystka spłótła ze sobą wątki dotyczące izraelskiego ruchu osadniczego, syjonistycznych marzeń, antysemityzmu, Holokaustu i palestyńskiego prawa do ziemi.

W pierwszej części pt. *Mary Koszmary* (2007) młody aktywista wygłasza przemówienie na pustym Stadionie Dziesięciolecia w Warszawie, nawołując Żydów do powrotu do Polski. Film koncentruje się na złożonych relacjach między Polakami, Żydami i innymi europejskimi nacjami w dobie globalizacji. Odwołując się do modelu i estetyki filmów propagandowych z czasów II wojny światowej, porusza kwestie antysemityzmu i ksenofobii we współczesnej Polsce, tęsknotę za żydowską przeszłością wśród liberalnej polskiej inteligencji, a także przywołuje syjonistyczne marzenia o powrocie do Izraela.

Mur i wieża (2009) przedstawia powrót Żydów. Akcja toczy się w miejscu budowy „pierwszego kibucu w Europie”, prowizorycznego osiedla, jakie wznosili żydowscy osadnicy podczas arabskiej rewolty lat 1936–1939. Warto dodać, że ów plac budowy znajduje się w Warszawie, w miejscu, w którym stanie Muzeum Historii Żydów Polskich. Film nawiązuje do heroicznych przedstawień osadników, budujących państwo Izrael. Ukazywano ich jako pełnych determinacji pionierów, którzy nie zważając na ciężkie warunki, budowali, uczyli się, uprawiali ziemię, wychowywali dzieci. Artystka wskrzesiła ten bezpowrotnie utracony świat, jednak w całkowicie odmiennej konfiguracji politycznej i geograficznej początku XXI wieku.

Zamykający cykl *Zamach* (2011) przedstawia ceremonię pogrzebową lidera Ruchu Odrodzenia Żydowskiego w Polsce, który zginął z rąk zamachowca. Artystka poddaje ostatecznemu sprawdzianowi marzenia o zbudowaniu wielonarodowej wspólnoty, nowego społeczeństwa polskiego.

Integralną częścią projektu było stworzenie realnego ruchu społeczno-politycznego. Pierwszy kongres ROŻwP miał miejsce w 2012 roku podczas Biennale Sztuki Współczesnej w Berlinie.

Prezentacja w Pawilonie Polskim była pierwszą, w ramach której można było zobaczyć wszystkie trzy filmy.

Wystawie towarzyszyła publikacja zatytułowana *A Cookbook for Political Imagination [Polityczna wyobraźnia — książka kucharska]* wydana we współpracy ze Sternberg Press — przewodnik politycznych instrukcji i recept, napisanych przez ponad 40 autorów z całego świata.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

8 kwietnia Konferencja prasowa w Zachęcie

12 czerwca Spotkanie z kuratorem Sebastianem Cichockim

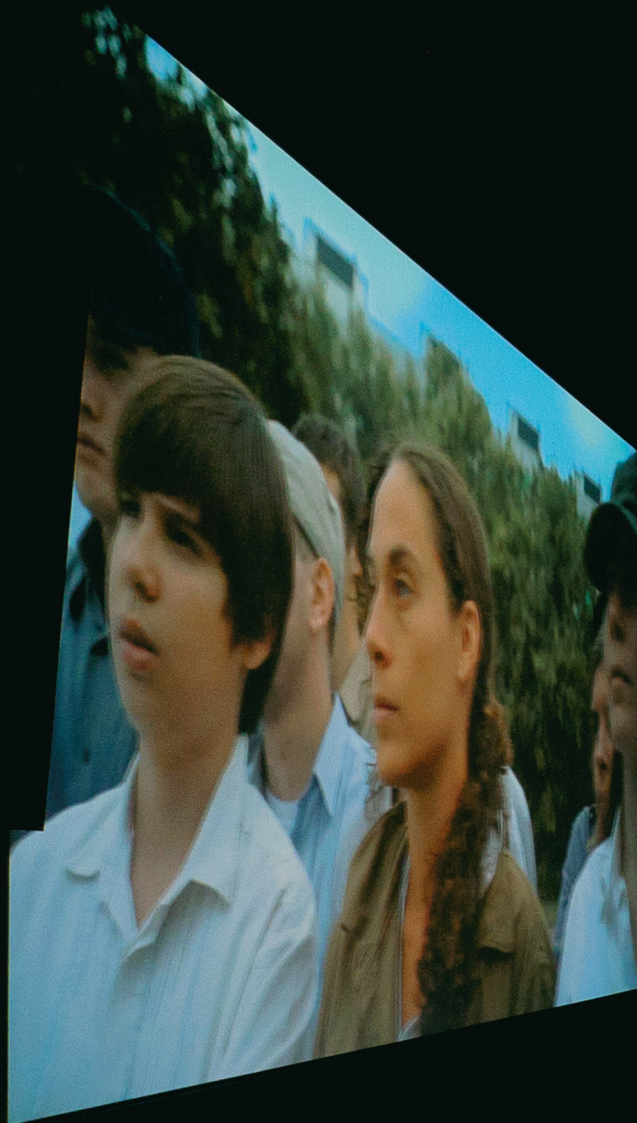

Pawiljon Polski w Wenecji. Fot. Katarzyna Kłodziej

Yael Bartana
...i zadziwi się Europa

17.06–14.08

Choreografia ciał

kuratorka: **Maria Brewińska**

współpraca: **Katarzyna Kołodziej**

projekt ekspozycji: **Maria Brewińska**

sale: **nr 8, 9, 10**

FOLDER

tekst: **Maria Brewińska**

projekt graficzny:

Grzegorz Laszuk^{k+*}

Wystawa poświęcona była związkowi sztuk wizualnych z choreografią i tańcem. Współcześni artyści często wykorzystują różnorodne układy choreograficzne, mniej lub bardziej taneczne czy dynamiczne, czasem oparte jedynie na minimalnym ruchu lub geście. Poddają choreografii siebie i innych, także publiczność. Widać to w przenikaniu elementów choreografii i tańca do performansu oraz do działań inscenizowanych do kamery.

Podobne zabiegi znoszą granicę pomiędzy sztuką a choreografią/tańcem, zwłaszcza w ostatniej dekadzie, kiedy ruch taneczny stał się dla wielu artystów ważnym i interesującym narzędziem dającym możliwość eksploracji ciała i wzbogacenia przy tym języka sztuk wizualnych. Działania z tańcem i układami choreograficznymi nie są więc jedynie dekoracyjnym spektaklem. Na wystawie zostały pokazane prace badające ciało w interakcjach z innymi ciałami, ale także w odniesieniu do towarzyszących mu dźwięków, otoczenia itp.

Zaprezentowane dzieła są bliższe raczej choreografii niż tradycyjnie rozumianego tańca. Niektóre z nich to dokumentacje tanecznych performansów, inne — będące wynikiem współpracy filmowców i tancerzy — wykorzystują taniec jako jeden z elementów albo pokazują choreografię jako „choreografię społeczną” istniejącą w codziennym życiu.

Artyści: Wojciech Bąkowski, DV8 — Physical Theatre, Ayşe Erkmen, Fatboy Slim, Aneta Grzeszykowska, Oliver Herring, Jesper Just, Anna Molska, Adrian Paci, Mark Raidpere, A.L. Steiner + robbinschilds, Type A, John Wood & Paul Harrison

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

19 czerwca Oprowadzanie kuratorskie Marii Brewińskiej

23–24 lipca Pokaz filmów *Forward Motion*

31 lipca, 2 sierpnia, 3 sierpnia
Oprowadzanie *Free guided tours*:
Lisa Grolig, Barbara Stender

Choreografia ciała

Telenyśc do utworu *Weapon of Choice* Fatboy Slima, rez. Spike Jonze, 2001. Fot. Marek Krzyżanek @ Agencja Medium

15.07–25.09

Kama Sokolnicka

Niepokój z widokiem

kuratorka: **Magda Kardasz**

KAMA SOKOLNICKA
NIEPOKÓJ Z WIDOKIEM
GLOOM WITH A VIEW

FOLDER

teksty: **Magda Kardasz**,
Adam Repucha

Pokaz obejmował najnowsze prace wrocławskiej artystki. W kolażach z cyklu *Dissapoint of View* oraz dwóch seriach obrazów Sokolnicka dotknęła obszarów dobrze znanych z jej wcześniejszych dzieł, jednocześnie eksplorując nową tematykę. Tytuł serii kolaży oznacza według artystki m.in. „punkt widzenia, z którego wszystko wygląda rozczarująco”. Subtelnie zakomponowane, monochromatyczne prace na papierze wydają się ukazywać owo rozczarowanie w działaniu, choć z dowcipnym, a nawet autoironicznym dystansem. Użyte w nich reprodukcje artystka przycina i rwie z niedbałością, wręcz okrucieństwem, co sprawia, że fotografia — szerokie okno na świat — staje się w tych realizacjach wąską szczeliną, przez którą zobaczyć można najwyżej ułamek całości. Przewijające się przez całą twórczość Kamy Sokolnickiej motywy ramy, zasłony, wizjera budują poczucie braku i wymagają od widza dopowiadania własnych historii.

Z niepokojem obecnym w kolażach korespondowały pokazane na wystawie serie malarskie. *Struktury kubiczne* to malowane na sklejce modernistyczne budynki/konstrukcje wydobyte przez światło niejasnego pochodzenia lub niepokojąco zdekomponowane. Przygotowane specjalnie na prezentację w Projekcie Kordegarda obrazy z cyklu *Niepokój z widokiem* nawiązywały natomiast do suspensu i koncepcji nieświadomości Freuda. Płótna, przywodzące na myśl takie filmy jak *Okno na podwórze* Hitchcocka czy *Powiększenie* Antonioniego, przedstawiały fragmenty neutralnej podmiejskiej architektury, sugerując jednak istnienie tajemnicy czy ukrytej zbrodni.

Prace powstały dzięki stypendium Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

15 lipca Koncert Gerarda Lebika, prezentujący jego najnowszy solowy projekt elektroniczny ZOPAN Hypotrichoid.

12.08–09.10

Agata Bogacka. Pamiętniki

kuratorka: Joanna Kordjak-Piotrowska

sale: nr 12, 13

KATALOG
pod redakcją
Joanny Kordjak-Piotrowskiej
tekst: Joanna Kordjak-Piotrowska
projekt graficzny: Maciej Sikorzak
wersja językowa polsko-angielska

Wystawa prezentowała najnowsze obrazy Agaty Bogackiej, z których część powstała pod wpływem zapamiętanych lub odkrywanych po latach przez artystkę rodzinnych historii oraz zainteresowania własną genealogią. Przywołane autobiograficzne wątki są jedynie pretekstem do bardziej uniwersalnej refleksji na temat ludzkiej pamięci. Malarzkę interesował sposób rejestrowania, a następnie odtwarzania z pamięci pewnych obrazów i wynikające z tego procesu zniekształcenia.

Jedną z kluczowych inspiracji był dokument odnaleziony w rodzinnym archiwum — pamiętnik z czasu Powstania Warszawskiego Pauliny Żuławskiej, babki artystki. Zawarty w nim opis drogi, jaką musiała pokonać autorka, stał się punktem wyjścia dla pracy, w której Bogacka starała się zrekonstruować tę trasę. Podobne obrazy-mapy namalowała w oparciu o dziennik Jonasa Mekasa oraz wojenne wspomnienia Thomasa Buergenthala.

W malarskich kompozycjach *Wystawa I* i *Wystawa II* artystka w podjęła próbę symbolicznego scalenia fragmentów potłuczonej rzeźby swej ciotki, rzeźbiarki Hanny Żuławskiej. Nostalgiczna czynność porządkowania starych rodzinnych fotografii stała się dla Bogackiej inspiracją do stworzenia przypominającego drzewo genealogiczne kolażu. Zbudowany ze zdjęć samych kobiet, stanowił zaskakującą w kontekście dotychczasowych wypowiedzi artystki deklarację feminizmu.

Operujące monochromatyczną gamą barwną i zróżnicowaną fakturą prace Agaty Bogackiej zestawione z wybranymi obrazami z ostatnich trzech lat (m.in. z cyklu *Mirroring* z 2008 czy *Tatry* z 2009 roku) pokazały ewolucję postawy twórczej artystki, wyrażającą się w nowej tematyce oraz w wyraźnym przejściu od „tu i teraz” ku szeroko pojętej historii, a także w całkowicie innej od dotychczasowej stylistyce. Niezmienne pozostało zainteresowanie sposobem rejestrowania rzeczywistości i zapisywania własnych stanów emocjonalnych w formie dziennika lub pamiętnika.

Artystka zrealizowała ten projekt w ramach stypendium z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

11 września Autorskie oprowadzanie Agaty Bogackiej

15 września Spotkanie z cyklu *Przyjdź i zadaj pytanie*, prowadzenie: Łukasz Górczyca

9 października Finisaż wystawy: pokaz filmów *Inna kobieta*, reż. Woody Allen, Stany Zjednoczone, 1988, 85 min; *Kwiat mojego sekretu*, reż. Pedro Almodóvar, Hiszpania, 1995, 103 min; oprowadzanie kuratorskie Joanny Kordjak-Piotrowskiej

2.09–6.11

Pokolenie przemiany. Nowa sztuka z Indii

kuratorka: **Magda Kardasz**

współpraca: **Anna Tomczak, Magdalena Komornicka, Sebastian Gawłowski**

projekt ekspozycji: **Daniel Malone**

sale: nr 1 [Matejkowska], 2 [Narutowicza], 3, 4, 5, 6, 7, klatka schodowa

FOLDER

tekst: **Magda Kardasz**

projekt graficzny: **Maciej Sikorzak**

wersja językowa polsko-angielska

Wystawa prezentowała dzieła młodych artystów mieszkających i pracujących w Indiach, ale też należących do indyjskiej diaspory w Stanach Zjednoczonych czy Europie. Był to pierwszy w ostatnim czasie tak obszerny pokaz współczesnej sztuki indyjskiej w tej części Europy. Od niemal dwudziestu lat Indie przeżywają wzmożony rozwój gospodarczy i technologiczny, co w znaczący sposób wpłynęło na strukturę społeczną. Ta przemiana, ze swoimi dobrymi i złymi stronami, często znajduje odbicie w pracach współczesnych twórców, szczególnie tych najmłodszych dorastających w ciekawym momencie przemian.

Tytuł wystawy został zapożyczony od tytułu serii fotografii Anaya Manna, który sportretował swoje pokolenie — przedstawicieli miejskiej generacji próbującej zdefiniować się na nowo, znaleźć dla siebie miejsce pomiędzy przywiązaniem do rodzimej tradycji, historią i coraz bardziej zglobalizowaną i technicyzowaną rzeczywistością.

W ciągu ostatnich dziesięciu lat współczesna sztuka z Indii stała się bardzo popularna. W Europie, Ameryce i Chinach odbyło się wiele pokazów zbiorowych artystów z tego regionu. Galerie prywatne — głównie w Delhi, Bombaju i Bangalurze — przyczyniły się do powstania lokalnego rynku sztuki, stając się jednocześnie ważnymi graczami na międzynarodowej scenie artystycznej. Organizacje niekomercyjne, takie jak KHOJ, SARAI Centre for the Study of Developing Societies w Delhi czy 1 Shanti Road w Bangalurze, a także szkoły artystyczne otwierają się na niezależne idee i projekty.

Wystawa koncentrowała się na młodych artystach, a jej celem było uchwycenie stanu ducha i umysłu tej generacji. Znalazły się na niej nie tylko gotowe prace, lecz również projekty stworzone specjalnie z myślą o wystawie. Pokaz zawierał dzieła wielu artystów i ukazywał mnogość problemów i sposobów artystycznej ekspresji. Zostały one ujęte w kilku wątkach tematycznych: tradycja/rytuał/kostium; portret; miasto/zmiana/architektura, społeczeństwo; nauka i technologia w sztuce; polityka/tożsamość/aktywizm społeczny; polsko-indyjskie związki kulturalne. Współczesne idee wyrażone zostały za pomocą tradycyjnych i nowoczesnych mediów — fotografii, filmu, instalacji wideo, rzeźby, rysunku, malarstwa oraz animacji.

Artyści: Jaishri Abichandani, Prayas Abhinav, Ravi Agarwal, Ashish Avikunthak, Sarnath Banerjee, Devendra Banhart, Ansuman Biswas & Jem Finer, Nikhil Chopra, Baptist Coelho, Shezad Dawood, Rohini Devasher, Gauri Gill, Shilpa Gupta, Tushar Joag, Vishwas Kulkarni, Swati Khurana, Anay Mann, Rakhi Peswani, Prajakta Potnis, Prasad Raghavan, Gitanjali Rao, Akshay Rathore, Malik Sajad, Sharmila Samant, Mithu Sen, Charmi Gada Shah, Tejal Shah, Yashas Shetty, Bharat Sikka, Janek Simon, Praneet Soi, Kiran Subbaiah, Anup Mathew Thomas, Navin Thomas, Nandini Valli Muthiah.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

4 września Oprowadanie kuratorskie Magdy Kardasz

20 września Konferencja dla nauczycieli; organizatorzy: Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń, Biuro Kultury m.st. Warszawy, Dział Edukacji Zachęty; zwiedzanie wystawy

27 września Pokaz filmu *John & Jane*, reż. Ashim Ahluwalia, Indie, 2005, 83 min

4 października Pokaz filmu *Hair India*, reż. Raffaele Brunetti, Marco Leopardi, Włochy, 2006, 75 min

12 października Pokaz filmu *Don*, reż. Farhan Akhtar, Indie, 2006, 171 min

19 października Pokaz filmu *Pan & Pani Iyer*, reż. Aparna Sen, Indie, 2002, 120 min

21 października Spotkanie z cyklu *Patrząc/Zobaczyc. Sztuka współczesna i seniorzy*, prowadzenie: Barbara Dąbrowska, Maria Kosińska

Performans Nikhila Chopry *Broken White IV*

25 października Pokaz filmu *Feature*, reż. Shezad Dawood, Wielka Brytania, 2010, 51 min; spotkanie z twórcą filmu

6 listopada Finisz wystawy: spotkanie z kuratorką Magdą Kardasz; wykład ilustrowany Sarnatha Banerjee

Tushar Joshi, *Próbując nie utonąć, kiedy czeka się na...*, 2011. Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

Z lewej: Nandini Valli Muthiah, *Przebrania*, 2008. Z prawej: Akshay Raj Singh Rathore, *Szept*, 2009. Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

19.09–13.11

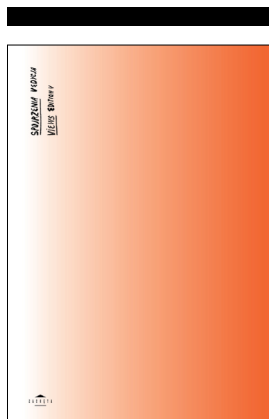
Spojrzenia 2011

— Nagroda Fundacji Deutsche Bank, 5. edycja

kurator: Daniel Muzyczuk

współpraca: Katarzyna Kołodziej

sale: nr 8, 9, 10

KATALOG

pod redakcją Daniela Muzyczuka
wstępy: Bogdan Zdrojewski, Tessen von Heydebreck, Krzysztof Kalicki, Hanna Wróblewska
teksty: Daniel Muzyczuk, Michał Libera, Paweł Mościcki
projekt graficzny: Dagny Nowak & Daniel Szwed (moonmadness.eu)
wersja językowa polsko-angielska

FOLDER

tekst: Daniel Muzyczuk
projekt graficzny: Dagny Nowak & Daniel Szwed (moonmadness.eu)
wersje językowe polska i angielska

Inspiracją dla wystawy towarzyszącej konkursowi stał się esej filmowy Chrisa Markera *Sans soleil*, gdzie obraz szczęścia zestawiony został z czernią taśmy filmowej. To doskonała definicja szczęścia, którego jako pojęcia abstrakcyjnego nie da się w pełni komunikować. Jednocześnie scena otwierająca *Sans soleil* przypomina, że sztuka poprzez autorefleksję często dociera do podstawowych zagadnień dotyczących recepcji. Przywołany za Markerem związek czerni i poszukiwania szczęścia znalazł zaskakujące odbicie w pracach i wypowiedziach artystów nominowanych w konkursie. Narracja ekspozycji ułożyła się konsekwentnie — od dojmującej wrażliwości i bólu powodowanego przez świat, poprzez różne sposoby kształtowania świata na własny użytek, aż po introspekcję — z powrotem do nadwrażliwości na świat, lecz w zupełnie innej tonacji.

Różnorodność postaw pozwoliła na liniowe połączenie poszczególnych prac. **Artur Malewski** przedstawił obserwację bólu, jaki może sprawiać życie. Widok cierpienia jest w stanie wywołać znieczulicę, ale także nadwrażliwość na gromadzące się i szukające ujścia bodźce. Takie przygotowania do eksplozji, do której nigdy nie dochodzi, pokazał **Konrad Smoleński**. W reakcji na świat następuje działanie. **Anna Okrasko** przewrotnie wykorzystała formę dokumentu filmowego do refleksji nad statusem emigranta. **Piotr Wysocki** poszedł jeszcze dalej, wykorzystując ramy projektu artystycznego do spełnienia marzeń konkretnego człowieka, a przez to uszczęśliwienia go. Dwie kolejne prace w kontrastujący ze sobą sposób odnoszą się do introspekcji. Hip-hopowe rymy będące podstawą książki i serii obiektów **Honzy Zamojskiego** stały się sposobem samookreślenia się artysty. Natomiast **Ania i Adam Witkowsy** zbudowali budkę medytacyjną, umożliwiającą odcięcie się od bodźców zewnętrznych. Wystawę zamykała swoista symulacja zatrzymanego czasu — instalacja **Anny Zaradny**. Poprzez dźwięk i obraz ukazywała świat w jego złożoności i unikatowości zjawisk, sugerowała powrót do świata, ale po doświadczeniu oświecenia.

Kolejnym przewodnikiem po tegorocznych *Spojrzeniach* stał się *Oszust* z opowiadania Hermana Melville'a. Tytułowy oszust wchodzi na pokład statku dnia 1 kwietnia, aby przeprowadzić rozmowy z przypadkowymi pasażerami. Nie znamy jego motywacji, ale obserwując korzyści, jakie uzyskuje po każdej z rozmów, możemy założyć, że nie działa w celu poprawy swojej sytuacji materialnej, lecz raczej chodzi mu o zyskanie zaufania. Takie zadanie stało przed kuratorem — przekonać do własnych zamierzeń, co oczywiście nie wykluczało poszanowania indywidualnych celów artystów biorących udział w wystawie. Szczęście w swoim intuicyjnym związku z czernią dało możliwość stworzenia z danych wypowiedzi nowej opowieści.

Wystawie towarzyszył katalog według autorskiej koncepcji kuratora Daniela Muzyczuka, zawierający także część dokumentacyjno-ilustracyjną poświęconą artystom biorącym udział w wystawie.

Konkurs *Spojrzenia* — Nagroda Fundacji Deutsche Bank, odbywający się co dwa lata (pierwsza edycja miała miejsce w 2003 roku), to najważniejszy projekt wspierający rozwój młodej sztuki polskiej. Dzięki tej inicjatywie możliwe jest wypromowanie w Polsce i za granicą najlepszych twórców młodego pokolenia oraz uhonorowanie najciekawszych postaw artystycznych. Laureatów wyłania międzynarodowe jury. Wyniki konkursu zostały ogłoszone 20 października. Zwycięzcą piątej edycji został Konrad Smoleński (nagroda 15 tysięcy euro), drugą nagrodę (trzymiesięczny pobyt studyjny w Villa Romana we Florencji) otrzymał Honza Zamojski, zaś nagroda publiczności trafiła w ręce Anny Zaradny.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

25 września Orowadzanie kuratorskie Daniela Muzyczuka

28 września Spotkanie z Anią i Adamem Witkowskimi

1 października Spotkanie z Konradem Smoleńskim

6 października Spotkanie z Honzą Zamojskim

8 października Spotkanie z Piotrem Wysockim

11 października Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*, prowadzenie: Alicja Korpysz

15 października Spotkanie z Arturem Malewskim

18 października Spotkanie z Anną Zaradny

20 października Ogłoszenie wyników konkursu

Honza Zamojski, *Rymy jak dymy* [fragment instalacji], 2011. Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

Konrad Smoleński, *FV04*, 2011. Fot. Sebastian Madajski

7.10–20.11

Sarai. Miasto — pracownia

kuratorka: **Magda Kardasz**

FOLDER
tekst: Amitabh Kumar

Wystawa prezentowała dokonany przez Amitabha Kumara i Indera Salima wybór projektów artystycznych powstałych w ramach programu *Miasto — pracownia*. Program prowadzony jest przez SARAI Centre for the Study of Developing Societies z siedzibą w Delhi — jedną z wiodących instytucji badawczych w Indiach, podejmującą krytyczną myśl na temat rozwoju, głównie w odniesieniu do południowej Azji. Celem projektu było włączenie współczesnej praktyki artystycznej w przestrzeń dzisiejszego miasta, a efektem — zainicjowanie rozmaitych procesów kulturotwórczych w różnych miejscach w Delhi. Uczestników poproszono o wyobrazenie sobie, że ich pracownią jest miasto, a jego realia — materiałem. W ramach projektu spotkali się artyści wizualni, filmowcy, tancerze, pisarze, urbaniści, edukatorzy, pracownicy kulturalni. Wraz z publicznością tworzyli oni dzieła sztuki w przestrzeni publicznej, miniwystawy, instalacje, akcje i happeningi, publikacje, prace dźwiękowe, filmy, prace w oparciu o internet i technologię komórkową, a także powieści graficzne, graffiti oraz propozycje.

Pokaz miał charakter gry z elementami dokumentacji pewnych procesów i praktyk, zatem oprócz informacji wnosi również materiały, energie i dialogi.

18.11.11
– 29.01.12

Wolfgang Tillmans Zachęta Ermutigung

kuratorka: **Isabelle Malz** [Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen, Düsseldorf]
współpraca ze strony Zachęty: **Anna Tomczak**
projekt ekspozycji: **Wolfgang Tillmans**
sale: nr 2 [Narutowicza], 3, 4, 5, 6, 7

KATALOG
pod redakcją **Isabelle Malz**
teksty: **Isabelle Malz, Hanna Wróblewska, Wolfgang Tillmans, Jacek Dehnel**
projekt graficzny: **Tomasz Bierkowski**
wydawcy: **Zachęta Narodowa Galeria Sztuki, Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen**
wersja językowa **niemiecko-polska**

FOLDER
tekst: **Isabelle Malz**
projekt graficzny: **Tomasz Bierkowski**
wersja językowa **polsko-angielska**

Była to pierwsza w Polsce indywidualna wystawa prac światowej sławy fotografa Wolfganga Tillmansa, przygotowana przez Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen w Düsseldorfie we współpracy z Zachętą Narodową Galerią Sztuki. Mieszkający w Londynie i Berlinie artysta (urodzony w roku 1968 w Remscheid k. Düsseldorfu) już pod koniec lat 80. ubiegłego wieku zaczął w niekonwencjonalny sposób eksperymentować z czarno-białymi odbitkami oraz fotograficznymi powiększeniami różnych detali. W latach 90. zwrócił na siebie uwagę pracami będącymi m.in. migawkowymi portretami młodych ludzi ze swojego otoczenia, przede wszystkim ze środowisk subkulturowych. Szerokiej publiczności stał się znany, gdy w roku 2000 uhonorowano go prestiżową Nagrodą Turnera — został nagrodzony jako pierwszy niebrytyjski artysta i fotograf.

Tillmans stale poszerza zakres tematyczny swoich prac — są to portrety, wnętrza, pejzaże i martwe natury oraz fotografia abstrakcyjna. Artysta koncentruje się także na wykorzystaniu możliwości samego procesu fotografowania. Nieustannie bada granice medium oraz eksperymentuje ze sposobami prezentacji prac, łącząc różne rodzaje fotografii, formaty i materiały. Dzięki temu tworzy nie tylko nowy język fotografii, ale i własne formy ekspozycji, pokazując zdjęcia i kolaże w formie nietypowych instalacji. Pomieszczenia wystawowe artysta traktuje jako całość, dzieląc ich przestrzeń swoimi pracami; skupia się przy tym szczególnie na obrazowym i rzeźbiarskim wymiarze prac oraz osadzeniu elementów ekspozycji w architekturze.

W Zachęcie Wolfgang Tillmans zaprezentował kompozycję fotografii stworzoną specjalnie dla sal galerii i ukazującą tematy oraz motywy zajmujące go w ciągu ostatnich dziesięciu lat. Na wystawie znalazły się abstrakcyjne zdjęcia z serii *Kropki z papieru* i *Freischwimmer*, jak i wybór najnowszych prac — *Weltbilder*. Pokazano również pięć prac wideo oraz *Centrum Studiów nad Prawdą*, czyli instalacje na stołach, które na podobieństwo archiwum dokumentacyjnego łączą fotografie z wycinkami prasowymi, fotokopiami, drukami offsetowymi i ulotkami.

Wystawie towarzyszył katalog wydany przez Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen w Düsseldorfie i Zachętę.

Projekt w ramach programu Sezon Kultury Nadrenii Północnej-Westfalii w Polsce 2011/2012 przy wsparciu kraju związkowego Nadrenii Północnej-Westfalii.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

20 listopada Spotkanie z kuratorką wystawy **Isabelle Malz**

23 listopada Pokaz filmu *Happiness*, reż. **Ted Solondz**, Stany Zjednoczone, 1998, 134 min

25 listopada Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*, prowadzenie: **Maria Kosińska, Joanna Kinowska**

29 listopada Panel dyskusyjny *Po co nam Tillmans?*, udział: **Karol Hordziej, Katarzyna Żebrowska, Kuba Śwircz**, prowadzenie: **Joanna Kinowska**

7 grudnia Wykład **Krzysztofa Miękusa** *Mikrointerwencje Tillmansa*

Pokaz filmu *If One Thing Matters: A Film about Wolfgang Tillmans*, reż. **Heiko Kalmbach**, Stany Zjednoczone, 2008, 72 min

12 grudnia Oprowadzanie po wystawie **Joanny Kinowskiej** w ramach dnia otwartego *Jestem ZA, czyli jak upowszechniać i otwierać*

14 grudnia Pokaz filmu *Safe*, reż. **Todd Haynes**, Stany Zjednoczone, 1995, 119 min

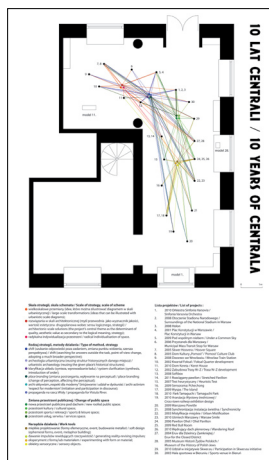

Wolfgang Tillmans
Zachęta Ermutigung

1.12.11
– 29.01.12

FOLDER
tekst: Centrala

Hipertekst. 10 lat Centrali

kuratorzy: Centrala

Centrala to kooperatywa działająca na polu architektury budynków i wnętrz, urbanistyki i krytyki architektonicznej. Grupę założyli w 2001 roku Krzysztof Banaszewski, Małgorzata Kuciewicz i Jakub Szczęsny, dla których projektowanie to proces twórczy w powiązaniu ze współczesną myślą filozoficzną oraz innymi dziedzinami sztuki. Obok projektów ściśle architektonicznych i urbanistycznych grupa tworzy projekty artystyczne służące krytycznej wypowiedzi na temat lokalnej przestrzeni. Rozpoznawalność — poza wygranymi konkursami na pawilon tymczasowy Muzeum Historii Żydów Polskich, Instytut Cervantesa w Warszawie i halę sportową w Bieruniu — przyniosły im prowokacje prasowe dotyczące rewitalizacji Dworca Centralnego, Rotundy i Pawilonu Chemii.

Wystawa została zorganizowana w związku z dziesięcioleciem istnienia grupy i prezentowała projekty oraz główne wątki działalności Centrali: dążenie do zatarcia granicy między architekturą i projektowaniem krajobrazu w projektach urbanistycznych, ochrona budynków powojennej awangardy modernistycznej, ingerencje w przestrzeń publiczną mające na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, instalacje sensoryczne, eksperymenty z nowymi materiałami, działania edukacyjne oraz projektowanie mebli, małych obiektów i zindywidualizowanych wnętrz. Stworzenie przeplatających się linii tematycznych oraz aranżacja przestrzeni wystawowej przypominały strukturę połączeń neuronowych w mózgu, co nawiązywało do sposobu pojmowania przestrzeni miejskiej, a zarazem oddawało różnorodność myśli i charakterów członków Centrali.

Prezentacja powstała z myślą o wnętrzu Projektu Kordegarda i przyjęła formę conceptualnego tworu — przestrzennej aranżacji (autorem tej struktury był Krzysztof Syruć).

Centrala 2001–2011: Krzysztof Banaszewski, Małgorzata Kuciewicz, Jakub Szczęsny, Simone De Iacobis, Maciej Abramczyk, Sebastian Bałut, Ofer Bilik, Katarzyna Brzezińska, Eifo Dana, Tomasz Gancarczyk, Piotr Fabirkiewicz, Jadwiga Fedorowicz, Zygmunt Fit, Jacek Jaskólski, Michał Jońca, Stephan Kluth, Anna Kotowska, Maria Anna Kowalska, Marek Krukowski, Katarzyna Kuźmińska, Borys Lewandowski, Robert Nowicki, Anna Pawłowska, Jakob Spriestersbach, Thor Olav Solbjor, Jan Strumiłło, Dominik Strzelec, Krzysztof Syruć, Marzena Wytrykusz, Piotr Zbierajewski.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

6 grudnia Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*, prowadzenie: Alicja Korpysz

Fragment ekspozycji. W tle aranżacja przestrzenna autorstwa Krzysztofa Syruada. Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

Makietka domu Eligara Kereta, 2010. Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

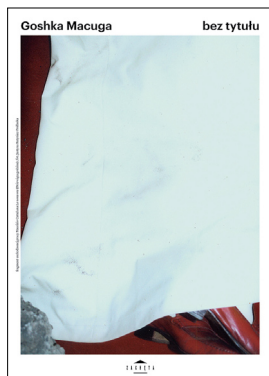

2.12.11
– 19.02.12

Goshka Macuga. Bez tytułu

kuratorka: **Maria Brewińska**
współpraca: **Katarzyna Kołodziej**
sale: nr 1 [Matejkowska], 8, 9, 10

FOLDER

tekst: **Maria Brewińska**
projekt graficzny: **Grzegorz Laszuk** k+s
wersje językowe: **polska i angielska**

Goshka Macuga w swojej twórczości łączy role artystki, kuratorki, kolekcjonerki, badaczki, projektantki wystaw. Tworzy złożone realizacje oparte na materiałach archiwalnych, historycznych, naukowych, filmach, fotografiach, obiektach i rzeźbach, instalacjach, architekturze, historii sztuki, gobelinach, pracach własnych i innych artystów. Wpisuje je w nowe konteksty, łączy przeszłe fakty z rzeczywistością i współczesnymi problemami, unaoczniając podobieństwa i zależności, odsłaniając to, co niewidoczne lub wyparte. Należy do tej grupy współczesnych artystów, którzy odwołują się do formalnych tradycji modernizmu. Jej wystawy składają się z wielu warstw znaczeniowych niełatwych do identyfikacji, co otwiera przed odbiorcą szerokie pole interpretacyjne.

Artystka od wielu lat uprawia własną metodologię pracy, wyjątkową na tle działań współczesnych artystów (przypominającą niektóre wcześniejsze strategie artystyczne, np. Marcela Broodthaersa). Realizując nowe prace czy wystawy, wychodzi najczęściej od historii miejsc, w których mają one zaistnieć.

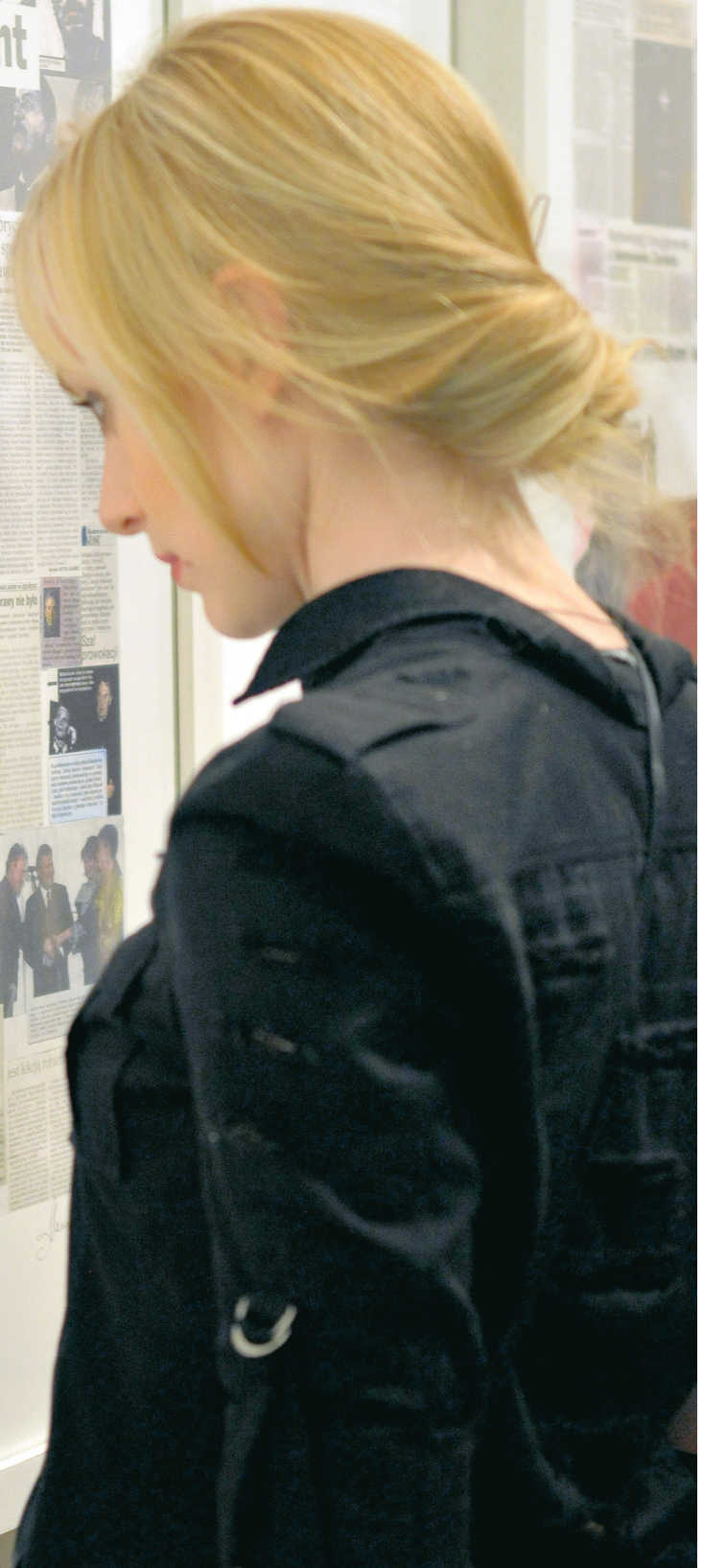
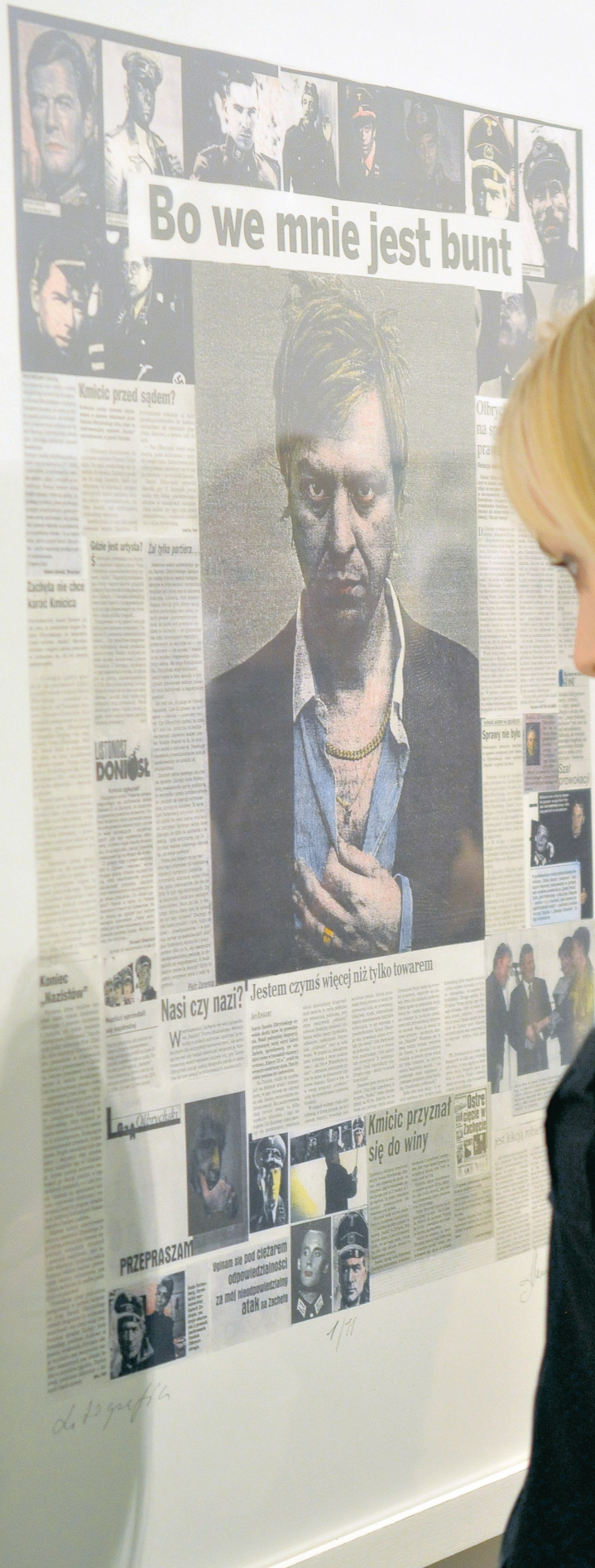
Wystawa Goshki Macugi w Zachęcie była pierwszą indywidualną prezentacją artystki w instytucji publicznej w Polsce. Powstała wokół problemu cenzury w sztuce polskiej po 1989 roku, ataków na obiekty sztuki, artystów, kuratorów, dyrektorów, instytucje. Do najgłośniejszych ataków — aktów niszczenia dzieł sztuki, nacjonalistycznych i antysemitkich wystąpień — doszło właśnie w związku z wystawami w Zachęcie. Przygotowując projekt wystawy, w sposób typowy dla siebie Macuga sięgnęła do historii instytucji, w której prezentowana jest wystawa. Punktem wyjścia do realizacji projektu stały się jak zawsze archiwa, dokumentacja wystaw,teczki z materiałami o artystach wystawiających w Zachęcie, segregatory z wycinkami prasowymi i zdjęciami, jak również księgi wpisów, skarg, wniosków, a także e-maile i listy — korespondencja prywatna i oficjalna napływająca do Zachęty. Wystawa składała się więc w dużej mierze z tych materiałów, w takiej liczbie, w jakiej się zachowały i były dostępne. To one wpłynęły na koncepcję prac (na wystawie pokazano wyłącznie nowe prace), w pewnej mierze inspirowanych dziełami innych artystów: Tadeusza Kantora, Oscara Bony'ego, Richarda Hamiltona. Obok 14-metrowej tablicy z wycinkami prasowymi, dokumentami i listami na wystawie znalazły się litografie, fotografie z użyciem serigrafii, monumentalna rzeźba oraz fotogobelin. W przeciwieństwie do wcześniejszych wystaw Macugi, złożonych z prac o czasami trudno rozpoznawalnych powiązaniach, prace w Zachęcie obrazowały w przejrzysty sposób konteksty cenzury w sztuce.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

12 grudnia Oprowadzanie kuratorskie Marii Brewińskiej w ramach dnia otwartego *Jestem ZA, czyli jak upowszechniać i otwierać*

16 grudnia Spotkanie z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*, prowadzenie: Barbara Dąbrowska, Maria Kosińska

Goshka Macuga.
Bez tytułu

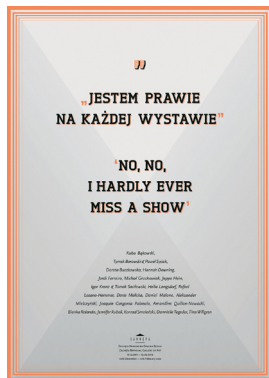

9.12.11
– 12.02.12

Jestem prawie na każdej wystawie

kuratorzy: Anna Tomczak, Stanisław Welbel

sale: nr 11 [Mały Salon], 12, 13

FOLDER

teksty: Anna Tomczak, Stanisław Welbel, Joanna Erbel
projekt graficzny: Daria Malicka
wersja językowa polsko-angielska

Był to projekt o publiczności, dla publiczności, współtworzony przez publiczność. Przeprowadzona wśród widzów Zachęty ankieta, stworzona we współpracy z socjolożką Joanną Erbel, zbadała jak postrzegana jest galeria, organizowane tu wystawy i pracujący w niej ludzie. Sale Zachęty stały się przestrzenią wymiany myśli — zarówno w sposób „tradycyjny” (dzieła sztuki, wykłady, dyskusje), jak i interaktywny (warsztaty, interwencje, performanse). Wystawa ujawniała mechanizmy pracy galerii, pokazywała procesy zachodzące podczas przygotowywania i w czasie trwania wystawy.

Tytułowa fraza to cytata z tegorocznego raportu z badań publiczności Zachęty, sporządzonego przez studentów socjologii UW pod kierunkiem Mikołaja Lewickiego. Wyrwane z kontekstu zdanie określa widza — na pozór idealnego, odwiedzającego prawie każdą wystawę, lecz z drugiej strony jednak nieidealnego — bo widza, a nie uczestnika, kogoś, kto być może nie dokonuje wyborów, nie jest w stanie się zaangażować, a po prostu z nawyku przychodzi do galerii.

Zdanie to określa również sytuację, w jakiej znajdują się kuratorzy pracujący w galerii — będący rzeczywiście na prawie każdej wystawie w Zachęcie, lecz z zupełnie innej perspektywy odbierający odbywające się tu wydarzenia. Poprzez projekt kuratorzy chcieli również sprawdzić, jak postrzegają galerię artyści. Jest to szczególna grupa odbiorców: z jednej strony są twórcami i uczestnikami, z drugiej — mogą być bierną publicznością. Stąd ogłoszony w celu naboru prac *open call*, wystosowany jako prośba do artystów o zgłaszanie swoich propozycji. Wybrane prace stworzyły obraz galerii i jej publiczności. Tytułowe zdanie miało sprowokować do odpowiedzi na pytanie: kto i w jaki sposób ogląda wystawy w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki?

Artyści: Julieta Aranda & Anton Vidokle, Kuba Bąkowski, Tymek Borowski & Paweł Sysiak, Dorota Buczkowska, Hannah Downing, Jordi Ferreiro, Michał Grochowiak, Jeppe Hein, Igor Krenz & Tomek Saciłowski, Heike Langsdorf, Rafael Lozano-Hemmer, Daria Malicka, Daniel Malone, Aleksander Mielczyński, Joaquin Gasgonia Palencia, Amandine Quillon-Nowacki, Bianka Rolando, Jennifer Rubell, Konrad Smoleński, Dannielle Tegeder, Tina Willgren.

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE

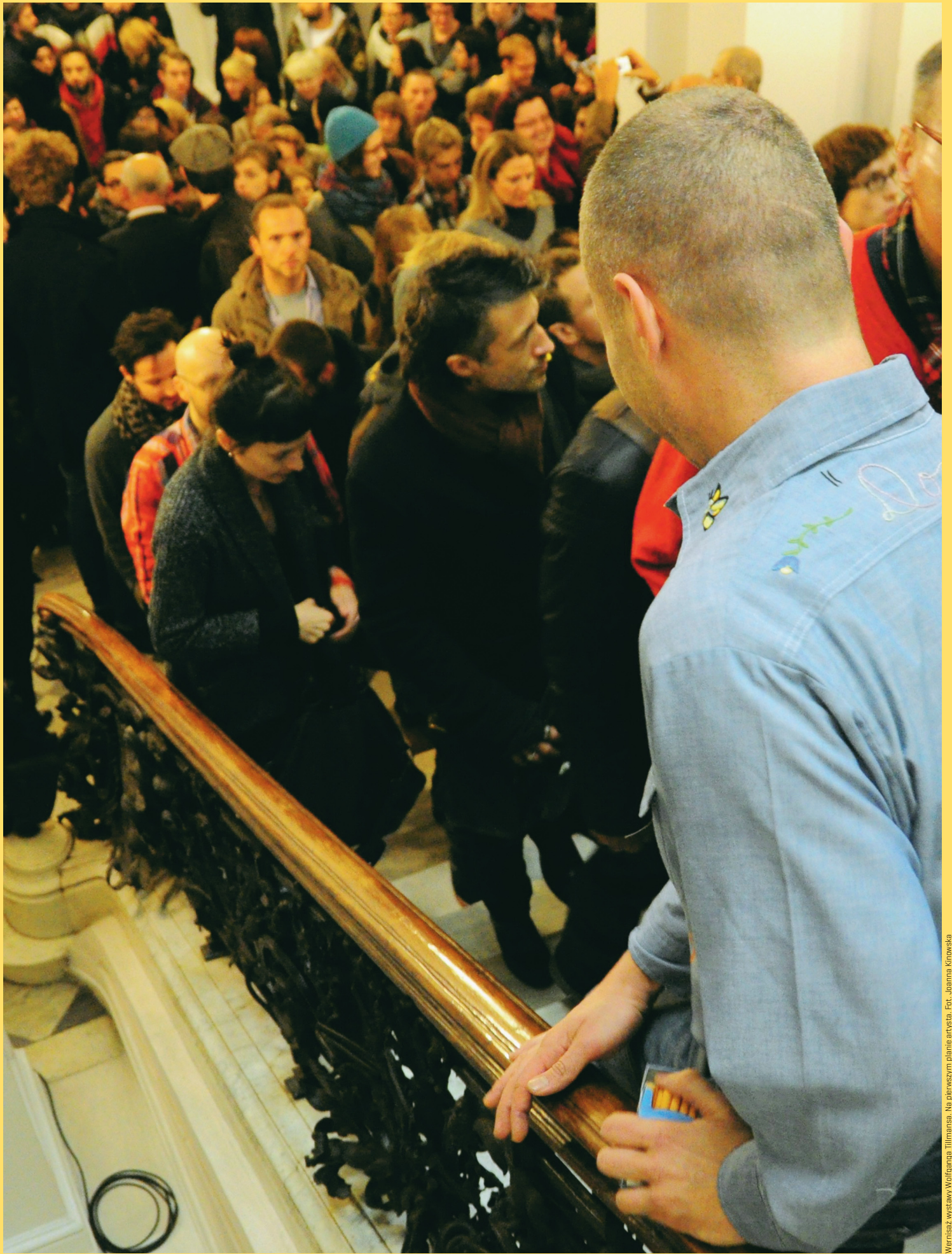
11 grudnia Oprowadzanie kuratorskie Anny Tomczak i Stanisława Welbela

12 grudnia Oprowadzanie kuratorskie Stanisława Welbela w ramach dnia otwartego *Jestem ZA*, czyli jak upowszechniać i otwierać

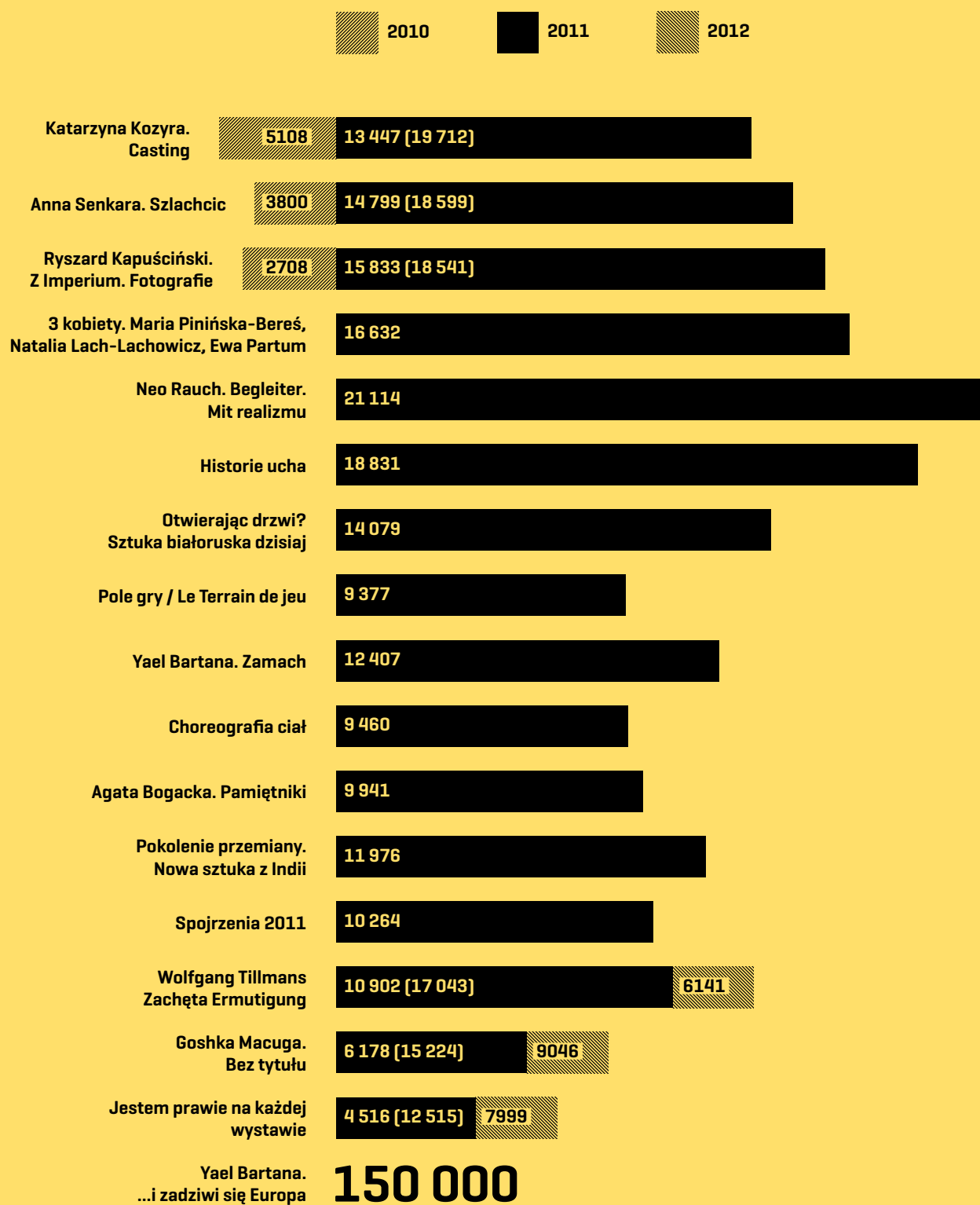

Frekwencja na wystawach

POZOSTAŁE WYDARZENIA

10 stycznia Promocja książki Marka Bartelika *Łagodny deszcz*, udział: Agnieszka Morawińska, Marek Bartelik, Zbigniew Zamachowski

21 stycznia Promocja książki Janusza Jaremicza *Z galerii sensów*, udział: prof. Anna Lewicka-Morawska, prof. Stanisław Baj, Magdalena Sołtys, Jan Kozaczuk

20 marca Pokaz premierowy filmów zrealizowanych w ramach *Przedszkola filmowego* [2010] z inicjatywy Stowarzyszenia Inicjatyw Twórczych Ę

11–12 kwietnia 15 Międzynarodowe Sympozjum Muzykologiczne w ramach 15 Wielkanocnego Festiwalu Ludwiga van Beethovena Beethoven i „wieczna kobiecość” [„das ewig weibliche”]

11 maja Promocja książki Krystyny Czerni o Jerzym Nowosielskim *Nietoperz w świątyni*, udział: Krystyna Czerni, Anda Rottenberg, Dariusz Bugalski

13 maja Kongres Obywateli Kultury *W stronę lepszego demokracji? O roli kultury i nauk humanistycznych w procesie edukacji*, udział: Waldemar Baraniewski, Jerzy Szacki, Paweł Śpiewak, prowadzenie: Jarosław Kuisz; *Po co nam instytucje publiczne?*, udział: Maciej Nowak, Lechosław Olszewski, Janek Sowa, Jarosław Suchan, Bogna Świątkowska, Hanna Wróblewska; *Idea wymiany, wymiana idei*, udział: Piotr Łukasiewicz, Bogdan Frymorgen, Roman Pawłowski, Magdalena Sroka, prowadzenie: Paweł Potoroczyn

14 maja Noc Muzeów, koncert WEF. LIVE. LAB: WEF Laptop Orchestra

16 maja Projekcje filmowe w ramach festiwalu Otwarta Twarda: *Cyrk rodziny Pauwels*, reż. Agnès Bensimon, Belgia, 2008, 51 min; *Opuszczając gniazdo*, reż. Eric Scott, Kanada, 2008, 52 min; *Ja i to żydowskie coś*, reż. Ulrik Gutkin, Dania, 2009, 43 min

17 maja Projekcje filmowe w ramach festiwalu Otwarta Twarda: *Wycieczka z przewodnikiem*, reż. Benjamin Freidenberg, Izrael, 2009, 25 min; *Tartakover*, reż. Shahar Rozen, Izrael, 2009, 57 min; *Legends wydm*, reż. Yaakov Gross, Izrael, 2009, 101 min

20 maja Projekcje filmowe w ramach festiwalu Otwarta Twarda: *Czarodziejka*, reż. Moran Somer & Michal Abulafia, Izrael, 2009, 10 min; *Gefilte fisz*, reż. Shelly Kling, Izrael,

2008, 10 min; *Rozwód po żydowsku*, reż. John Edginton, Wielka Brytania, 2009, 48 min; *Zabójczy honor*, reż. Lipika Pelham, Izrael, 2009, 58 min

27–28 maja *Architektura w akcji*

bloki tematyczne:

Sztuka w architekturze, architektura w sztuce, wykłady: Paweł Giergoń *Kolory PRL-u — plastyka w przestrzeni publicznej Warszawy*; Nicolas Grosperre *Kocham architekturę; Mieszkając w zabytku*, wykłady:

Monika Powalisz *Szklany dom — zapomniana perła modernizmu*; Marcin Eckert *Ochrona zabytków Saskiej Kępy z perspektywy organizacji społecznej*; Maciej Czeredys *Ochrona vs zmiana*;

dyskusja: *Hotel Warszawa [d. Prudential] i Dworzec PKP w Katowicach. Spór historii z nowoczesnością*, udział:

Waldemar Baraniewski, Andrzej Bulanda, Alicja Gzowska, Małgorzata Kuciewicz, Ewa Nekanda-Trepka; prowadzenie: Karolina Andrzejewska, moderatorki: Karolina Andrzejewska, Katarzyna Juchniewicz

11 czerwca Koncert Warsaw Electronic Orchestra Tiruriru, Dziecięca Orkiestra Muzyki Improwizowanej; Vasen Piparjuuri, Krzysiek Cybulski, Krzysztof Orluk

18 czerwca WEF. LIVE. LAB Warsztaty Bend The Beat'y oraz Projekt ChoP; Warsztat *Klubowe bity: sound-design i programowanie* — Maciej Polański; warsztat *Kultowe automaty perkusyjne Rolanda* — sprzęt i oprogramowanie — D16 Group; warsztat *Looptratter Monster Compressor* — Andrzej Starzyk; koncert: Capitan Commodore, Zen Lu, VU, Kim Nasung, Nmls, Grzegorz Bojanek; Bojanek + Nasung + Nmls + Zen Lu + VU = Micro Noise Live Act

5 września Konferencja *Ignite Warsaw*

8 września Koncert w ramach *Playback Play 2011*, audycja radiowa: *Morton Feldman*, koncert: Frank Denyer, Edyta Fil, Paweł Nowicki, Mikołaj Pałosz, Julia Ziętek

11 września Koncert w ramach *Playback Play 2011*, audycja radiowa: Alvin Lucier, koncert: Hilary Jeffery + Frank Denyer, DJ Lenar, Mikołaj Pałosz

12 września Koncert w ramach *Playback Play 2011*, Frank Denyer solo

24 września Zorka Wollny i Adam Zagajewski, *Oratorium na orkiestrę i chór mieszkańców Warszawy* Projekt muzyczny Zorki Wollny i Artura Zagajewskiego został

Sprzedaż grafik ze zbiorów Zachęty. Fot. Joanna Kinowska

zrealizowany w ramach 54. Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Współczesnej Warszawa Jesień. Projekt zakładał współpracę profesjonalnej orkiestry z mieszkańcami stolicy, którzy chcieli zabrać głos w sprawach ważnych dla społecznej polityki miasta. Efektem był koncert w przestrzeni publicznej miasta — na ul. Chmielnej — rodzaj zakomponowanej manifestacji opinii i postulatów.

30 września Międzynarodowy Dzień Tłumacza 2011 *Born in Translation*, rozmowa z udziałem tłumaczy: Katarzyny, Henryka, Pawła, Michała i Adama Lipszyców, prowadzenie: Andrzej Kopacki

13 października – 21 października *Bliźniemu swemu...* sale: nr 11 [Mały Salon], 12, 13
Wystawa przedaukcyjna zorganizowana przez Fundację Bliźniemu swemu... na rzecz Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta. Znalazły się tu prace tak wybitnych polskich artystów jak Magdalena Abakanowicz, Zdzisław Beksiński, Tadeusz Dominik, Stanisław Fijałkowski, Igor Mitoraj, Roman Opalka, Rafał Olbiński czy Józef Szajna.

24 października Promocja książki Agnieszki Tarasiuk *Otwarty tron*, udział: Agnieszka Tarasiuk, Łukasz Baksik, Igor Omulecki, Marek Wasilewski, Anda Rottenberg, Sebastian Cichocki, prowadzenie: Jaś Kapela

24, 26 listopada Sprzedaż grafik ze zbiorów Zachęty

3 grudnia WEFCON 2011, konferencja, dyskusje, koncerty, udział: pan generator, Mateusz Bąkała i Piotr Michałowski, Roch Forowicz i Fundacja Panoptycon, Paweł Janicki, prof. Maria Pomianowska, D16 Group

4 grudnia Promocja książki Rafała Milacha *7 rooms* z udziałem autora, prowadzenie: Agnieszka Wójcicka; wydarzenie zapowiadające wystawę w 2012 roku *Rafał Milach. 7 pokoi*

5 grudnia Wykład *Na zachętę* dla Fundacji Ja kobieta, prowadzenie: Magdalena Ołasińska

12 grudnia W ramach dnia otwartego *Jestem ZA*, czyli *jak upowszechniać i otwierać*: oprowadzanie po wystawach: *Wolfgang Tillmans Zachęta Ermutigung*, *Goshka Macuga. Bez tytułu, Jestem prawie na każdej wystawie*; dyskusja *DZIEŁA NA WOLNOŚCI Kultura? Kontrola? Kasa?*, udział: Katarzyna Kozyra, Tymek Borowski, Jarosław Lipszyc, Hanna Wróblewska; wykład Leszka Stafieja *Czy kulturze przystoi marketing?*; dyskusja *Rola narracji w marketingu kultury*, udział: Anna Waligórska i Barbara Gołębiowska; dyskusja *Zacznij od słowa ZACHĘTY — marketing w instytucjach kultury*, udział: Ewelina Czechowicz, Martyna Sztaba, Rene Wawrzkiwicz

Zorka Wollny i Adam Zagajewski, *Oratorium na orkiestrę i chór mieszkańców Warszawy*, 24.09.11

Trzy kobiety. Maria Pinińska-Bereś, Natalia Lach-Lachowicz, Ewa Partum

28 lutego – 8 maja

WOKÓŁ WYSTAWY mnożą się ambiwalencje ze strony kuratorek, krytyków i samych artystek. Po pierwsze: czy tytuł, zapożyczony od tytułu filmu Roberta Altmana i nawiązujący do pierwszej zbiorowej ekspozycji sztuki kobiet w poznańskim Arsenale w 1978 roku, nie degraduje dokonania prezentowanych tu polskich artystek. Po drugie: czy wybrane prace można spiąć klamrą „sztuki feministycznej”. Po trzecie: jak dyskretnie i jednocześnie dość dobitnie — poprzez aranżację ekspozycji, scenografię i teksty towarzyszące — wskazać na powiązania między artystkami i uzasadnić ich wspólną ekspozycję, ale nie narzucić jednej unifikującej optyki. [...]

„Trzech mężczyzn” — czy tak można by zatytułować wystawę trójki męskich artystów? — zapytała retorycznie na konferencji przed otwarciem wystawy Ewa Partum. Każdy przyzna, że brzmiałoby to śmiesznie, dla twórców po prostu obraźliwie. Trzy kobiety — prosty i chwytliwy tytuł, który w dodatku miał już precedens, od razu wyznacza trop dla interpretacji ekspozycji. Trzy kobiety tworzą sztukę, w której rozpoznają swoją rolę i komentują sytuację tego rozpoznania. Używają różnych strategii i technik, uruchamiają różne rejestry. Oglądają się z wielu perspektyw, umieszczają się w różnych planach. Raz jest to plan otwarcie polityczny — jak w przypadku Ewy Partum, innym razem psychospołeczny — jak u Marii Pinińskiej-Bereś, wreszcie autoreferencyjny w cyklach autoportretów i portretów Natalii LL.

Lidia Pańków, *Kobiece ambiwalencje*, „Dwutygodnik” 52/2011,
<http://www.dwutygodnik.com/arttykul/2008-kobiece-ambivalencje.html>
[dostęp 27.03.2012]

ANDRZEJ PARTUM, Jerzy Bereś i Andrzej Lachowicz, wszyscy ci trzej świetni artyści, mieli żony. Piszę „mieli”, bo jeden umarł, jeden owdowiał, a jeden się rozwiódł (czas przeszły zawsze sugeruje, że stało się coś smutnego). Na wystawach Partuma, Beresia i Lachowicza już byłem, teraz poszedłem na wspólną wystawę żon (*Trzy kobiety* w warszawskiej Zachęcie). Ich imiona Ewa, Maria, Natalia, piękne imiona polskiej sztuki współczesnej. Awangardowej? Feministycznej? [...]

Z feminizmem najlepiej rozprawiła się pani Ewa, która w ramach niezadowolenia z tytułu *Trzy kobiety* stwierdziła: „Nie jestem kobietą, jestem artystką!” — istotnie ideologia feministyczna przyświecała raczej autorkom wystawy niż jej bohaterkom, które kobiecość traktowały bardziej jako wehikuł niż punkt docelowy. [...]

Na powernisażowym bankiecie pani Ewa i pani Natalia siedziały do siebie tyłem, przedzielone ścianą. To też ma swój wymiar symboliczny, kobiety w gruncie rzeczy nienawidzą kobiet, zwłaszcza gdy są kobietami wybitnymi.

Adam Wiedemann, *Trzy panie*, „Polityka” 16/2011

TYGODNIOWY PRZEGLĄD PRASY. Biorę do ręki najświeższy „Arteon” i „Politykę”, pewnie już nie tak świeżą. W obu teksty poświęcone obecnej wystawie w warszawskiej Zachęcie, która prezentuje prace ikon polskiego świata sztuki: Natalii LL, Marii Pinińskiej-Bereś i Ewy Partum. Tytuł wystawy *Trzy kobiety* nawiązuje, jak się dowiaduję z tekstu Zofii Jabłonowskiej-Ratajskiej („Arteon”) do pierwszej „manifestacji sztuki kobiet” z 1978. Z tytułu niezadowolona Ewa Partum. Jak pisze Adam Wiedemann („Polityka”) stwierdziła podobno: „nie jestem kobietą, jestem artystką!”.

Tekst Wiedemanna ciekawy. Pełen męskiej zadumy nad sztuką „pań”, która jego zdaniem za bardzo epatuje cielesnością. Jeszcze ciekawsze wydaje się stwierdzenie autora rzucone na koniec, w tonie pogodzonego z życiem mędrca: „kobiety w gruncie rzeczy nienawidzą kobiet”. Ktoś chce dyskutować? Tezę swą argumentuje tym, że panie Natalia LL i Ewa Partum siedziały na powernisażowym bankiecie tyłem do siebie. Sugeruje, że powodem tego jest zazdrość i chęć przyćmienia równie wybitnej koleżanki.

Przyznam, że takie opinie już mnie nie oburzają. One co najwyżej śmieszają. [...]

Wiedemann zarzuca artystkom także, że nie są w stanie dojrzeć do tego, by przestać mówić językiem seksualnej atrakcyjności, jednocześnie usprawiedliwiając je tym, że mają lepszy kontakt ze swym ciałem ze względu na różne, codzienne fiku-miku odprawiane przed lustrem. Z tym naturalnie można dyskutować. W głowie świtają opinie Bukowskiego i Nowosielskiego odnośnie kontaktu obu płci ze swym ciałem. Muszę mówić, że skrajnie różne?

Może nie chodzi tylko o wspomniane fiku-miku. Kobiece ciało zawsze było materiałem nie tylko w sensie artystycznym, ale też materiałem wydającym na świat inną materię.

Może dla kobiet była to po prostu rzecz ważna — móc decydować o swoim ciele?

Marzena Gębala, *Nienawiścią podszyte*,

www.feminoteka.pl/print.php?type=A&item_id=1070 [dostęp 27.03.2012]

Neo Rauch. Begleiter. Mit realizmu

12 marca – 15 maja

JAK POKAZUJE warszawska wystawa, Neo Rauch nie spoczął na laurach międzynarodowego sukcesu, liczonego w tysiącach dolarów płaconych za jego obrazy przez amerykańskich kolekcjonerów. W ciągu ostatnich dziesięciu lat jego styl malarski przeszedł ciekawą ewolucję, zmienił się, stężał. [...]

W nowszych pracach ukazana przestrzeń staje się bardziej spójna, bardzo często jest to realistycznie przedstawiony pejzaż, w którym natura oddana jest ze starannością i nastrojowością godną niemieckich romantyków, takich jak Caspar David Friedrich. [...]

Niemieckim malarzem, z którym Rauch nawiązuje dialog — oprócz wspomnianego już wyżej Friedricha — jest nieco mniej znany Carl Spitzweg. Ten artysta, tworzący w XIX wieku, znany jest z obrazów, w których — z dużą dozą humoru i ironii — przedstawił szereg typów ludzi i zawodów. Obraz Neo Raucha *Puls (Tętno)* z 2005 roku można odczytywać jako parafrazę obrazu *Biedny poeta* Spitzwega (1839) ze zbiorów Neue Pinakothek w Monachium. W obrazie tym widzimy tytułowego poetę spoczywającego na nędznym posłaniu na poddaszu — oto malarska wersja Chudego literata. Jednak poeta nie jest zbyt przejęty swoim marnym położeniem — pogrążony w natchnieniu, otoczony książkami, nic sobie nie robi z faktu, że piec opalany jego własnymi manuskryptami dawno już wygaś. Na obrazie Raucha widzimy mężczyznę spoczywającego w łóżku w bardzo podobnej pozycji, jednak nie jest on pochłonięty pracą, lecz pozostaje w niemocy (być może twórczej), o czym świadczy postać na pierwszym planie, badająca tętno leżącemu. [...]

Natura i zasada świata ukazane w obrazach artysty dotyczą współczesności — jest on oparty na logice cyfrowych mediów, aczkolwiek jego elementy i inspiracje wypełniających go form pochodzą z przeszłości, czasem dość odległej. Myślę, że w tym związku udało się Rauchowi uchwycić istotną cechę współczesnej wizualności. Sprawia to, że jego malarstwo nie może być traktowane tylko jako eklektyczne zonglowanie archaicznymi

formami na sztucznie utrzymywanej przy życiu płaszczyźnie płótna, ale staje się istotnym komentarzem do przemian we współczesnej ikonosferze, gdzie nie tylko poczucie realizmu traci uchwytyny sens, ale zanika jakikolwiek głębszy sens.

Piotr Bernatowicz, *Przebudzenie w sen*, „Arteon” 5/2011

RAUCH OCZYWIŚCIE zna i czerpie z wielkiej tradycji historii sztuki — co do tego nie ma wątpliwości. Ale tę banalną konstrukcję można rzucić na temat każdego nieledwie przedstawiciela malarstwa figuratywnego. Zresztą nie tylko figuratywnego — w dzisiejszych czasach nawet wideo art ma swoich szacownych przodków, nie mówiąc już o performansie, czy tym bardziej o malarstwie abstrakcyjnym. Fascynacje Raucha też są dość widoczne: obrazki z ernerowskich elementarzy, książek instruktarzowych i technicznych poradników, których odpowiedniki znamy z podobnych publikacji peerelowskich; malarstwo niemieckiego romantyzmu, z których Rauchowi zostali panowie w watowanych surdutach, czakach, cylindrach i wiązanych pod szyją halsztukach, a nawet renesansu; jeśli chce się wytropić u niego de Chirico, to się go wytropi, jeśli Łempicką i Balthusa — też, tyle że jakoś trudno mi to uznać za osiągnięcie samo w sobie.

Jacek Dehnel, *Coś z kopii wisi i zdobi*, „Dwutygodnik” 53/2011,

www.dwutygodnik.com/arttykul/2009-wisi-i-zdobi [dostęp 27.03.2012]

Historie ucha

18 marca – 15 maja

TEGOROCZNEMU XV Wielkanocnemu Festiwalowi Ludwiga van Beethovena towarzyszy wystawa w warszawskiej Zachęcie, zatytułowana *Historie ucha*.

Artyści, którzy wcześniej zaprojektowali festiwalowe plakaty, teraz, w innych mediach, podejmują temat wspólnej płaszczyzny muzyki i plastyki. Inspiracją do tego typu rozważań jest film Mauricia Kagla *Ludwig van* z 1969 roku, w którym argentyński kompozytor i reżyser dotknął takich kwestii jak zerwanie związku z widzeniem i słyszeniem. Kagel nawiązując do głuchoty Beethovena, pyta o sposób percepcji dźwięku.

Jednym z ciekawych przykładów nawiązania do tematu jest praca Anny Molskiej. Artystka twórczo interpretuje działalność swojego dziadka — Janusza — który przez szereg lat prowadził badania nad rozprzestrzenianiem się fal dźwiękowych.

Ważną część ekspozycji w Zachęcie stanowi praca grupy Twożywo, zainspirowana myślą filozofa Emila Ciorana. Ściśle powiązana z prezentacją jest również seria ich działań zrealizowanych w przestrzeni miejskiej. Mariusz Libel i Krzysztof Sidorek stworzyli murale, odwołując się w nich do własnych fascynacji muzycznych. [...]

Ekspozycja pomyślana jest przede wszystkim, jako przestrzeń warsztatów wizualno-muzycznych skierowanych do młodych i najmłodszych odbiorców sztuki. Warsztaty dotyczą różnego rodzaju dźwięków i sposobów ich percepcji.

Marzena Mróz, *Plakat na festiwalu, „Art & Business” 4/2011*

Otwierając drzwi? Sztuka białoruska dzisiaj

23 maja – 21 sierpnia

WYSTAWA W ZACHĘCIE została przesyciona polityką. Większość prac w mniej lub bardziej widocznej formie opowiada o trudnej rzeczywistości, absurdach, totalitarnej polityce państwa, widocznych przejawach sowietyzacji. Z pewnością nie sposób w obecnej dobie uciec od tego rodzaju tematyki. Być może nawet jakimś obowiązkiem artystów jest opowiadanie o bananowej republice Łukaszenki i wyrażanie krytycznego do niej stosunku. Jednak położenie nacisku głównie na politykę dało jednowymiarowy obraz sztuki białoruskiej. Pokaz został zdominowany przez projekt Biuro antypropagandy Mariny Napruszkiny. Ta mieszkająca w Berlinie artystka od 2007 gromadzi swoiste archiwum filmów wideo, tekstów, obrazów, plakatów, książek służących politycznej propagandzie Łukaszenki. Projekt zajmujący jedną wielką salę Zachęty jest zbiorem wybranych dokumentów. Pozostaje jednak problem z jego artystyczną wartością.

Eulalia Domanowska, *Sztuka białoruska znana i nieznaną, „Arteon” 8/2011*

BIAŁORUSKI ARTYSTA Aleksander Komarow zawiadamia — „No news from Belarus” (żadnych wieści z Białorusi). Tekst jest namalowany ręcznie, a następnie przefaksowany. Wydruk z termicznego faksu zostaje umieszczony na wystawie. Wydruki termiczne mają to do siebie, że szybko blakną. Napis, na początku wystawy idealnie wyraźny, pod koniec staje się niemal nie do odczytania. Nie ma wieści, nie ma pracy, zostaje pusta kartka — obraz ciszy w eterze.

Prosty konceptualny gest Komarowa doskonale opisuje sytuację zawieszenia, w jakiej znalazła się Białoruś oraz jej sztuka. Rządzony przez prezydenta Aleksandra Łukaszenkę kraj funkcjonuje obok głównego nurtu wschodnioeuropejskiej współczesności, definiowanej przez demokrację, wolny rynek i polityczną integrację z Zachodem. Nowoczesna dyktatura skutecznie zamroziła historię w połowie lat 90.

Stach Szablowski, *Na Wschodzie bez zmian, „Zwierciadło” 6/2011*

Choreografia ciał

17 czerwca – 14 sierpnia

MARIA BREWIŃSKA, kuratorka wystawy *Choreografia ciał* w warszawskiej Zachęcie, wybrała prace, którym bliżej do szerokiego rozumienia choreografii niż do tradycyjnie pojmowanego tańca. Są to realizacje filmowe, których autorzy wykorzystują interakcje, w jakie wchodzi ciało w ruchu z towarzyszącymi mu dźwiękami, otoczeniem oraz publicznością. Niektóre z filmów są dokumentacjami performansów, inne — wynik współpracy filmowców i tancerzy — wykorzystują choreografię jako jeden z elementów lub pokazują obecną w codziennym życiu „choreografię społeczną”. Rzadko występują w nich tancerze zawodowi, a ruch najczęściej inscenizują artyści sztuk wizualnych. Ciekawe jest również to, że w zaprezentowanym na wystawie wyborze prac niejednokrotnie ważną rolę pełnią słowa wypowiediane przez ukazanych ludzi, że ich słowa nie są tylko dodatkiem do działań choreograficznych, lecz integralnym składnikiem dzieł.

Bariery między tańcem i teatrem zdecydowanie przełamuje DV8 Physical Theatre, który swą radykalną sztuką angażuje się we współczesne problemy społeczne. Teatr, kierowany przez Lloyda Newsona, powstał w 1986 jako niezależne stowarzyszenie artystów rozczerowanych dotychczasowymi kierunkami rozwoju sztuki tanecznej. DV8 weryfikuje nasze sądy o tym, czym ona jest oraz kto może znaleźć się w kręgu jej wykonawców. Dlatego Newson pracował z tak różnymi tancerzami, jak aktor bez nóg, siedemdziesięcioletnia kobieta i mężczyzna z potężną nadwagą. [...]

W innej sali Zachęty uwagę przykuwa ekran z teledyskiem Spike’a Jonze’a do piosenki *Weapon of Choice* Fatboy Slima (2001). Znudzony biznesmen (w jego rolę wcielił się Christopher Walken), który zatrzymał się w hotelu Marriott w Los Angeles, słysząc radiową muzykę, wykonuje ekscentryczny taniec.

Zaczyna od spokojnych ruchów głową, by przejść do biegów przez ogromny hol, wskakiwania na ruchome schody i latania w powietrzu! [...]

Anna Molska, autorka niepokojącej pracy *Podłoga z Bazylei* (2010), stworzyła choreografię wyłącznie dzięki środkom montażu. Jęcząc: „O Boże, o Jezusie kochany”, zdaje się przesuwać po ścianie, lecz w istocie czołga się po podłodze. To obraz został przekręcony o 90 stopni. Badając to, co w czterech ścianach domu jest niepokojące, duszne i opresyjne, Molska zachęca widza do zadania sobie pytania o subiektywne przeżywanie architektury jako przestrzeni uwolnionej od społecznej kontroli. Choreografia bowiem i taniec są dzisiaj formami ruchu, które głęboko wniknęły w naszą codzienność.

Agnieszka Maria Wasieccka, *Choreografia ciała*, „Obieg.pl”, 21 VII 2011
www.obieg.pl/prezentacje/21811 [dostęp 27.03.2012]

Agata Bogacka. Pamiętniki

12 sierpnia – 9 października

TERMINU „FAJNE” wobec sztuki zaczęli używać w Polsce pod koniec XX wieku Łukasz Gorczyca i Michał Kaczyński, założyciele pisma „Raster”. Używanie młodzieżowej frazeologii w krytyce artystycznej było wówczas na lokalnym gruncie nowością. [...]

Agata Bogacka [...], utalentowana malarka, była jedną z niewielu kobiet w generalnie męskiej kompanii fajnych artystów. Jej sztukę dało się interpretować w kategoriach feministycznych, ale sama autorka raczej uciekała przed takim etykietowaniem. Była w każdym razie daleka od zideologizowanych i upolitycznionych postaw feministycznych artystek z kręgu sztuki krytycznej. Podobnie jak Ładnowscy uczyniła tematem swego malarstwa własne doświadczenie. Jej narracja była jednak o wiele bardziej introwertyczna. Malarze z Krakowa zdawali sprawę ze swojego sposobu przeżywania świata, warszawską bywalczynią zajmowały emocje i relacje z ludźmi. Jej malarstwem rządziła komiksowo-plakaturowa figuracja i narracyjność. Jednocześnie znalazła w tej formule własny, minimalistyczny i rozpoznawalny styl. [...]

Sztuka następców pokolenia „Rastra”, mroczna, niejasna, często odpływająca od codziennego doświadczenia w około surrealistyczne grząskie rejony fantazji i podświadomości, nie daje się opisać językiem sprzed 10 lat i w najlepszym razie jest „fajna inaczej”.

Z fajności wyrosła także Agata Bogacka. Na jej nowej wystawie *Pamiętniki* zamiast autorki zdającej wizualną relację ze swych codziennych emocji znajdziemy artystkę badającą mechanizmy pamięci, malarkę pokazującą trudne i hermetyczne obrazy, które są próbą skonstruowania swego rodzaju machin do przedstawienia ludzkich losów, genealogii, topografii życiorysów. To ciekawa, poważna wystawa — i nie ma w tym nic fajnego.

Stach Szabłowski, *Kawał niefajnej sztuki*, „Przekrój” 35/2011

JESZCZE KILKA LAT TEMU studenci malarstwa masowo naśladowali stylistykę prac Agaty Bogackiej. To było jak choroba zakaźna — kolejni adepci malowali obrazy przypominające plakaty, na których otoczone konturem postacie rzucane były na jednolicie szare tło. Indywidualny styl młodej malarki stał się synonimem dobrego smaku. W zeszłym tygodniu Bogacka otworzyła wystawę nowych prac w warszawskiej Zachęcie. Dziś studencki gust się zmienił, a — jak można się było przekonać — również ona maluje już w inny sposób.

Prezentacja w Zachęcie jest wyrafinowaną opowieścią o losach i wspomnieniach ludzi, których artystka poznała osobiście, w większości jej krewnych, ale również tych, których biografie tylko czytała.

— Ta wystawa opowiada o sposobach zapamiętywania, zniekształceniach pamięci a także o różnych etapach życia — tłumaczy Bogacka. Trudno to jednak zauważyć na pierwszy rzut oka, bowiem jej najnowsze obrazy przypominają raczej abstrakcje geometryczne niż malarstwo przedstawiające.

Marcin Krasny, *Druga bez powrotu*, „Wprost” 33/2011

Pokolenie przemiany.

Nowa sztuka z Indii

2 września – 6 listopada

KIEDY WYBIERAŁAM SIĘ na tę wystawę, uświadomiłam sobie, że niewiele wiem o nowej sztuce tego regionu. „Jak często moje myśli zajmują problemy Indii?” — pomyślałam zaniepokojona. I już prawie opanował mnie lęk (który od niedawna na swój użytek nazywam „odruchem Vargi”). A może by tak pobiec do domu ze strachu przed zmierzeniem się z tą sztuką? A może by tak pobiec do domu i przestudiować Hanifa Kureishiego, a jeszcze lepiej Arundhati Roy? A może by tak pobiec do domu i pooglądać

trochę filmów — tych rodem z Hollywood i tych z Bollywood — ze dwa masala movie i kilka bollywoodzkich offów? [...] Magda Kardasz — kuratorka projektu — prowadziła przygotowania do wystawy w Delhi i Bombaju, ale także w Bangalurze. Ta ostatnia miejscowość okazuje się ciekawym ośrodkiem sztuki także dlatego, że jest ona centrum... „Indyjskiej Doliny Krzemowej”. [...] Kuratorka wystawy szczególnie zadbała o pokazanie szerokiego spektrum problemów — postkolonialnej tożsamości, Kaszmiru i ulotności granic Indii czy dotkliwego problemu ubóstwa. Prac jest tyle, że warto przejść się do Zachęty nawet kilka razy.

Rok 1989 był przełomowy w Polsce i Indiach. Pokolenie przemiany, transformacji, reformy to moje pokolenie. Artyści pokazujący swe prace w ramach tej wystawy to moi rówieśnicy. Ich problemy to moje problemy. Szczególnie odczułam to, patrząc na zdjęcia Raviiego Agarwala z serii *Kapitał przemiany*. Te zdjęcia mogłyby być zrobione w postindustrialnej porzuconej przestrzeni upadłych fabryk Śląska, Gdańska czy Łodzi.

Monika Weychert-Waluszko, *Pokolenie przemiany to moje pokolenie*, „Art & Business” 10/2011

NA WYSTAWIE W ZACHĘCIE znaleźli się reprezentanci młodego i najmłodszego pokolenia. Większość z nich urodziła się w latach 60. i 70. Mieszkają w Indiach, ale też w Europie i Stanach Zjednoczonych. To jest tytułowe pokolenie przemiany, czyli ci, którzy dorastali w zmieniającym się gwałtownie — ekonomicznie, ale też obyczajowo i kulturowo — kraju. To pokolenie sportretował Anay Mann. Na czarno-białych zdjęciach widzimy młodych mieszkańców indyjskich miast. Ubrani są na zachodnią modłę, przeciętni, nie różnią się specjalnie od swoich europejskich czy amerykańskich rówieśników. Te same kroje ubrań, te same gadzety, Próżno tu szukać jakiejś egzotyki. Czym zatem dziś jest indyjskość? [...]

Co kilka minut w gmachu Zachęty rozlega się głuchy huk. W jednej z sal zainstalowano wielką bramę, którą wprawia w ruch mechanizm. Brama „otwiera się”, a następnie z impetem uderza w ścianę. Za każdym razem pozostaje na niej ślad, który w zarysie przypomina jeden z zapalnych regionów kraju: Kaszmir, a może zachodni Bengal. To instalacja Shilpy Gupty, artyści często dotykającego konfliktów politycznych czy religijnych. Powoli przyzwyczajamy się do hałasu, podobnie jak przywykliśmy do trwających dziesiątki lat konfliktów. [...]

Gauri Gill sfotografował mieszkańców Radżastanu. Opowiada m.in. o codzienności życia samotnej matki i jej dwóch córek, mieszkających na pustyni. Komentarzem do czarno-białych

fotografii są wiersze pisane przez jedną z nich, a także petycje matki do władz. Powstał smutny, intymny zapis walki o lepszy byt. [...]

Do historii Warszawy odwołał się także Mithu Sen. W salach Zachęty można znaleźć delikatne rysunki na ścianach, przedstawiające fragmenty architektury: wycinek ściany, strzelisty minaret... Sen przywołuje słynny Tadź Mahal, ale też Taj Mahal Palace w Bombaju — hotel, który stał się w listopadzie 2008 obiektem terrorystycznego ataku. Przypomina o nietrwałości, agresji, wojnie.

Piotr Kosiewski, *Druga do Indii*, „Tygodnik Powszechny” 43/2011

Spojrzenia 2011 — Nagroda Fundacji Deutsche Bank, 5. edycja

19 września – 13 listopada

ZNAMY JUŻ LAUREATÓW piątej edycji konkursu *Spojrzenia* — *Nagroda Fundacji Deutsche Bank*, obecnie jednego z bardziej prestiżowych konkursów doceniających najciekawszych młodych artystów ostatnich dwóch lat. Wygrała praca, która zwraca uwagę i budzi niepokój — i to właśnie owa niespokojność została doceniona. Dlatego że współbrzmi „z niewypowiedzianym niepokojem dzisiejszych dni”, jak napisano w uzasadnieniu. „Nagradzamy też za wrażliwe posługiwanie się dźwiękiem w sztuce wideo, co nie jest częste w Polsce. Oraz za subtelne relacje między obiektem, dźwiękiem i obrazem”. Mowa o Konradzie Smoleńskim i jego instalacji *Energy Hunters*. [...]

Druga nagroda — trzymiesięczny pobyt w Villa Romana we Florencji — trafiła do poznaniaka Honzy Zamojskiego, którego wielu wcześniej typowało na zwycięzcę. [...]

Założeniem kuratora Daniela Muzyczuka było bowiem zbudowanie narracji pomiędzy ponurą czernią, którą można znaleźć we wszystkich tegorocznych nominacjach, a szczęściem, do którego poprzez te dzieła dążą ich twórcy.

Muzyczuk starał się prezentowane prace jakoś ze sobą powiązać. Wyszło mu... dziwnie. Trzy pierwsze realizacje pokazywane są sekwencyjnie. Płaskorzeźby Malewskiego podświetlane są raz na kilkadziesiąt minut, potem kolejno włączana jest horrendalnie głośna instalacja Smoleńskiego, odtwarzane są filmy Anny Okrasko. W praktyce wygląda to tak, że zwiedzający wchodzi i widzą coś na ścianie, tyle że jest zbyt ciemno, żeby to zidentyfikować, przechodzą więc dalej. Tam niestety nie jest lepiej, bo dzieło Smoleńskiego ryczy na całe muzeum (pilnujący wystawy

ochroniarz ma stopery w uszach!) i przez jakiś czas zagłusza pokazywane obok filmy Piotra Wysockiego, których dźwięk płynie ze słuchawek.

Anna Maziuk, *Ponura czerń*, „Obieg”, 28 X 2011,
www.obieg.pl/teksty/22831 [dostęp 27.03.2012]

Wolfgang Tillmans Zachęta Ermutigung

18 listopada 2011 – 29 stycznia 2012

WOLFGANG TILLMANS należy do najciekawszych i najbardziej znanych fotografów na świecie. Warszawska wystawa — pierwsza monograficzna prezentacja w Polsce — pokazuje, jak trudno go zamknąć w jednej szufladce.

Na ścianach Zachęty zawieszono wielkoformatowe zdjęcia i niewielkie fotografie o rozmiarach pocztówki, prace wykonane w tradycyjnej technice i cyfrowo, a nawet zdjęcia skserowane. Jedne są oprawione w solidne ramy, inne zostały przyszpilone do ścian. [...] Są prace sprzed lat, dobrze znane, jak zdjęcie dwóch całujących się chłopaków, i nowe, także powstałe w tym roku w Warszawie, w których Tillmans potrafił pokazać inny obraz miasta, nawet najbardziej zbanalizowanych miejsc, jak Pomnik Nieznanego Żołnierza.

Piotr Kosiewski, *Wartość spojrzenia*, „Tygodnik Powszechny” 50/2011

WOLFGANG TILLMANS zdobył sławę jako fotograf subkultur. W latach 90. robił zdjęcia kolegom z prywatek, koncertów i klubów gejowskich, fascynował odwagą, brakiem wewnętrznej cenzury. Jego oko jest chłodne, analityczne, daleko mu do zaangażowanej erotycznej „gorącej” fotografii Nan Goldin.

Tillmans reprezentuje zimną stronę fotograficznego medium. Między nim a światem jest zawsze sama fotografia, którą nieustannie analizuje. W jego serii *Lighter* papier fotograficzny zostaje tak chemicznie opracowany, że nabiera różnych barw i odcieni. A potem zostaje przez autora trochę pogięty i zamienia się w rodzaj rzeźby z papieru. [...]

To wszystko kwestia czasu. Bo trzeba mieć czas, żeby zrobić wideo o gotującym się groszku albo sfilmować śpiącego psa. Tillmans wyłamuje się z czasu rozumianego jako pośpiech, nacisk i presja. Tak rozumiem tytuł jego wystawy *Zachęta Ermutigung* — jako zachętę do innego spojrzenia na czas. Czas strawiony

na obserwację liści topiących się w jesiennym błocie nie jest czasem zmarnowanym.

Dorota Jarecka, *Lenistwo Tillmansa*, „Gazeta Wyborcza” 270/2011

KRYTYCY MÓWIĄ, że znaleźć się na wystawie Tillmansa to jakby wejść do jego umysłu. Albo penetrować, klatka po klatce, prywatne archiwum. Jedyna zasada, którą można tu namierzyć, to akumulacja. Mnożą się powiązania, tropy komunikacji między obrazami. Ekspozycja ma dezorientować, prowokować do szukania różnych kątów widzenia. Czasem trzeba zdrzeć głowę albo wejść w ciemny kąt. Raz sala Zachęty zmienia się w zaangażowany zin o powiększonej skali — z gablotami, pod którymi równo ułożono wycinki z prasy i internetu, innym razem przypomina minimalistyczną, buddyjską świątynię przeznaczoną do świeckiej kontemplacji.

Lidia Pańków, *Misterium codzienności*, „Art & Business” 1/2012

Goshka Macuga. Bez tytułu

2 grudnia 2011 – 19 lutego 2012

DZIESIĘĆ LITER, zaczyna się na „r”: Żydówka (miejsce-twoje-w-Izraelu), krajowa cudzoziemka, geszefciarka kupcząca polską Zachętą. Nie wiecie? To biegusiem do Zachęty, naszej Narodowej Galerii Sztuki. Chodzi o byłą dyrektorkę tej instytucji, Andę Rottenberg. Tak adresowano do niej listy dziesięć lat temu. Wtedy w Zachęcie wrzało: a to w związku z rzeźbą Maurizia Cattelana *La nona ora* — figurą papieża Jana Pawła II przygnięcionego meteorytem, a to przez *Nazistów* Piotra Uklańskiego, a to przez na pozór niewinne *Obieranie ziemniaków* Julity Wójcik. Listy do Andy Rottenberg, pełne antysemickich obelżywości, słane z kraju i ze świata (Chicago), zostały właśnie po raz pierwszy pokazane szerokiej publiczności. To żadna metafora: autentyczna historia. [...]

Wystawa Goshki Macugi *Bez tytułu* w Zachęcie momentami szokuje dosłownością cytatów. Obraca się wokół kilku niemiłych historii ze sztuką w roli głównej. To Zachęta z całym jej bagażem — od śmierci Narutowicza, aż po ataki na artystów za kadencji Rottenberg. Macuga dokumenty z archiwum galerii miesza ze swoimi pracami i interwencjami. [...] Ale czego się uczyć z jej wystawy? *Bez tytułu* tkwi w poprzedniej dekadzie. Odbywa się w momencie, gdy już nikogo to nie obchodzi. Emocje dawno opadły. Niewielu pamięta nazwiska posłów LPR, a Daniel

Olbrychski zajmuje się obchodzeniem jubileuszy. Niektórzy tylko wspominają te chwile z sentymentem. Czy to getto frustracji czy nostalgii? Na szczęście wciąż — parafrazuję Świetlickiego — „bardziej nam w głowie stypa niżli pogrzeb”.

Karol Sienkiewicz, *Zachęta — decydujące starcie*, „Dwutygodnik” 72/2011, www.dwutygodnik.com/artukul/2977 [dostęp 27.03.2012]

— **DZISIAJ TRZEBA SIĘ NAPRACOWAĆ**, by w galerii wywołać skandal. Ja nie planuję — zastrzega artystka. Jej wystawa opowiada o czasach sprzed dekady, kiedy trwała, jak to ujął Zbigniew Libera, wojna artystów ze społeczeństwem, o nagonce polityków i mediów po takich wystawach jak *Naziści* Piotra Uklańskiego, *Łażnia* Katarzyny Kozyry, pokaz pracy Maurizio Cattelana *La nona ora*. Artystka przez prawie pół roku czytała dziesiątki segregatorów z wycinkami prasowymi, księgi wpisów, skarg, wniosków, a także e-maile i listy, korespondencję prywatną i oficjalną napływającą do Zachęty. Z tych materiałów ułożyła 12-metrową tablicę ogłoszeń, rodzaj kroniki lub ściany wstydu.

Jacek Tomczuk, *Bycie artystą to niezła fucha*, „Przekrój” 49/2011

Jestem prawie na każdej wystawie

9 grudnia 2011 – 12 lutego 2012

JESTEŚ PRAWIE na każdej wystawie? Zachęta przygotowała specjalnie coś dla ciebie. Kuratorzy Anna Tomczak i Stanisław Welbel obiecują ujawnić mechanizmy jej działania: kto komu się tu przygląda? [...]

Informacji na temat projektu dostarcza specjalny przewodnik do nabycia przy kasie. Na wystawie trudno bez niego się obejść, jeszcze trudniej jednak obejść się z nim samym — do rąk dostajemy trzy luźne szpalty dość sztywnego papieru o formacie gazety, szczelnie wypełnione gęstym drobnym drukiem. Nie sposób tego przeczytać, ani stojąc, ani tym bardziej chodząc, a w gmachu Zachęty, niestety, nie ma gdzie przycupnąć, na co słusznie zwracają uwagę niektórzy ankietowani. [...]

Wystawa udana, bo zmusza do myślenia. Tylko gdzie tu się chowa cała ta socjologia? Jakie mechanizmy zostały ujawnione? Powiedzmy sobie szczerze: ten eksperyment udał się częściowo. Socjologia spotkała w Zachęcie sztukę i pomachały sobie, ale poszły osobno, w zupełnie różne strony, żeby nie powiedzieć, że się rozjechały.

Po pierwsze, co kuratorzy zrobili z ankietami? Czemu ich nie widzimy? Dlaczego ich cała sterta nie leży na środku sali? [...]

Po drugie, wystawa nie mówi o Zachęcie, ale o psychodynamice galerii w ogóle — o tym, jak przestrzeń odkształca się w naszym widzeniu i doznawaniu, tudzież o władzy spojrzenia, relacji widzenia i bycia widzianym. Tyle że — jak zwykle — to wszystko już było. Mechanizmy instytucji zostały po stokroć ujawnione i opisane — dość wspomnieć klasyczne już prace Broodthaersa, Haackego czy Burena, a w naszym ogródku interwencji w Muzeum Narodowym za czasów Piotra Piotrowskiego, podrzucanie obrazów na modłę Banksy’ego.

Nie chcę popadać w krytykanctwo. Niewprawny flirt z socjologią czy nawet wtórność tematu w niczym nie psują frajdy z interakcji. Irytuje dopiero sprawa dość kuriozalna: dwie prace niedokończone tzn. takie, których nie możemy zobaczyć, a jedynie znaleźć zapewnienia, że się pojawią niebawem. Chodzi o Jennifer Rubell, która obiecuje automat wydający krówki, oraz animację Tymka Borowskiego i Pawła Sysiaka, zatytułowaną — o ironio — *How Art Works?*

Iwo Zmyślony, *Zachęta: etudy z socjologii sztuki*, „Obieg”, 18 | 2011, www.obieg.pl/recenzje/23740 [dostęp 27.03.2012]

PROJEKT KORDEGARDA

Ania Witkowska, Adam Witkowski Domownicy

14 stycznia – 27 lutego

TYTUŁ BRZMI nader zachęcająco: *Domownicy* to przyjazne słowo, łagodne i budzące dobre skojarzenia. Wszak nasi domownicy bywają zazwyczaj naszymi bliskimi. Adam Witkowski jednak sfotografował niezapraszanych domowników, czyli *Pająki z Wajdeloty*. Może szkoda, że na pająkach poprzestał, bo pewnie jeszcze paru innych domowych gapowiczów można by znaleźć i do fotograficznej kolekcji dołączyć, wszak królestwo owadów jest dość liczne i zmieniające się w czasie. Ania Witkowska za domowników uznała uciążliwy komputerowy spam.

Bogusław Deptuła, *„Domownicy” Ania Witkowska, Adam Witkowski*, „Dwutygodnik” 48/2011, www.dwutygodnik.com/artukul/1783-domownicy-ania-witkowska-adam-witkowski.html [dostęp 27.03.2012]

Hanna i Gabriel Rechowiczowie Obrazy w architekturze

11 marca – 5 kwietnia

LATA 60., na które przypada apogeum twórczości Rechowiczów, to był niezwykle okres symbiozy nowoczesnej architektury i sztuk plastycznych. Artyści tworzyli wielkie murale, własnoręcznie kładli mozaiki z ceramicznych płytek i kamieni, malowali połączone jedwabiu, mieszały techniki, aby dekorować wnętrza i elewacje szkół, hoteli, kawiarni, ośrodków sportowych. Teraz taka ekstrawagancja już się inwestorom nie opłaca, a te unikatowe w skali światowej skarby czasu PRL-u giną na naszych oczach. Supersam z monumentalnym malowidłem w barze Frykas z 1962 — na które podobno esbecy, konsumując kaszanke, nie mogli patrzeć — został zburzony. Naścienne dekoracje koktajlbaru hotelu Bristol też już nie istnieją, podobnie te z restauracji Szanghaj czy klubu młodzieżowego w Juniorze. Pawilon na terenie Legii, pokryty pięknymi mozaikami, chyli się ku upadkowi. Jedynie w Domu Chłopa dekoracje Rechowiczów z 1961 zachowały się we względnie dobrym stanie. Kurator wystawy w Kordegardzie, znawca socmodernistycznej architektury Paweł Giergoń, 30 kwietnia zorganizuje spacer śladami tych fragmentów, które ocalały. — Najwartościowsze dzieła tamtej epoki powinny być zachowywane, a nie niszczone pod pretekstem „remontu” czy „docieplenia” budynków — apeluje.

Agnieszka Kowalska, *Kolorem w Dom Chłopa*, „Gazeta Wyborcza — Stołeczna” 62/2011

Bartosz Mucha 52 leniwe tygodnie. Paraarchitektura

14 maja – 26 czerwca

W ZWIĄZKU Z TYM, że zdecydowałem się zająć architekturą alternatywną, a nie czułem się pewnie w tym temacie, potrzebowałem mobilizacji do szybkiej nauki. Założyłem, że w ciągu roku wykonam 52 projekty, a więc jeden na tydzień. Każdy projekt został przemyślany, zilustrowany i opisany, a następnie opublikowany w internecie. Podczas pracy zbadałem kilka możliwych rejonów działań w obrębie wybranego tematu: od praktycznych poprzez komentujące, na konceptualnych kończąc.

— [...] Kogo wymienilibyś wśród inspirujących architektów?

Buckminstera Fullera. Jest moim idolem. Fantastycznie sprawdził się w łamaniu naszych przyzwyczajeni i stereotypów. Podkreślał, że projektując, należy za każdym razem wracać do źródła, czyli do potrzeby.

— Większość prac składających się na *52 Lazy Weeks* przeczy popularnej idei domu jako miejsca bezpiecznego, przytulnego i swojskiego. Wystarczy wymienić *Saw House* lub *Hamster House*. Projekty designerskie, takie jak *Nocleg*, też były „niehumanitarne”, dwuznaczne. Mam wrażenie, że z jednej strony starasz się zaspokoić najbardziej podstawowe ludzkie potrzeby, np. potrzebę snu, z drugiej podajesz w wątpliwość pewność, oczywistość ich realizacji. Jeśli możemy spać wszędzie, to znaczy, że raczej się nie wyśpiemy.

— Część moich pomysłów bierze się ze strachu przed utratą szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Staram się wymyślać obiekty, które moglibyśmy mieć pod ręką, jak apteczkę. Wśród nich znajduje się *Cocoon House* — nowoczesny plecak do zamieszkania. Wystarczy go zawiesić, usadowić się w środku i można spać. Mógłby się przydać np. podczas górskich wycieczek.

52 leniwe tygodnie. Wywiad Pawła Krausa z Bartoszem Muchą,

www.archizoom.pl/interviews/52-leniwe-tygodnie [dostęp 27.03.2012]

Hipertekst. 10 lat Centrali

1 grudnia 2011 – 29 stycznia 2012

JEDNA Z NAJBARDZIEJ warszawskich pracowni architektonicznych — centrala — obchodzi swoje dziesięciolecie. Z tej okazji projektanci przygotowali specjalną wystawę w galerii Projekt Kordegarda. [...] Modernizacja budynku stacji PKP Warszawa Powiśle, Ohel — namiot zapowiadający budowę Muzeum Historii Żydów Polskich, projekt wyspy-siłowni na Wiśle, współudział w tworzeniu Skweru Sportów Miejskich „Stadion Siedmiolecia”. Projekt Ermitażu — najwęższego domu-pracowni dla Etagara Kereta na Żelaznej [...] — z tym głównie kojarzymy w Warszawie Centralę. I z jej miłością do modernistycznej powojennej architektury naszego miasta. [...] Dzięki zaproszeniu Magdaleny Kardasz do przygotowania wystawy w Projekcie Kordegarda mamy możliwość zobaczenia dziesięciu lat pracy, która tylko w niektórych momentach była tradycyjnie rozumianym projektowaniem, a w większości przygodą, walką z niemożliwym i próbami łączenia różnych, z pozoru niełączących się dyscyplin.

Wejdz w mózg Centrali, „Gazeta Wyborcza” — „Co Jest Grane?”, 2.12.2011

54. MIĘDZYNARODOWA WYSTAWA SZTUKI W WENECJI

Yael Bartana

... i zadziwi się Europa

4 czerwca – 27 listopada 2011

DLA PORZĄDKU przypomnijmy, że ... *i zadziwi się Europa* składa się z filmów *Mary Koszmary* (2007), *Mur i wieża* (2009) i *Zamach* (2011), opowiadających o działalności Ruchu Odrodzenia Żydowskiego w Polsce — wymagowanej partii politycznej, która dąży do powrotu nad Wisłę trzech milionów Żydów. *Mary Koszmary* to wypowiedziany ustami Sławomira Sierakowskiego — grającego rolę lidera ROŻwP — apel do Żydów, by powrócili do Polski. Z jednej strony podyktowany jest poczuciem winy wobec mniejszości, która żyła przez kilkaset lat z Polakami, ale jednak obok. Z drugiej strony apel mówi o poczuciu braku, które pojawiło się, gdy Żydzi zniknęli, i roztacza wizję idyllicznego współżycia między oboma narodami, jeśli wzywani wrócą. *Mur i wieża* przedstawia powrót grupy Żydów, którzy na warszawskim Muranowie — dzielnicy, gdzie niegdyś było getto, a współcześnie powstaje Muzeum Historii Żydów Polskich — zakładają kibuc: otoczony drewnianym murem teren, nad którym dominuje wieża strażnicza. Bartana stylizowała ten „powrót” na heroiczne, propagandowe przedstawienia młodych, pięknych i dumnych Żydów budujących Nowy Wspaniały Świat. Również wyglądem konstrukcja zbudowana na Muranowie przypomina kibuce, które powstawały w Izraelu w latach 30. W kolejnym filmie, *Zamach*, lider ROŻwP jest już zamordowany: najpierw w Sali Kongresowej leży na marach, a bliscy i sympatycy żegnają się z nim, później na jednym z warszawskich placów, dokąd dociera demonstracja jego zwolenników, mają miejsce mowy pożegnalne. [...]

Z pewnością byłoby sporym nieporozumieniem, gdybyśmy sprowadzili ... *i zadziwi się Europa* tylko do wymiaru stosunków polsko-żydowskich, jak chcą niektórzy komentatorzy. W rzeczywistości Bartana proponuje filmy na temat ambiwalencji wyobrażeń o Żydach, zarówno tych, które stworzyli sami Żydzi, jak i tych, którymi operują inni. Szczególnie *Mur i wieża* to praca — co artystka sama mówi — „o tworzeniu historycznych luster poprzez powtórzenie. O przeniesieniu (w różnych znaczeniach tego słowa), o tym, jak to samo działanie nabiera różnego znaczenia w zależności od geograficznej lokalizacji”. [...]

Każdy z filmów to jeden etap eksperymentu. Eksperymentu, w którym artystka, poruszając się w świecie wyobrażeń, bada warunki możliwości mówienia o Żydach (przede wszystkim mówienia Żydów o Żydach) po II wojnie światowej i po ustanowieniu państwa Izrael. O ile jednak eksperymenty przeprowadza się po to, by udowodnić hipotezę, u Bartany rzecz ma się nieco inaczej. Artystka niczego nie udowadnia i niczego nie obala — wówczas musiałaby się opowiedzieć po jakiejś stronie. Jedyne, co Bartana robi, to hiperbolizuje funkcję mitu, każe wziąć go w nawias. W ten sposób przechodzi od porządku mitu do porządku pragmatyki i rzeczywistości.

Łukasz Białkowski, *W mit mitem. Trylogia Yael Bartany*, „Obieg”, 15 VII 2011, www.obieg.pl/teksty/21784 [dostęp 27.03.2012]

NA PREZENTACJĘ Yael Bartany składają się trzy filmy, dwa pokazywane już wcześniej, trzeci — nakręcony specjalnie na Biennale w Wenecji. Pierwszy z nich, *Mary Koszmary*, to przemówienie młodego lewicowego przywódcy, który w płomiennej mowie nawołuje do powrotu do Polski trzech milionów Żydów. Przemowę wygłasza na pustym, zdewastowanym Stadionie Tysiąclecia. Drugi, *Mur i wieża*, to zapis odpowiedzi na powyższy apel — młodzi, pełni ideałów ludzie przyjeżdżają do Polski i w dawnej dzielnicy żydowskiej wznoszą kibuc, zamkniętą architekturę otoczoną wielkim murem, zakończonym drutem, z wieżą na środku. Ostatnia scena filmu to lekcja języka polskiego, w czasie której padają słowa wolność i pokój. I trzeci film — *Zamach*. Jego tytuł, jak i opisy, skupiają się na dokonanym zamachu, o którym jako widzowie nic nie wiemy, znamy jedynie jego ofiarę — to lider ruchu. Jednak najważniejszy jest tu, moim zdaniem, pogrzeb i mowy poszczególnych gości, wśród nich wielu autentycznych osób, ich deklaracje, gesty, zachowania. Wielki przywódca odchodzi, zginął, tworzy się jego mit. *Zamach* jest jedynie katalizatorem zachowań.

Filmom towarzyszą czerwone plakaty ze znakiem ruchu — połączenie gwiazdy i orła z tekstem manifestu: po polsku, hebrajsku, angielsku i włosku. Można je zabrać ze sobą. Cieszą się powodzeniem, szczególnie wersja angielska. [...]

Przeglądając doniesienia o wystawie w serwisach informacyjnych, najczęściej spotykałam wiadomość, że izraelska minister kultury i sportu Limor Livnat zbojkotowała polski pawilon. Po chwili przeczytałam, już o wiele rzadziej zamieszczaną, informację, że Sebastian Cichocki, kurator ekspozycji, demantuje tę wieść — „Pani Livnat odwiedziła nasz pawilon 3 czerwca, podczas dni

prasowych, ale nie skomentowała wystawy” — wyjaśnia. Czym zatem zadziwimy Europę?

Justyna Ryczek, *Czy zadziwimy Europę?*, „Arteon” 8/2011

POLSKI PAWILON od lat budzi stałe i wciąż rosnące zainteresowanie. Jednak tegoroczna ekspozycja Yael Bartany zdeklasowała poprzednie nie tylko poziomem dyskusji, jaką generowała, ale również tłumem gości zgromadzonym na wernisazu i długością kolejki oczekujących na wejście na wystawę.

Ekspozycja rozpoczyna się od umieszczonego w przed-ionku charakterystycznego hipsterskiego neonu-loga projektu. W samym pawilonie, w minimalistycznej, ale szalenie efektywnej i efektownej architekturze — w porównaniu np. z surowym pawilonem Artura Żmijewskiego z 2005 roku — zaprezentowano w osobnych, skomunikowanych ze sobą pomieszczeniach, projekcje trzech filmów. [...]

Yael Bartana działa według planu przekraczającego ramy biennale: film ani w Wenecji się nie zaczyna (premierowo pokazywana jest przecież tylko część rozpoczętego dużo wcześniej tryptyku), ani na Wenecji się nie kończy. [...]

Nawet jeśli stosunkowo częstym zabiegiem jest zapraszanie do pawilonów narodowych artystów i kuratorów innych narodowości, to jednak obecność artystki z Izraela w pawilonie polskim budziła emocje nie tylko w kraju. Zainteresowanie międzynarodowej krytyki świadczy bezsprzecznie o tym, że filmowemu tryptykowi udało się przekroczyć partykularną polsko-żydowską perspektywę i przebić do szerszej świadomości obserwatorów świata sztuki, a nawet polityki.

Adam Mazur, *Relacja z Wenecji: Iluminacje, czyli lustro weneckie* [cz. 2], „Dwutygodnik” 60/2011, www.dwutygodnik.com/artukul/2406-relacja-z-wenecji-iluminacje-czyli-lustro-weneckie-cz2 [dostęp 27.03.2012]

— **WHAT ARE THE PROPERTIES** of the memory you want to recover?

— The memory of a given collective is related to pain and humiliation. One remembers what hurt. The Jews remember, and so do the Poles. The question is: how to store as much memory as possible with limited indoctrination?

— How is memory manifested by means of architecture?

— Take a look around. Today we happily adopt the illusion that modern buildings are silent and it is the ruins that speak. If so, then their voices are different depending on who is listening. The

stories the ruins tell are historically varying. They tell about the type of past we are looking for.

— Will the future understand what we are doing today?

— It’s a problem talking about things that cannot be imagined or comprehended.

— Are you talking about problems with memory, about amnesia?

— This is typical of the experiences of those who grew up in the shadow of stories about events that took place before they were born. Their own memories had to give way to the stories of previous generation, formed in traumatic circumstances, which were never fully understood or reconstructed.

Sebastian Cichocki, *Yael Bartana: We Will Be Strong in Our Weakness*, „Camera Austria” 113/2011

A NEW WINDOW INTO THE MIND:

Yael Bartana (Poland)

The three videos in this pavilion take the premise that the Jews of the world have right of return to Poland, where they may build settlements. They’re too HBO-slick and overlong by half, but the gripping idea behind them sticks in the mind — even if it would start another world war.

Jerry Saltz, *Notes on Venice Biennale*, „Flash Art” 279/2011

EDUKACJA

Warsztaty na wystawie *Jestem prawie na każdej wystawie*. Fot. Zofia Dubowska-Grynberg

DZIAŁ EDUKACJI odpowiada za program towarzyszący wystawom w Zachęcie i Projekcie Kordegarda. Organizuje zarówno spotkania z artystami i kuratorami, wykłady, panele dyskusyjne, filmy, warsztaty, jak i programy cykliczne. Wydarzenia edukacyjne kierowane są do publiczności w różnym wieku. Warsztaty dla najmłodszych to m.in. zajęcia rodzinne oraz warsztaty z książką (*Zachęta czyta dzieciom*). Młodzież i dorosłych zapraszamy na spotkania Koła Miłośników Sztuki, a specjalistów i studentów kierunków związanych ze sztuką współczesną — na wykłady i sesje naukowe. Dużym zainteresowaniem cieszy się także pionierski cykl spotkań dla seniorów *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*. Większość tych wydarzeń jest otwarta dla publiczności i bezpłatna.

Program towarzyszący wystawie przede wszystkim poszerza jej kontekst. Czasami bohaterem jest sam artysta, jak w przy-

padku wystawy *Katarzyna Kozyra. Casting*: artystka zaproponowała swoje ulubione tytuły do przeglądu filmów, zaś więcej o sztuce Kozyry publiczność mogła dowiedzieć się podczas spotkań z jej współpracownikami. W 2011 roku miały miejsce duże prezentacje zagranicznie: *Otwierając drzwi? Sztuka białoruska dzisiaj* i *Pokolenie przemiany. Nowa sztuka z Indii*; tu istotnym punktem programu edukacyjnego było narysowanie ogólnej sytuacji kulturalnej w danym kraju, w czym pomogli nam zaproszeni goście, twórcy i specjaliści. Program filmowy często stanowi uzupełnienie wystawy. W 2011 zostały pokazane najciekawsze przykłady kinematografii narodowych (wystawa sztuki belgijskiej *Pole gry*), filmy będące komentarzem do wystaw problemowych (np. odwołujące się do wątków feministycznych przy wystawie *Trzy kobiety*), natomiast ekspozycja *Choreografia ciała* miała swoje „przedłużenie” w postaci festiwalu filmów

Forward Motion. Ubiegłorocznej edycji konkursu *Spojrzenia — Nagroda Fundacji Deutsche Bank* wystawie w Zachęcie towarzyszyły spotkania z nominowanymi artystami, co umożliwiło widzom bliższe poznanie ich dokonań.

Filmy edukacyjne Zachęty zrealizowane wraz z pleple.tv ukazały się na udostępnianej nieodpłatnie płycie DVD, można je także oglądać na zachętowskim kanale filmowym na Vimeo. Od sierpnia do października w Małym Salonie trwała wystawa połączona z konkursem edukacyjnym *Czy patrząc dłużej, widzisz więcej? Salon pytań i odpowiedzi*. Zostało na niej pokazanych 15 prac wideo z kolekcji Zachęty. Komentarze, recenzje i pytania widzów miały pomóc w pracy nad materiałami edukacyjnymi do tych filmów. Wstęp na wystawę był bezpłatny.

EDUKACJA W LICZBACH

Oprowadzono po wystawach:

75

grup

(1709)

osób

z udziałem:

11

przewodników

9

osób prowadzących warsztaty

3

osoby prowadzące stałe zajęcia z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*

5

stażystów

73

praktykantów i wolontariuszy

Warsztaty Baptista Coelho na wystawie *Pokolenie przemiany...* Fot. Zofia Dubowska-Grynberg

Dział edukacji stworzył nowy cykl zajęć dla młodzieży powyżej 12 lat — warsztaty *Zrób to sam* wykorzystujące opracowany przez dział folder-harmonijkę *Zrób to sam. Przewodnik po każdej wystawie*. Do poszczególnych zagadnień przypisane są w nim różne kolory — podobne kolorowe oznaczenia umieszczone na ekspozycji mają ułatwić publiczności korzystanie z tego uniwersalnego gadżetu.

Kierowany do szkół program edukacyjny *Zachęta* wzbogacił się o dodatkowe materiały, które nauczyciele i animatorzy mogą wykorzystywać w trakcie zajęć. Podczas corocznej konferencji dział przedstawił swoją ofertę oraz zaprezentował nowe narzędzia do pracy z młodzieżą. W 2011 rozpoczął specjalny cykl szkoleń dla nauczycieli.

Dział współpracuje z fundacjami, stowarzyszeniami oraz innymi galeriami. Wspólnymi siłami zostały zorganizowane w *Zachęcie* duże wydarzenia, np. konferencję *Architektura w akcji*, sympozjum muzykologiczne, Kongres Obywateli Kultury czy festiwal *Otwarta Twarda*.

Dział edukacji opiekuje się programem staży i praktyk. W roku 2011 obok stażystów i praktykantów z Polski, pojawili się także wolontariusze z zagranicy. *Zachęta* dziękuje im wszystkim!

EDUKACJA W LICZBACH

425

wydarzeń edukacyjnych

[11 635]

uczestników

— w tym: —

107 [4413]

spotkań

— w tym: —

63 [824]

wykłady i prelekcje na wystawach

14 [331]

spotkań z cyklu *Patrzeć/Zobaczyć. Sztuka współczesna i seniorzy*

2 [80]

performanse

46 [1976]

wieczorów projekcji filmowych, w których pokazano 107 filmów

11 [2615]

koncertów

1 [40]

przedstawienie teatralne

5 [485]

promocji książek

11 [715]

paneli dyskusyjnych, konferencji edukacyjnych

14 [523]

oprowadzań kuratorskich i autorskich

243 [5327]

warsztaty

— w tym: —

73 [1931]

rodzinne i z cyklu *Zachęta czyta dzieciom*

— w tym: —

7 [170]

z cyklu *Zachęta czyta dzieciom*

132 [2622]

dla grup szkolnych i przedszkolnych

7 [120]

dla Uniwersytetu Dzieci

20 [396]

urodzinowe

4 [88]

inne

KOLEKCJA

OPIEKĘ NAD KOLEKCJĄ Zachęty oraz wszystkimi dziełami sztuki, które są ekspozowane w galerii, sprawuje dział zbiorów i inwentarzy. Zajmuje się inwentaryzacją dzieł, ich katalogowaniem i digitalizacją oraz pracuje nad pozyskiwaniem nowych prac. Budowanie kolekcji to istotna część działalności galerii. Jest to możliwe dzięki środkom finansowym pochodzącym od sponsorów (takich jak Fundacja Sztuki Polskiej ING, która wspiera zbiory Zachęty od kilku lat), grantom, pieniądзом wypracowanym przez galerię specjalnie na ten cel (np. wpływy z aukcji własnych obrazów w 2008, sprzedaży grafik ze zbiorów w 2011 roku), czy darowiznom dokonywanym przez artystów.

W zbiorach Zachęty znajdują się prace mistrzów XX wieku oraz wybitnych artystów współczesnych. Obiekty dokumentują szereg ważnych zjawisk w sztuce polskiej od końca lat 40. do czasów najnowszych. Szczególnie reprezentatywne są zbiory malarstwa z lat 70., 80. i 90. oraz zapoczątkowana w drugiej połowie lat 90. kolekcja sztuki wideo. Kolekcja jest systematycznie uzupełniana o prace polskich twórców średniego i młodego pokolenia.

Obecnie zasada poszerzania kolekcji jest wyraźnie określona — przede wszystkim trafiają do niej prace polskich twórców współczesnych prezentowanych w Zachęcie oraz dzieła, które galeria produkuje lub współprodukuje w związku ze swoimi projektami, realizowanymi zarówno w gmachu Zachęty, jak i poza nim (np. w Pawilonie Polskim na biennale w Wenecji).

Dzieła z kolekcji Zachęta chętnie wypożycza galeriom i muzeom na wystawy w Polsce i za granicą, pojawiają się one również na organizowanych przez nas ekspozycjach. Prawie każdego roku przy-

Bartosz Mucha, *Table House*, 2011. Fot. Sebastian Madejski

gotowywany jest nowy pokaz dzieł ze zbiorów (*To nie jest wystawa; Siusiu w torcik. Prace ze zbiorów Zachęty Narodowej Galerii Sztuki; Lato w mieście. Wystawa nie tylko dla dzieci; Czy patrząc dłużej, widzisz więcej? Salon pytań i odpowiedzi*). W 2011 roku 96 prac z kolekcji i depozytu zostało wypożyczonych na wystawy do różnych instytucji, m.in. Martin-Gropius-Bau w Berlinie (*Obok. Polska–Niemcy. 1000 lat historii*

w sztuce), WIELS Contemporary Art Centre w Brukseli (*Alina Szapocznikow: Sculpture Undone 1955–1977*), DOX Centre of Contemporary Art w Pradze (*The Lucifer Effect*), Ludwig Museum w Budapeszcie (*East of Eden — Versions of Reality*), Muzeum Narodowe w Krakowie (*Katarzyna Kozyra. Wystawa*), Bozar w Brukseli (*The Power of Fantasy. Nowoczesna i współczesna sztuka z Polski*).

W maju odbył się pokaz *Spektrum*. Z kolekcji video *Zachęty*. Pokazy filmów w *Ursula Blicke Videolounge* w Kunsthalle Wien w Wiedniu (kuratorka: Anna Tomczak). Była to prezentacja dzieł najnowszej sztuki wideo w Polsce, tworzonej przez wybitnych artystów młodego i średniego pokolenia. Pokazanych zostało 20 filmów z naszej kolekcji podzielonych na bloki tematyczne: dźwięk, gender, portret społeczny i role.

W listopadzie działań zbiorów i inwentarzy zorganizował akcję *Kup grafikę!*, podczas której zaprezentowano 305 grafik z kolekcji, zaś sprzedano 163 prace, głównie dublety. Zgromadzone środki zostały przeznaczone na zakup nowych prac do kolekcji.

Informacje o pracach ze zbiorów i same obiekty są także udostępniane osobom zainteresowanym, w szczególności kuratorom, pracownikom naukowym, studentom, dziennikarzom w celach dydaktycznych, naukowych, dokumentacyjnych oraz promocyjnych. Trwają także prace nad możliwością prezentowania części kolekcji w internecie, także na wolnych licencjach.

W 2011 roku kolekcja wzbogaciła się o pięć prac. W darze zostały pozyskane prace: Edwarda Dwurnika, *Portret nr 151 Agnieszka Morawińska*, 2006, olej, płótno, 100 × 73,5 cm; Laszlo Fehera, *4. IV. 2000 (Portret)*, 2000, olej, płótno, 250 × 180 cm. Dzięki wsparciu Fundacji Sztuki Polskiej ING zakupiono prace: Jakuba Juliana Ziółkowskiego, *Bez tytułu (ksiądz)*, 2010, gwasz, papier, 120 × 80 cm (od 2010 roku w depozycie Zachęty); Bartosza Muchy, *52 leniwe tygodnie. Paraarchitektura*, 2011, ed. 1/2, projekt instalacji: 52 fotografie w formie PDF, o wym. 29,7 × 21 cm każda, projekt postumentów ekspozycyjnych do tych plików, 4 wizualizacje w formie plików AVI (DVD), 5 modeli w skali (drewno, gips), stół *Table House* (drewno

Jakub Julian Ziółkowski, *Bez tytułu (ksiądz)*, 2010.

Fot. dzięki uprzejmości artysty

bejcowane). Praca była prezentowana 15.05 – 10.07 w Projekcie Kordegarda. Do kolekcji została włączona kopia pokazowa filmu Yael Bartany *Zamach*, 2011, 39 min.

KOLEKCJA W LICZBACH

3437

prac

— w tym: —

694

obrazy

88

rzeźb

18

instalacji

2097

grafik

304

rysunki

162

fotografie

74

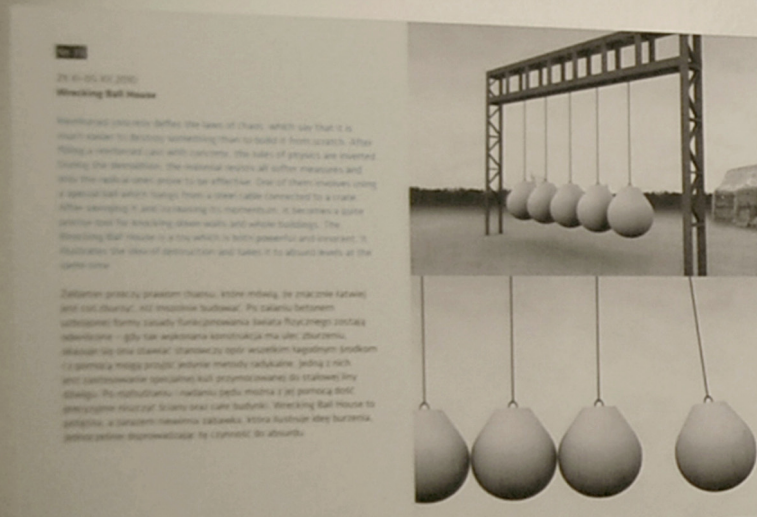
prace wideo

— w tym: —

152

depozyty

Bartosz Mucha,
52 leniwe tygodnie.
Paraarchitektura, 2011

DOKUMENTACJA I BIBLIOTEKA

DZIAŁ DOKUMENTACJI Zachęty posiada jeden z największych w Polsce zbiorów katalogów i archiwaliów dokumentujących polskie życie artystyczne po 1945 roku. Od 1950 roku gromadzi dokumentację wystaw prezentowanych w galeriach Zachęta i Kordegarda (od kwietnia 2010 Projekt Kordegarda) oraz innych wydarzeń artystycznych organizowanych przez te galerie. W zbiorach znajdują się również informacje o twórczości artystów polskich po 1945 roku. Do 2011 roku założono karty osobowe i zebrano dokumenty dotyczące 31 693 artystów. Zbiór poszerza się systematycznie o nazwiska artystów młodszego pokolenia; w 2011 utworzono kolejne 711 kart ewidencyjnych.

W dziale dokumentacji znajduje się archiwum fotograficzne (zdjęcia cyfrowe, diapozytywy, negatywy), dotyczące wystaw organizowanych w galeriach Zachęta i Kordegarda (od kwietnia 2010 Projekt Kordegarda) od 1950 roku, oraz fotografie prac wybranych artystów. Posiada także zbiory katalogów wystaw prezentowanych w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki (1256 tytułów), galerii Kordegarda (625 tytułów) i Projekcie Kordegarda (11 tytułów), druków zwartych związanych z działalnością Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych (sprawozdania, przewodniki, katalogi — 209 tytułów) oraz druków zwartych i innych materiałów archiwalnych związanych z działalnością Centralnego Biura Wystaw Artystycznych.

Dwa razy w roku dział dokumentacji przygotowuje dla Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego noty biograficzne i szczegółowe informacje o artystach, którzy w danym roku obchodzą jubileusz pracy twórczej.

Co roku studenci historii sztuki, bibliotekoznawstwa lub kulturoznawstwa od-

bywają w dziale dokumentacji i bibliotece praktyki z zakresu dokumentacji sztuki współczesnej. Istnieje możliwość odbycia praktyk indywidualnie lub w ramach umów z uczelniami czy programu Narodowego Centrum Kultury *Staże w instytucjach kultury*.

Biblioteka, będąca częścią działu dokumentacji gromadzi książki dotyczące sztuki i dziedzin pokrewnych, katalogi wystaw odbywających się w Polsce i za granicą oraz czasopisma polskie i zagraniczne poświęcone sztuce. Od 2009 roku przeprowadza profilowanie zbiorów bibliotecznych ze szczególnym uwzględnieniem publikacji o sztuce współczesnej oraz uzupełnianie katalogu druków zwartych oraz czasopism. Czytelnicy mogą korzystać z części materiałów archiwalnych na nośnikach elektronicznych.

Biblioteka prowadzi wymianę międzybiblioteczną z polskimi i zagranicznymi instytucjami kultury oraz wypożyczenia międzybiblioteczne. W czytelni oprócz książek udostępniana jest dokumentacja artystów polskich. Biblioteka udziela informacji naukowej oraz pomocy bibliograficznej osobom piszącym prace z zakresu sztuki współczesnej.

DOKUMENTACJA W LICZBACH

założono dokumentację:

14

wystawom w Zachęcie

6

wystawom w Projekcie Kordegarda

do dokumentacji wystaw w Zachęcie
i Projekcie Kordegarda dołączono:

4806

zdjęć cyfrowych

312

odbitek

711

artystom założono karty osobowe

3689

recenzji prasowych zostało opracowanych
i dołączonych do dokumentacji artystów i wystaw

2346

publikacji włączono do katalogu biblioteki

255

osób skorzystało z materiałów działu
dokumentacji i biblioteki

509

książek wypożyczono

39

studentów [historii sztuki, kulturoznawstwa,
bibliotekoznawstwa, fotografii] odbyło praktyki,
w tym jedna osoba odbyła płatny staż
w ramach Europejskiego Funduszu
Społecznego *Kapitał ludzki*

31 693

artystów posiada dokumentację indywidualną

PROMOCJA

DOKUMENTACJA W LICZBACH

w elektronicznej bazie danych
MuseumPlus dostępne są:

1282

wystawy w galerii Zachęta

686

wystaw w galerii Kordegarda z lat 1950–2010
i w Projekcie Kordegarda z lat 2010–2011

12 857

kart artystów

1282

tytułów katalogów wystaw prezentowanych
w galerii Zachęta z lat 1928–2011

686

tytułów katalogów wystaw prezentowanych
w galerii Kordegarda z lat 1950–2010
oraz w Projekcie Kordegarda
z lat 2010–2011

3326

tytułów z katalogu biblioteki

576

pozycji z katalogu wideoteki

ROK 2011 był czasem zmian dla Zachęty. Podjęte projekty i działania miały przede wszystkim umocnić wizerunek Zachęty Narodowej Galerii Sztuki jako instytucji nowoczesnej, przyjaznej artystom i publiczności. Punktem wyjścia i materiałem do przemyśleń stały się badania publiczności przeprowadzone na początku roku przez studentów Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego (pod kierunkiem dr. Mikołaja Lewickiego), które były cennym źródłem informacji o tym, jak postrzegają Zachęte widzowie. Zainspirowały one młodych kuratorów Zachęty do realizacji socjologicznej wystawy *Jestem prawie na każdej wystawie* — projektu analizującego relacje między galerią, artystami i publicznością.

Miniony rok w Zachęcie można podsumować jednym słowem: **otwartość** — na sztukę, na publiczność, na zmiany, ale również na stawianie pytań, często niełatwych. Przykładem może być zorganizowany wiosną konkurs na nową identyfikację wizualną galerii, który mimo ciekawych propozycji nie został rozstrzygnięty. Pozwolił nam jednak zastanowić się nad tym, w jaki sposób promować publiczną instytucję kultury. Zaczęliśmy od siebie, realizując projekty dotyczące komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej. Przedstawiciele różnych działów pracowali w dwóch grupach, których celem było usprawnienie obiegu informacji: tych ważnych dla funkcjonowania galerii, jak i tych udostępnianych publicznie. Efektem prac zespołu komunikacji zewnętrznej było powołanie redakcji mediów elektronicznych, której zadaniem jest sprawne i merytoryczne zarządzanie informacjami publikowanymi w internecie. Dzięki zmianom wprowadzonym na stronie internetowej Zachęty czy dostosowaniu tekstów do charakteru medium (portale społecznościowe), udało

nam się skuteczniej komunikować z widzami. Nasz profil na Facebooku w końcu 2011 roku miał już blisko 7000 fanów.

W 2011 roku rozpoczęły się także zmiany w samym budynku Zachęty. W ramach **projektu *Otwarta Zachęta*** zrealizowaliśmy szereg działań, których celem jest ułatwienie dostępu do naszej kolekcji, do materiałów przygotowywanych do wystawy i wydarzeń, a także do samego gmachu galerii. Przebudowa holu głównego i podziemi ułatwi wejście do Zachęty osobom niepełnosprawnym i z dziećmi w wózkach (windy, platforma dla wózków inwalidzkich), zaś połączenie w jednym miejscu punktu informacyjnego i kasy pozwoli to uzyskać pełne informacje o galerii i wystawach. Autorką architektonicznego projektu przebudowy jest Aleksandra Wasilkowska. Już wkrótce goście korzystający z naszej biblioteki i zbiorów działu dokumentacji będą mogli wejść do czytelnii głównym wejściem, będzie też ułatwiony dostęp do Księgarni Artystycznej oraz działu edukacji. Wychodzimy też poza mury galerii. W maju na skwerze przed Zachętą — jako jedna z prac do wystawy *Otwierając drzwi? Sztuka białoruska dzisiaj* — pojawiła się instalacja-kwietnik Mariny Napruszkiej, a na parkingu na tyłach Zachęty odbył się plenerowy koncert zespołów białoruskich przygotowany przez dział edukacji. Z inicjatywy galerii rozpoczęły się też rozmowy z sąsiadującymi z nami instytucjami i przedstawicielami władz miasta w sprawie zagospodarowania placu Małachowskiego tak, by jego przestrzeń stała się przyjazna dla mieszkańców Warszawy i odwiedzających nas gości.

Otwarta Zachęta to także projekt, który ma nam pomóc w realizacji celów statutowych galerii. Jednym z nich jest upowszechnianie sztuki współczesnej.

Od lat wstęp do galerii w czwartki jest bezpłatny. Nietypowo, bo w poniedziałek, 12 grudnia 2011 zaprosiliśmy publiczność do uczestnictwa w dniu otwartym zorganizowanym pod hasłem *Jak upowszechnić i otwierać*. Widzowie mogli zobaczyć wystawy, spotkać się z kuratorami oraz wziąć udział w panelach dyskusyjnych. Oprócz zagadnień związanych z promocją instytucji kultury, odbyła się także dyskusja na temat wolnych licencji. Nieprzypadkowo miała ona miejsce w Zachęcie — **jesteśmy bowiem pierwszą instytucją publiczną, która postanowiła swoje zasoby udostępnić na licencjach Creative Commons.**

W minionym roku nie zawiodła nasza publiczność. Podczas Nocy Muzeów odwiedziło nas 5790 osób, a oprócz wystaw widzowie mogli uczestniczyć w koncercie muzyków związanych z Warsaw Electronic Festival. Sukcesami frekwencyjnymi były wernisaże wystaw Wolfganga Tillmansa — 500 osób oraz Neo Raucha — 400 osób. Ogromnym zainteresowaniem cieszyła się wystawa w Pawilonie Polskim na 54. Międzynarodowej Wystawie Sztuki w Wenecji, którą zobaczyło 150 tysięcy osób. Przedsmak tego zainteresowania mieliśmy już podczas kwietniowej konferencji prasowej w Zachęcie, kiedy wywiązała się żywa dyskusja z artystką i kuratorami.

W 2011 dział marketingu zrealizował sześć dużych kampanii promocyjnych do wystaw: *Trzy kobiety; Neo Rauch. Begleiter. Mit realizmu; Otwierając drzwi? Sztuka białoruska dzisiaj; Pokolenie przemiany. Nowa sztuka z Indii; Wolfgang Tillmans Zachęta Ermutigung*, kończąc rok **kampanią zbiorczą Jestem ZA, promującą zmiany w Zachęcie**. Autorami szaty graficznej była para grafików — Magdalena i Artur Frankowscy. Kampania była widoczna zarówno w przestrzeni miejskiej, jak i wewnątrz budynku galerii, gdzie grające przestrzenną iluzją banery przysłoniły miejsca aktualnie remontowane.

Relacje Zachęty z jej stałymi sponsorami stanowią pozytywny przykład stosunków opartych na wzajemnym zaufaniu oraz zgodności celów. Z wieloma sponsorami łączą nas wieloletnie kontakty, radość z odniesionych sukcesów, ale też wspólne stawianie czoła wyzwaniom i poszukiwanie nowych rozwiązań. Ich przykład przekonuje, że **dla firm wspieranie sztuki społecznej może być ciekawym i inspirującym doświadczeniem**, a dla instytucji artystycznych — drogą do pozyskania pewnego i lojalnego partnera w realizacji wspólnych projektów. W 2011 roku jeden ze stałych partnerów Zachęty — Fundacja Sztuki Polskiej ING — został wyróżniony w konkursie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W ubiegłym roku również odbyła się piąta edycja konkursu *Spojrzenia*, promującego najciekawszych młodych twórców polskiej sceny artystycznej, organizowanego od 2003 roku przez Zachętę Narodową Galerię Sztuki wraz z Fundacją Deutsche Bank i Deutsche Bank Polska S.A.

Druk z kampanii *Jestem ZA*. Projekt graficzny:
Magdalena i Artur Frankowscy

WYDAWNICTWA

DZIAŁ WYDAWNICTW zajmuje się opracowaniem redakcyjnym i przygotowaniem do druku katalogów, folderów i innych publikacji towarzyszących wystawom oraz koordynacją ich procesu edytorskiego i poligraficznego. Współpracuje ze wszystkimi działami galerii, np. z działem marketingu przy realizacji kampanii promocyjnych, z działem edukacji przy przygotowywaniu materiałów edukacyjnych (ulotek, kart pracy na warsztaty itp.) oraz z kuratorami i rzecznikiem prasowym (teksty i podpisy do prac na wystawach, materiały prasowe).

KSIĘGARNIA

W KSIĘGARNI ARTYSTYCZNEJ można nabyć katalogi, książki oraz foldery towarzyszące wystawom prezentowanym w Zachęcie. Księgarnia ma w swojej ofercie polskie i zagraniczne publikacje poświęcone sztuce: wydawnictwa towarzyszące wystawom w Polsce i zagranicą oraz albumy, opracowania naukowe, zbiory esejów, poradniki, leksykony, a także wydawnictwa dla dzieci i filmy DVD. Uzupełnieniem oferty są czasopisma, pocztówki, reprodukcje, plakaty, kalendarze, zabawki, biżuteria artystyczna, nietuzinkowe pamiątki warszawskie i gadżety.

Księgarnia prowadzi sprzedaż biletów na imprezy kulturalne (e-Bilet), oferuje też Karty Stałego Klienta.

Współpracuje z działem edukacji przy organizacji spotkań promocyjnych książek oraz cyklu warsztatów dla dzieci *Zachęta czyta dzieciom*.

Od marca za pośrednictwem portali Allegro.pl w Polsce i e-Bay.com za granicą prowadzi sprzedaż księgarnia internetowa, która oferuje katalogi Zachęty oraz inne publikacje.

KSIĘGARNIA W LICZBACH

sprzedaż katalogów i folderów Zachęty

4 345

egzemplarzy

— w tym —

472

przez internet

sprzedaż innych wydawnictw

20 816

egzemplarzy

—
sprzedaż gadżetów

193

sztuki

9

liczba spotkań promocyjnych i warsztatów

INWESTYCJE

W ROKU 2011 Zachęta otrzymała dotację celową w wysokości 2 milionów 820 tysięcy złotych na modernizację budynku. Wykonano pierwszy etap inwestycji mającej na celu unowocześnienie systemu klimatyzacji (projekty wykonawcze i konstrukcyjne, demontaż i utylizacja wyeksploatowanych central i urządzeń, czyszczenie kanałów dystrybucji powietrza). Poprawiono bezpieczeństwo przeciwpożarowe budynku, montując wymagane przepisami drzwi. Odbyły się niezbędne remonty w części biurowej budynku oraz dachu, został także wykonany projekt modernizacji węzła ciepłowniczego oraz wszystkie prace pierwszego etapu przystosowywania budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Otwierając drzwi?
Sztuka białoruska
dzisiaj

Anna Czackińska, High Hills, 2010. Fot. Marek Krzyżanek © Agencja Medium

OSIĄGNIĘCIA ZESPOŁU ZACHĘTY

Nagrody, dyplomy, pełnione funkcje

Hanna Wróblewska

- członek Kapituły Dorocznych Nagród Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla Instytucji w 2011 roku [powołanie z dnia 22.02.2011];
- członek Rady Programowej Centrum Nauki Kopernik kadencji 2011– 2016 [powołanie z dnia 1.08.2011],
- członek Rady Programowej Galerii Arsenał w Białymstoku

Maria Brewińska

- wiceprezes Sekcji Polskiej AICA [Międzynarodowego Stowarzyszenia Krytyków Sztuki];
- wykładowca na Muzealnych Studiach Kuratorskich przy Instytucie Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego [styczeń–czerwiec 2011]

Gabriela Świtek

- ekspert powołany przez Ministra w Programie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego *Kolekcje — Priorytet 1 — Narodowe kolekcje sztuki współczesnej* [grudzień 2011 – styczeń 2012];
- kierownik Zakładu Teorii Sztuki, Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego [1.06.2010 – 28.02.2013];
- wiceprzewodnicząca Rady Naukowej, Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego

Julia Maria Koszewska

- wiceprezes Klubu Inteligencji Katolickiej [od kwietnia 2010];
- członkini zarządu Pax Romana International Catholic Movement for Intellectual and Cultural Affairs — Europe [od lipca 2008];
- członkini zarządu Religions for Peace — European Interfaith Youth Network;
- doktorantka ISNS i WH, UW;
- członkini ESA [European Sociological Association], EAJS [European Association for Jewish Studies] oraz Librarians Without Borders

Wystawy w kraju i za granicą organizowane przez pracowników Zachęty, spotkania, wykłady, sympozja w kraju i za granicą

4.01.2011 Gabriela Świtek

wykład dla Studium Doktoranckiego, Instytut Sztuki PAN, Warszawa

23.01.2011 Gabriela Świtek

udział w panelu kulturoznawczym z cyklu *Przedmioty — przestrzenie*, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa

08.03.2011 Julia Maria Koszewska

organizacja warsztatu z edytowania Wikipedii — dla kobiet [i wszystkich chętnych] w ramach akcji *Wikipedia też jest kobietą*, Warszawa

8–10.03.2011 Małgorzata Bogdańska-Krzyżanek

szkolenie *Prawo autorskie i Creative Commons* w ramach programu *Kadra kultury*, organizator: Narodowe Centrum Kultury

13–21.03.2011 Magda Kardasz

wyjazd studyjny do Hawany, zorganizowany przez Instytut im. Lecha Wałęsy

17–18.03.2011 Stanisław Welbel

udział w ogólnopolskiej konferencji naukowej *Co z tym odbiorcą? Interdyscyplinarny obraz odbiorcy sztuki z punktu widzenia twórców i badaczy*, Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu; organizatorzy: Koło Naukowe Studentów Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu, Koło Naukowe Studentów Historii Sztuki Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Koło Naukowe Studentów Socjologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu; referat: *Program edukacyjny Zachęty. Odbiorcy. Grupy odbiorców*, organizatorzy

27.03.2011 Julia Maria Koszewska

referat o roli młodych w Kościele w ramach spotkania/seminarium dla członków ruchu ZNAK *O świeckich, o duchownych oraz o głoszeniu Ewangelii*, Łaski k/Warszawy

5.04.2011 Julia Maria Koszewska

wykład *Youth Inter-faith Dialogue and Cooperation in Modern Europe* w ramach konferencji *European Council of Religious Leaders Paths of Understanding and Dialogue — Interreligious Conference*, Rovereto, Włochy

13–15.05.2011 Julia Maria Koszewska

udział w pierwszym europejskim spotkaniu organizacyjnym 1. europejskiego konkursu *WikiLovesMonuments* [konkurs na fotografie obiektów zabytkowych, których zdjęcia nie ukazały się jeszcze na wolnych licencjach: www.wikilovesmonuments.eu, organizator: Wikimedia, Berlin

18–19.05.2011 Karolina Zychowicz

udział w konferencji *Zbliżenia i oddalenia w kulturze* zorganizowanej przez Zakład Antropologii Literatury i Edukacji Polonistycznej Instytutu Literatury Polskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; referat: *Zbliżenie. Recepcja sztuki francuskiej w polskim życiu artystycznym w latach 40. XX wieku*

21.05.2011 Joanna Kinowska

recenzentka na VI Przeglądzie *Portfolio 2011* w ramach Miesiąca Fotografii w Krakowie

30.05.2011 Joanna Kinowska

udział w debacie *Młoda polska fotografia. Maja Dąbrowska, Jakub Śwircz*, prowadzenie: Krzysztof Pacholak; U Artystów, Warszawa

1.06.2011 Małgorzata Bogdańska-Krzyżanek

udział w konferencji *Cyfrowa kultura. Mediateka, czyli archiwa mediów*, organizatorzy: IBM Polska, FilMOTEKA Narodowa, Narodowy Instytut Audiowizualny

4.06.2011 Julia Maria Koszewska

referat *Holocaust and Antisemitism — Experience and Narratives of Museum Guides. Comparative Study in Auschwitz-Birkenau Memorial Site and Museum in Poland and the Yad Vashem Institute in Israel* w ramach Międzynarodowego Sympozjum *Perceptions of the Holocaust and Contemporary Antisemitism*, organizator: International Institute for Education and Research on Antisemitism, Berlin

11–19.06.2011 Karolina Zychowicz

wyjazd studyjny do Moskwy jako delegatka MKiDN, w celu badania twórczości Wandy Chodasiewicz-Grabowskiej [Nadii Léger]

21–23.06.2011 Julia Maria Koszewska

udział w konferencji *European Council of Religious Leaders Human Rights and Traditional Values in Europe*, Moskwa

1.07.2011 Julia Maria Koszewska

wykład otwarty *Nieformalne nauczanie o Holokauście* w ramach Festiwalu Kultury Żydowskiej w Krakowie, Jewish Community Centre of Kraków, Kraków

22–24.07.2011 Julia Maria Koszewska

udział w obchodach 90-lecia istnienia Pax Romana IMCS (Światowego Ruchu Studentów Katolickich) i okolicznościowej konferencji *Bridging Our Worlds: Going Beyond Borders*, Kolonia

17–28.08.2011 Karolina Zychowicz

wyjazd studyjny do Paryża w ramach grantu promotorskiego (temat rozprawy doktorskiej *Léger w Polsce*)

7–10.09.2011 Julia Maria Koszewska

referat: *Holocaust in Europe. Memory and Identity Today*, oraz referat współautorski: *Phantom Pains of Poland. Post-traumatic Reaction to the Lost of Jews Caused by Holocaust* (współautor: Yechiel Weizman, Uniwersytet Hebrajski w Jerozolimie) w ramach *10th Conference of the European Sociological Association, Social Relations in Turbulent Times*, organizator: European Sociological Association, Genewa

15.09.2011 Julia Maria Koszewska, Maria Świerżewska

udział w Open GLAM Workshop [GLAM — Galleries, Libraries, Archives and Museums], organizator: Open Knowledge Foundation, Centrum Cyfrowe i Creative Commons Polska

16–19.09.2011 Julia Maria Koszewska

referaty: *Introduction to Advocacy* oraz *Setting up EIGN Policy on Reacting to Critical Issues Troubling Peace, Welfare and Interfaith and Ethnic Coexistence in Europe*, organizacja i współprowadzenie konferencji *Advocacy for Human Rights and Coexistence — European Young Religious Leaders Summit and Training*, Warszawa

25.09.2011 Julia Maria Koszewska

referat: *Kobięca twarz Wikipedii* w ramach konferencji *10 lat polskiej Wikipedii*, Poznań

29.09–1.10.2011 Maria Świerżewska

udział w szkoleniu *Otwarta edukacja i kultura*, organizator: Koalicja Otwartej Edukacji

19.10.2011 Maria Świerżewska

udział w *Forum Instytucji Kultury — Problemy cyfryzacji zasobów muzeów, bibliotek i archiwów*, organizator: Centrum Promocji Informatyki, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

23.10.2011 Joanna Kinowska

prowadzenie dyskusji *Reportaż i co dalej?*, udział: Jan Brykczyński, Filip Œwik, Rafał Masłow, Przemysław Pokrycki, w ramach festiwalu *Katowice Non-Fiction*, Rondo Sztuki, Katowice

14.11.2011 Małgorzata Bogdańska-Krzyżanek

udział w panelu *Zarządzanie kolekcją* w ramach konferencji *Zarządzanie zbiorami i finansowanie muzeum*, organizatorzy: Muzeum Pałac w Wilanowie, Instytut Muzeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, British Council Poland

5.11.2011 Zofia Dubowska-Grynberg

Czy sztuka współczesna jest dla dzieci?, wykład na konferencji LIMUD Keszeta Polska, Warszawa

16.11.2011 Maria Świerżewska

udział w panelu *Kolekcja pożyczona* w ramach konferencji *Zarządzanie zbiorami i finansowanie muzeum*, organizatorzy: Muzeum Pałac w Wilanowie, Instytut Muzeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, British Council Poland

17.11.2011 Zofia Dubowska-Grynberg, Magdalena Komornicka

Czy sztuka współczesna jest dla dzieci?, prezentacja i wykład na konferencji *Nawe opisanie świata. Literatura i sztuka dla dzieci i młodzieży w kręgach oddziaływań*, Uniwersytet Śląski, Katowice

19.11.2011–15.01.2012

Joanna Kinowska

kurator wystawy *Street Photography Now. Fotografia uliczna tu i teraz*, organizowanej przez Fundację .DOC w galerii Muzeum Drukarstwa Warszawskiego; redaktorka katalogu wystawy, Fundacja .DOC, Warszawa 2011.

23–25.11.2011 Dorota Karaszewska

udział w międzynarodowej konferencji naukowej z cyklu *Książka. Dokument. Informacja — W poszukiwaniu odpowiedniej formy*.

Rola wydawcy, typografa, artysty i technologii w pracy nad książką, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław

28.11.2011 Julia Maria Koszewska

przedstawienie najnowszego raportu ICBL o minach przeciwpiechotnych na świecie oraz prowadzenie konferencji *Polska wolna od min przeciwpiechotnych na wiosnę? Polskie zobowiązanie do ratyfikacji Konwencji Ottawskiej w 2012 roku*; konferencja zamykająca kampanię *Polska wolna od min*, organizatorzy: Religions for Peace European Interfaith Youth Network, Polski Czerwony Krzyż, warszawski Klub Inteligencji Katolickiej, Żydowskie Stowarzyszenie Czulent, Warszawa

6–9.12.2011 Hanna Wróblewska

prelekcja w Muzeum Narodowym w Kijowie na zaproszenie Instytutu Polskiego w Kijowie

20.12.2011 Hanna Wróblewska

udział w obradach jury Igor Zabel Award for Culture and Theory 2012, ERSTE Foundation, Wiedeń

20.12.2011 Gabriela Świtek

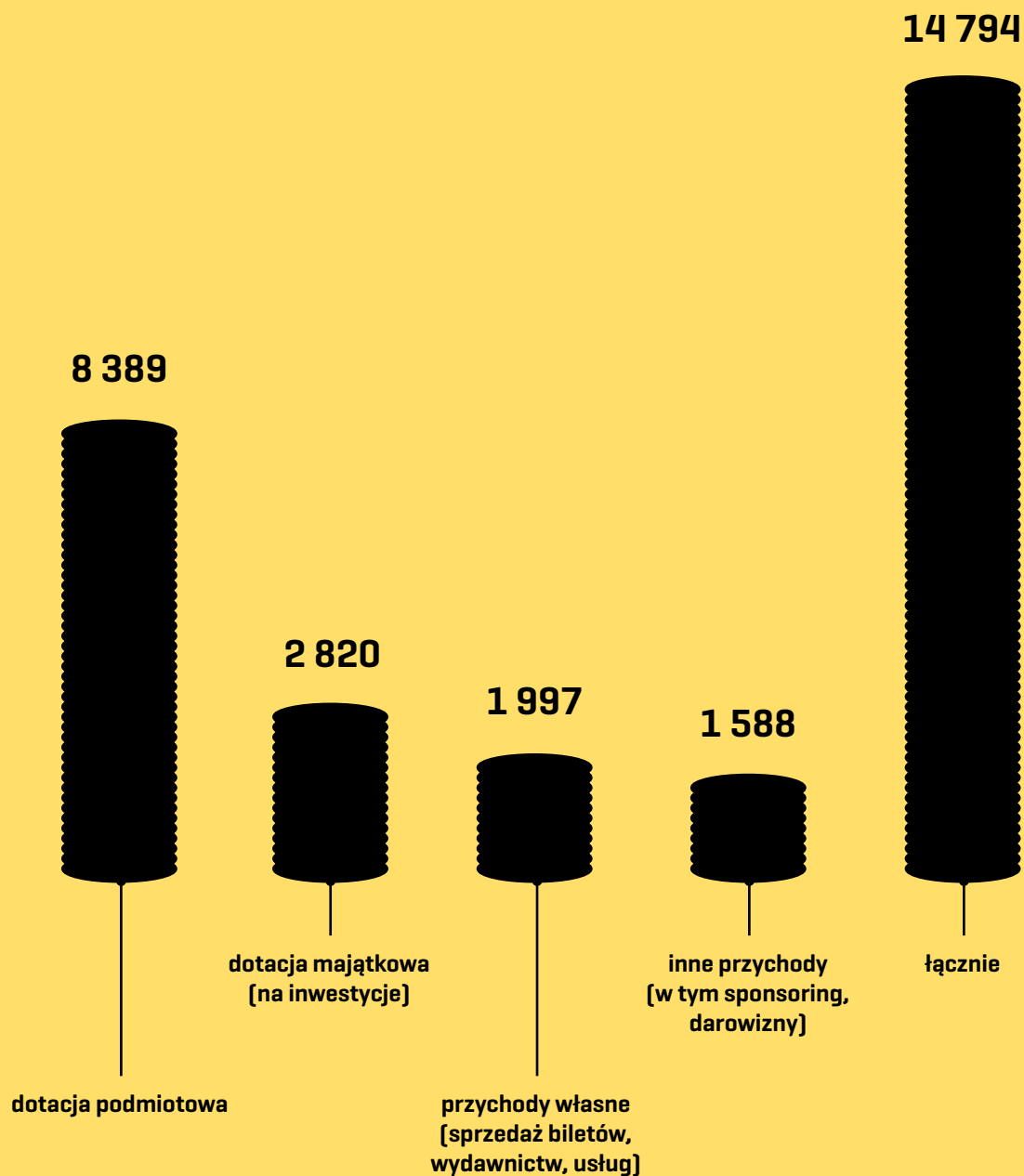
wykład dla Studium Doktoranckiego, Instytut Sztuki PAN, Warszawa

Przychody

Zachęty Narodowej Galerii Sztuki w 2011 roku [w tys. zł]

Skład Rady Programowej przy Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki

Jacek Dehnel

Poeta, prozaik, tłumacz

Rainer Fuchs

Wicedyrektor Museum moderner Kunst Stiftung Ludwig [MUMOK] w Wiedniu, kurator wystaw sztuki współczesnej

Piotr Gruszczyński

Krytyk teatralny, dramaturg w Nowym Teatrze w Warszawie

Béatrice Josse

Historyczka sztuki i prawniczka, dyrektorka Fonds régional d'art contemporain [FRAC] Lotaryngii, Francja

Krzysztof Knittel

Kompozytor i wykonawca

Marta Leśniakowska

Historyczka sztuki [historia architektury nowoczesnej], profesor w Instytucie Sztuki Polskiej Akademii Nauk

Zbigniew Libera

Artysta, autor obiektów, instalacji, filmów wideo, wideoinstalacji, fotografii, działań multimedialnych, wykładowca Akademii Sztuk Pięknych w Pradze

Andrzej Mencwel

Historyk i krytyk literatury i kultury polskiej, antropolog kultury, eseista, publicysta, profesor w Instytucie Kultury Polskiej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego i na Wydziale Reżyserii Akademii Teatralnej w Warszawie

Mark Nash

Krytyk i teoretyk filmu i sztuki wideo, kurator, profesor w Royal College of Art w Londynie [kieruje wydziałem Curating Contemporary Art]

Piotr Nowicki

Prezes Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych

Piotr Piotrowski

Historyk sztuki, profesor w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu

Krzysztof Pomian

Filozof i eseista. Od 1973 mieszka we Francji, od 1984 roku profesor w Centre National de la Recherche Scientifique w Paryżu, od 1999 roku także na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Od 2001 roku dyrektor naukowy Muzeum Europy powstającego w Brukseli

Maria Poprzęcka

Historyczka sztuki, profesor w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego

Jacek Sempoliński

Malarz i autor tekstów o sztuce, emerytowany profesor Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie

Andrzej Starmach

Historyk sztuki, marszand i dyrektor Galerii Starmach w Krakowie

Andrzej Szczerski

Historyk sztuki, kierownik muzealnych studiów kuratorskich w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego, od 2009 roku Prezes Sekcji Polskiej Międzynarodowego Stowarzyszenia Krytyków Sztuki [AICA]

Sprawozdanie z posiedzenia Rady Programowej

W dniu 20 kwietnia 2011 odbyło się doroczne posiedzenie Rady Programowej przy Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki, ciała doradczego dyrektora Zachęty. Głównym tematem spotkania było podsumowanie 10 lat pracy galerii, do czego pretekstem stała się zmiana na stanowisku dyrektora galerii. **Dotychczasową dyrektorką Agnieszkę Morawińską zastąpiła Hanna Wróblewska.**

Dyrektorka Hanna Wróblewska omówiła program merytoryczny Zachęty na rok 2011. Przedstawiła też członkom Rady nowych pracowników Zachęty: Justynę Markiewicz (zastępcę dyrektorki), Joannę Kordjak-Piotrowską (kuratorkę), Martę Miś-Michalską (rzecznika prasowego w zastępstwie Olgi Gawerskiej), Katarzynę Kołodziej (asystentkę kuratorki) oraz Karolinę Zychowicz (działalność dokumentacji).

Na posiedzenie Rady Programowej zaproszona została Agnieszka Morawińska, która podsumowała 10 lat swojej pracy w Zachęcie oraz podziękowała uczestnikom Rady za wieloletnią, owocną współpracę.

W dalszej części spotkania omówiono krótko wystawy w minionym roku: monograficzną prezentację Zbigniewa Libery (otwartą w końcu 2009 roku), pokazaną dzięki współpracy z Rainerem Fuchsem wystawę *Płec? Sprawdzam!* oraz dużą prezentację twórczości Katarzyny Kozyry — *Casting*. W końcu roku 2010 został wybrany projekt do Pawilonu Polonia na Biennale w Wenecji: wystawa Yael Bartany *...i zadziwi się Europa*. Ustalono, że pokaz projekcji najnowszej części trylogii artystki odbędzie się równocześnie w Wenecji i Zachęcie. Podkreślono, że procedury wyboru i sama decyzja komisji spotkała się ze sprzeciwem i dyskusją, między innymi na forum AICA. O krótki komentarz na ten temat poproszony został Andrzej Szczerski, Prezes Sekcji Polskiej Międzynarodowego Stowarzyszenia Krytyków Sztuki (AICA). W dyskusji na temat upubliczniania zapisu obrad komisji większość jej uczestników uznała upublicznianie tego typu informacji za niebezpieczne, podkreślano też konieczność zaufania członkom demokratycznie wybranego jury i ich werdyktowi. W głosowaniu opowiedziano się więc za podtrzymaniem dotychczasowego statusu, czyli zachowaniem tajności obrad jury (dwie osoby wstrzymały się od głosu).

Hanna Wróblewska przystąpiła do omówienia programu Zachęty na rok 2011, opracowanego w formie wymaganej przez

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, z której bezpośrednio wynika sposób planowania programu Zachęty. Przystąpiono do krótkiego omówienia finansów.

Na działalność w 2011 roku galeria otrzymała dotację w wysokości 6 milionów 609 tysięcy złotych. Po odliczeniu kosztów stałych pozostają niewystarczające na działalność środki budżetowe. Do planu wystaw i towarzyszących im działań edukacyjnych wpisane zostają te ekspozycje, które zapewne uda się zrealizować, ponieważ mają swoich sponsorów bądź współorganizatorów. Ale zachodzi konieczność podejmowania decyzji o organizacji także tych wystaw, na które nie ma pieniędzy, z nadzieją, że uda się je w odpowiednim czasie zdobyć. Takie planowanie wiąże się z ryzykiem: na przykład w roku ubiegłym zaszła konieczność przesunięcia na rok 2011 dwóch wystaw. Wystawy sztuki z Indii, na którą obecnie pozyskane jest częściowe dofinansowanie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz wstępna deklaracja współpracy ze strony indyjskiej oraz wystawy Goshki Macugi, polskiej artystki mieszkającej w Anglii, nominowanej do Nagrody Turnera.

Następnie główna księgową Danuta Skorupska wyjaśniła powstanie nadwyżki w bilansie finansowym, w wysokości 756 tysięcy 759 złotych 83 groszy, powstałej pod koniec roku 2010. (W 2009 roku strata wynosiła ponad 885 tysięcy, zaś w roku poprzednim — 415 tysięcy.) Zysk wynikał z wyceny na kwotę 1 miliona 31 tysięcy 500 złotych darów rzeczowych, które Zachęta otrzymała w 2010 roku. Gdyby nie brać pod uwagę tej kwoty, w żaden sposób nieprzekładającej się na środki, które można przeznaczyć na działalność, to wówczas bilans końcowy wykazałby stratę w wysokości około 275 tysięcy.

Ważną częścią działalności Zachęty były i są wystawy w Projekcie Kordegarda. O planowanym na rok 2011 programie opowiedziała krótko kuratorka Magda Kardasz, zapraszając wszystkich zebranych do siedziby Projektu Kordegarda przy ul. Gałczyńskiego.

Na zakończenie Hanna Wróblewska złożyła podziękowania wszystkim członkom Rady Programowej zawiadamiając, że ze względu na zmiany statutowe jest to ostatnie posiedzenie Rady w tym składzie.

PARTNERZY I SPONSORZY

Zachęta jest jednostką finansowaną przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Współorganizatorzy wystawy *Spojrzenia 2011* — Nagroda Fundacji Deutsche Bank

Deutsche Bank Stiftung

Deutsche Bank

Partner strategiczny

Partner wspierający zakup dzieł sztuki do kolekcji

Sponsorzy Zachęty

N E T I A

SONY

LEX

a Wolters Kluwer business

Sponsor Projektu Kordegarda

BenQ

Fundacja
Orange

Doradca prawny Zachęty

WHITE & CASE

Sponsorzy wernisaży

KENWOOD

CHOCOLISSIMO

Sponsorzy technologiczni ZachętyPatroni medialniWspółorganizatorzy i partnerzy poszczególnych wystaw i wydarzeńSponsor wystawyNeo Rauch. Begleiter. Mit realizmu

Audi

Partner technologiczny wystawyHistorie uchaSponsor wystawyGoshka Macuga. Bez tytułu

OKI

Sponsorzy wystawyJestem prawie na każdej wystawiePartner technologiczny wystawHipertekst. 10 lat Centrali i Jestem prawie na każdej wystawie

Raport Roczny 2011

projekt graficzny: Magdalena Piwowar
opracowanie: Gabriela Świtek na podstawie materiałów
przygotowanych przez zespół Zachęty Narodowej Galerii Sztuki
redakcja: Marta Miś-Michalska, Jolanta Pieńkos
fotoedycja: Dorota Karaszewska
łamanie: Krzysztof Łukawski

Fotografie autorstwa: Marek Krzyżanek © Agencja Medium,
Sebastian Madejski, Maciej Landsberg pochodzą z archiwum
Zachęty Narodowej Galerii Sztuki

druk: Argraf, Warszawa

© Zachęta Narodowa Galeria Sztuki, Warszawa 2012

ISBN 978 83 60713 64 8